

MILITAIRE SPECTATOR

175 jaar

Afghaniseren?

Nieuwe vormgeving MILITAIRE SPECTATOR

In januari 2008 verschijnt de *Militaire Spectator* in een nieuwe vormgeving.

In deze vormgeving zijn diverse suggesties van lezers verwerkt.

De nieuwe lay-out is gebaseerd op toegankelijkheid en herkenbaarheid.

De vaste rubrieken in de *Militaire Spectator* blijven gehandhaafd.

de hoofdredacteur

IMPROVISED EXPLOSIVE DEVICE

gricht, maar hebben eveneens op indirecte wijze hun uitwerking in het land van herkomst van de betreffende militairen.

Tactisch-operationeel niveau

Naast invloed op politiek-strategisch niveau heeft de toenemende dreiging van aanslagen met IED's eveneens invloed op de wijze van opereren van de Nederlandse krijgsmacht. Het risico dat militairen gewond raken of de dood vinden door

De bescherming van Nederlandse militairen kan verbeterd kunnen worden door meer gepanzerde voertuigen in te zetten

exploderende IED's wordt groter en daardoor zullen ook de inspanningen toenemen om deze dreiging tegen te gaan. De belangrijkste tegenmaatregel op tactisch-operationeel niveau is het vergroten van het bewustzijn van de dreiging (increasing awareness). Door alert te zijn op het gevaar van IED's en vaardigheden te ontwikkelen om potentieel bedreigende situaties te herkennen, valt er veel aan veiligheid te winnen. Hoeveel awareness van het grootste belang is, kan het echter nooit afdoende zijn om aanslagen met IED's volledig te voorkomen. Maatregelen die een grotere invloed op de wijze van opereren hebben, zijn daarom vrijwel onvermijdelijk.

De Amerikaanse soldaat eerste luitenant D. Wilber (rechts) legt de wal af, enkele uren na het begin van een gevecht bij een aanval met een IED in Irak, juni 2007.

Bepantering
Bepantering in crisisgebieden als Irak en Afghanistan is het optreden van de Nederlandse krijgsmacht altijd gericht geweest op een 'tactische' bepandering: het leggen van intensief contact met de plaatselijke bevolking, het winnen van de hearts and minds en het patrouilleren onder het motto snelle ind and wawe. Hoe meer de Nederlandse militairen de dreiging door aanslagen met IED's ondervinden, hoe minder deze bepandering overveel zal kunnen blijven. In de praktijk zal de bescherming van Nederlandse militairen in eerste instantie immers vooral verbeterd kunnen worden door meer gepanzerde voertuigen in te zetten. Een voorbeeld hiervan is de aanval in 2006 van 25 Bushmaster pantservoertuigen voor gebruik door de Nederlandse militairen in Irak. Het patrouilleren en verplaatsen in gepanzerde voertuigen, hetgeen op korte termijn de veiligheid van de militairen vergroot, kan op langere termijn echter leiden tot verminderd contact met de lokale bevolking. Dat kan op zijn beurt nadelige gevolgen hebben voor de militaire operatie als geheel. Sluis en informatie uit de lokale samenleving is onmisbaar voor effectief optreden, evenals voor de bestrijding van degenen die IED's plaatsen. Informatie uit de samenleving vergt weliswaar een langdurige en potentieel gevaarlijke investering in een goede relatie, maar is op de langere termijn waarschijnlijk zeker zo effectief als voor technische beschermingsmaatregelen. Het is echter bijzonder moeilijk om een balans te vinden tussen de bescherming die men militairen wil bieden - rekening houdend met de mogelijkheden binnen de militaire operatie zelf - en de mate waarin men schadelijke of

gevaarlijke investering in een goede relatie, maar is op de langere termijn waarschijnlijk zeker zo effectief als voor technische beschermingsmaatregelen. Het is echter bijzonder moeilijk om een balans te vinden tussen de bescherming die men militairen wil bieden - rekening houdend met de mogelijkheden binnen de militaire operatie zelf - en de mate waarin men schadelijke of

gevaarlijke investering in een goede relatie, maar is op de langere termijn waarschijnlijk zeker zo effectief als voor technische beschermingsmaatregelen. Het is echter bijzonder moeilijk om een balans te vinden tussen de bescherming die men militairen wil bieden - rekening houdend met de mogelijkheden binnen de militaire operatie zelf - en de mate waarin men schadelijke of

EFFECTEN VAN IED'S OP HET DEFENSIEOPTREDEN

Naal Fouri Urugan, Afghanistan. Voertuurelief in torn four

doel van de missie voorlichter. Ergens zal dan ook een grens getrokken moeten worden tot waar de fysieke beveiliging van de Nederlandse militairen dient te gaan. Naast allerlei fysieke tegenmaatregelen is het daarom belangrijk om het probleem van IED's ook met intelligentie aan te pakken en ervoor te zorgen dat opstellingen zo weinig mogelijk struikelen van de plaatselijke bevolking. Goede internationale samenwerking bij het inzetten van informatie is daarbij van wezenlijk belang. De 'productieketen' van de explosieven verdient daarbij veel aandacht; het is immers beter om de IED's bij de productie te bestrijden dan wanneer ze al geplaatst zijn.

'Risicovolgend' gedrag

Ook indirecte effecten van IED's op de wijze van opereren vormen een punt van aandacht. Hoewel de gepanzerde voertuigen vooral een fysieke bescherming vormen, richten ze ook schade aan op sociaal-psychologisch vlak, zoals verduy in dit artikel aan de orde komt. In Irak blijkt de dreiging van IED's bijvoorbeeld een verpletterend effect te hebben op het moreel van de Amerikaanse militairen. De angst voor IED's zit er bij velen van hen zo diep in dat het leidt tot een verandering in de wijze van opereren. Wanneer het gevaar van IED's voortdurend op de loer ligt, zullen sommige militairen het wel gaan om de (gepercipieerde) risico's te verminderen.

Denk aan Amerikaanse militairen in Irak die zware verkeersongevallen veroorzaken, uit angst dat ze hun voertuig moeten afbreken of stoppen om vervolgens door een IED getroffen te worden. Ook zijn voorbeelden bekend van chauffeurs die bewust niet afbreken voor plotseling overstokende kinderen, uit angst dat het een valkuil is om hun voertuig geheld te laten minderen. Dergelijk min of meer risicovol gedrag ondermijnt op zijn beurt weer het draagvlak van de militaire operatie onder de lokale bevolking en kan zodoende

zelfs leiden tot meer verzet, en dus ook tot meer aanslagen met IED's. Op deze manier kunnen de militairen gevraagd raken in een vicieuze cirkel: door hun pogingen om aanslagen met IED's te voorkomen, neemt het aantal aanslagen met deze wapens juist toe.

Vertraging effect

Ten slotte is op tactisch-operationeel niveau van belang dat de grotere achterdiepte de IED-dreiging veroorzaakt tot vertraging kan leiden in de uit te voeren taken van de militairen. Wanneer wegen alleen na inspectie en/of ontminning van IED's te gebruiken zijn, neemt de verplaatsingsbaarheid van de militairen drastisch af. Het kan op deze manier gebeuren dat de militairen meer tijd nodig zijn met het bewonderen van hun eigen veiligheid dan dat ze toekomen aan de taken waarvoor ze in het veld zijn uitgezonden. Ook deze vermindering effectiviteit van de militaire inzet is één van de doelen die de daders met hun wapen proberen te bereiken.⁹

Behalve implicaties op politiek-strategisch en tactisch-operationeel niveau kan de toenemende dreiging van IED's ook gevolgen hebben voor de militair op individueel niveau - en daarmee voor de meeste componenten van het militaire optreden.

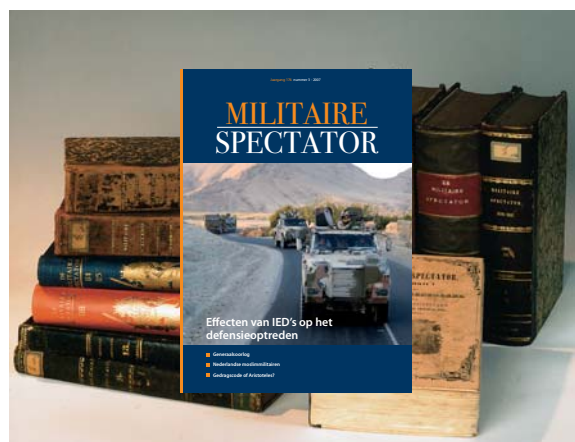
⁹ Rapport van het Europees Militair Instituut: Beroepsdring-missie nog langjarig, in: NRC Handelsblad, 7 november 2006.

Het bestuur van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap nam met leedwezen kennis van het overlijden van dr. FRITS SNAPPER op 11 november jongstleden.

Dr. Snapper was vele tientallen jaren lid; hij was ook een uiterst betrokken lid van onze vereniging. Tevens was hij een trouw bezoeker van de jaarvergaderingen. Hij had altijd wel een vraag. Nog dit jaar reageerde hij, zoals vele malen eerder, op een artikel in de *Militaire Spectator*. Wij zullen hem missen. Onze gedachten gaan uit naar zijn familie.

Brigadegeneraal T. Ent, voorzitter KVBK

De *Militaire Spectator* is sinds 1832 het militair-wetenschappelijk tijdschrift voor en over de Nederlandse krijgsmacht. Het maakt relevante kennis, wetenschappelijke inzichten, ontwikkelingen en praktijkervaringen toegankelijk en slaat zo een brug tussen theorie en praktijk. De *Militaire Spectator* stimuleert de gedachtevorming over onderwerpen die de krijgsmacht raken en draagt zodoende bij aan de ontwikkeling van de krijgswetenschap in de breedste zin van het woord. Op deze wijze geeft het tijdschrift inhoud aan zijn missie: het bijdragen aan de professionalisering van het defensiepersoneel en het verhogen van het kennisniveau van overige geïnteresseerden. Daarmee bevordert de *Militaire Spectator* ook de dialoog tussen krijgsmacht, wetenschap en samenleving.

Effecten van IED's op het defensieoptreden

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter
Beoefening van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl

Secretaris en ledenadministratie
luitenant-kolonel KLu E.M. Wijers
Telefoon 0164 - 69 51 90

Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
Sectie MOW
Ledenadministratie KVBK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
ledenadministratie@kvbk.nl

REDACTIE

brigade-generaal cav b.d. prof. em.
J.M.J. Bosch (hoofdredacteur)
Telefoon 071 - 542 18 30
E-mail jmjbosch@xs4all.nl

kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker
luitenant-kolonel KLu S.M. Babusch bc
kapitein ter zee P. van den Berg
commodore KLu drs. G.M. Bergsma
drs. P. Donker
luitenant-kolonel MJD mr. drs.
P.A.L. Duchaine
drs. P.H. Kamphuis
luitenant-kolonel KMar drs.
J.A.J. Leijtens
kolonel MPSP drs. F. Matser
brigade-generaal TS ir. R.G. Tieskens
luitenant-kolonel Marns drs.
A.J.E. Wagemaker MA
kapitein-luitenant ter zee mr.
N.A. Woudstra

BUREAU-REDACTIE

mw. drs. A. Kool
drs. F.J.C.M. van Nijnatten
NIMH
MPC 58A / Gebouw 203 / Kamer 026
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
Telefoon 070 - 316 51 20 of
070 - 316 51 95
Fax 070 - 316 51 99
E-mail redactiemilitairespectator@
mindef.nl

LIDMAATSCHAP

binnenland € 22,50
studenten € 15,00
buitenland € 27,50

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij Giethoorn Ten Brink
ISSN 0026-3869
NADRUK VERBODEN

MILITAIRE SPECTATOR

530 Editoriaal:
Gewoon doorgaan

532 A.J.E. Wagemaker
Afganiseren?

542 W.J. Vogelsang
Naar een zelfstandig Afghanistan?

550 B.J.E. Smeenk, R.G.W. Gouweleeuw en H.C. van der Have
Effect gebaseerde aanpak in Uruzgan
Van het schaakbord naar een bord spaghetti

560 S. Azizzada
Geweld tegen vrouwen en het democratiseren
van Afghanistan

570 Meningen van anderen

573 Antwoord op meningen van anderen

574 Boeken

576 L. Polman:
Bericht uit Afrika – De Cosby Show

578 F. Matser:
Tegenwicht – Aflossing van de wacht

580 Samenvattingen / Summaries

GEWOON DOORGAAN

Het editoriaal van het januarinumnummer van deze jaargang ging in op het 175-jarig bestaan van de *Militaire Spectator*. De redactie stelde vast dat er, in alle bescheidenheid en met gevoel voor de relativiteit der dingen, met een zekere trots kon worden voortgebouwd op het werk van de oprichter en de voorgaande redacties. Voor de oprichter waren trein, vliegtuig, radio, televisie en internet en zoveel andere vertrouwde zaken onbekende fenomenen.

Latere redacties waren getuigen van maatschappelijke omwentelingen, technologische revoluties en wereldoorlogen. Dat alles raakte ook de rol, structuur en werkwijze van de krijgsmacht. Alleen de Tweede Wereldoorlog bracht de publicatie van de *Militaire Spectator* tijdelijk tot stilstand. Toen de Nederlandse officieren in 1942 in Duitse gevangenschap werden gevoerd was er geen redactie meer. In 1945 werd de publicatie hervat.

Dit jubileumjaar loopt ten einde. Ook dit jaar trok de redactie zich binnen de muren van 'De Zwaluwenberg' terug om nog eens na te denken over de missie, de koers, de inhoud en de vormgeving van de *Militaire Spectator*. Het in 2006 gehouden lezersonderzoek fungeerde daarbij als één van de spiegels.

Toen de minister in 1971 de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap benaderde om de *Militaire Spectator* uit te geven, stelde hij ook vast wat zijn overwegingen waren. Op basis daarvan werd bij de genoemde bijeenkomst de missie nog eens zo helder mogelijk geformuleerd. Deze missie is bij herhaling op het binnenblad van de omslag terug te vinden. De gedachten over koers, inhoud en vormgeving vloeien uit deze missie voort.

Voor wat betreft de koers lag de vraag voor of de *Militaire Spectator* zich zou willen ontwikkelen tot een militair-wetenschappelijk tijdschrift met een A-status. Deze suggestie is gedaan vanuit de (militair-)academische hoek. De achterliggende gedachte was, dat een dergelijke status mogelijk nog meer auteurs van kwaliteit zou overhalen om de *Militaire Spectator* als forum te gebruiken. Voor de goede orde: de A-status wil zeggen dat men internationaal als 'top of the bill' wordt erkend. Nationaal is deze status van relatief belang; er is geen Nederlandstalig militair tijdschrift waarmee de *Militaire Spectator* goed kan worden vergeleken. De redactie laat het overigens aan anderen over om de status te bepalen.

De redactie staat op het standpunt dat dit tijdschrift een militair-wetenschappelijk karakter heeft en ruimte behoort te bieden aan vier 'soorten' artikelen. Allereerst artikelen die ingaan op het dagelijks functioneren van de defensieorganisatie en de krijgsmacht. Ten tweede artikelen die betrekking hebben op inzet en optreden in de breedste zin van het woord. Bij deze laatste categorie kan het gaan om opleiden en vormen, om doctrine, maar vooral ook om de praktijk, de inzet bij operaties en de lessen die daaruit te trekken zijn.

Ten derde de bevindingen van (militair-) academisch onderzoek en ten slotte informatieve en opiniërende bijdragen. De redactie hanteert uiteraard een meetlat bij het toetsen van mogelijke bijdragen. Deze meetlat heeft echter verschillende schaalverdelingen. Gegeven iemands achtergrond en kwalificaties beziet de redactie wat kan of moet worden gevraagd. Bij een als wetenschappelijk aangeboden artikel worden overeenkomstige criteria gebruikt. Op deze wijze wil de

redactie aanstormende scribenten motiveren en ondersteunen, en tegelijkertijd het niveau van de bijdragen handhaven.

De prijs van een internationaal erkende A-status kan zijn dat er in een dergelijk, vermoedelijk Engelstalig tijdschrift, géén ruimte is voor allerlei bijdragen die de redactie relevant acht voor de lezers. Daarnaast zou de vreemde situatie kunnen ontstaan dat scribenten wel internationaal aanzien verwerven, maar in de nationale gedachtevorming en discussie geen rol spelen. Dat alles is voor de redactie een brug te ver.

De internationale dimensie blijft overigens zeker niet buiten beschouwing. Een deel van de artikelen is hieraan gewijd; wij bieden ruimte aan schrijvers uit diverse landen en de *Militaire Spectator* staat in de index van Cambridge Scientific Abstracts. Dit wil zeggen dat duizenden academici overal ter wereld via de databank van CSA kennis kunnen nemen van het bestaan van het blad en van de door CSA geselecteerde bijdragen.

Dan de inhoud. Het lezersonderzoek laat zien dat er bij onze lezers een grote diversiteit aan opvattingen bestaat. Wat naar de mening van de één meer aandacht verdient, mag naar de mening van de ander wel wat minder aandacht krijgen. Dat selectief gelezen wordt, verbaast de redactie niet. Belangstelling heeft ook veel te maken met iemands positie binnen de organisatie of de maatschappij. Daarnaast moeten veel mensen wel selectief zijn om binnen de waan van alledag hun tijd zo economisch mogelijk te gebruiken.

Uiteindelijk ziet de redactie weinig grond om veel aan de bestaande formule te wijzigen. Zij zal wel, ook dat kwam uit het

onderzoek naar voren, zoveel mogelijk bevorderen dat artikelen beperkt in omvang en goed toegankelijk zijn.

Ten slotte: de vormgeving. Ook hier waren er weer veel verschillende opvattingen. De rode draad van het commentaar was dat een zekere ‘verjonging’ lezers meer zou uitnodigen om van de inhoud kennis te nemen. In november heeft de redactie een keuze gemaakt uit diverse ontwerpen en het januarinumnummer van de volgende jaargang zal er dan ook anders uitzien dan u gewend bent.

Terug naar het jubileumjaar. Dit jaar wordt op een bijzondere wijze afgesloten. Deze maand verschijnt het boek over de geschiedenis van dit tijdschrift onder de titel ‘Officieren aan het woord, de geschiedenis van de Militaire Spectator 1832-2007’. De minister van Defensie heeft zich bereid verklaard om het eerste exemplaar in ontvangst te nemen.

Daarnaast is de digitalisatie van de inhoud van alle 175 jaargangen een feit. Vorig jaar verleende de minister daartoe toestemming en middelen. Eind deze maand is het voor iedereen mogelijk om via de website van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap – www.kvbk.nl – kennis te nemen van dit erfgoed. Een zoekstelsel bevordert daarbij de toegankelijkheid.

De redactie, de KVBK, die de *Militaire Spectator* al 35 jaar uitgeeft, de lezers en alle anderen die in de krijgsmacht en in vrede en veiligheid zijn geïnteresseerd, hadden zich geen kostbaarder geschenk kunnen voorstellen.

Het jubileumjaar is bijna voorbij. Voor de redactie is de boodschap helder: gewoon doorgaan.

Afghaniseren?

drs. A.J.E. Wagemaker MA – luitenant-kolonel der mariniers*

Inleiding

Afghanistan werd meer dan twintig jaar geteisterd door een brute oorlog. Het zijn echter niet alleen de fysieke verwoestingen maar de politieke en sociale onrust die het land sinds de jaren tachtig in de houtgreep heeft. De drugseconomie is ondertussen tot recordhoogtes gestegen en het land wordt geteisterd door radicaal islamitisch gedachtegoed.

Zes jaar na de interventie (2001), ontbreekt het de Afghanen met name in het zuiden nog steeds aan *basic security*, hetgeen tevens zijn weerslag heeft op zowel de politieke als de fysieke reconstructie van het land. De twee primaire doelstellingen van de invasie – het vernietigen van de terroristische netwerken en het creëren van een levensvatbare Afghaanse staat – staan op gespannen voet met elkaar.

Ondanks dat de twee in elkaars verlengde liggen, zijn de korte-termijn doelstellingen van de ‘War on Terror’ en de *hard-power* manier om ze te bereiken, erg verstorend voor de lange-termijn doelstellingen om het land vooral met *soft-power* economisch, sociaal en politiek er weer bovenop te helpen. Hoe het gaat, hangt af van wie spreekt.

Feit is dat Afghanistan het economisch en sociaal slechter doet dan de omringende landen. Bovendien is het nog steeds het armste land buiten Afrika, met een zwakke en ineffektieve regering. Ervan uitgaande dat de twee eerdergenoemde doelstellingen gehaald moeten worden om duurzame vrede in het land te bereiken, rijst de vraag wat de Afghanen zelf zouden moeten en kunnen doen om met name de tweede doelstelling te bereiken.

Interventie

De Amerikanen maakten zich in de jaren negentig aanvankelijk niet druk om het intern zeer verdeelde Afghanistan. Vreemd eigenlijk, na alle steun die ze Mudjaheddin in de *proxy war* tegen de Sovjets hadden gegeven. Echter, gaandeweg vormden de op-

rukkende fundamentalistische Taliban een steeds grotere bron van zorg. Wat de regering Bush slapeloze nachten bezorgde waren de financiële en ideologische banden van de Taliban met Al Qa’ida, wiens leider in Afghanistan een veilig heenkomen vond. Wat de zaak complexer maakte, was

* Dit artikel is een bewerking van het paper *Afghanisation, Playing with Fire?* dat gepresenteerd werd tijdens de conferentie *Afghanistan, a Local Perspective*, gehouden op de universiteit Leiden, 21 juni 2007.

De auteur is universitair hoofddocent op de NLDA en doet onderzoek naar de rol van kleine, westerse, liberale democratieën in conflictmanagement.

dat Amerika's bondgenoot Pakistan direct bij de Afghaanse burgeroorlog betrokken was en zelfs steun verleende aan de Taliban.

In oktober en november 2001 maakte een bliksemoffensief van de Noordelijke Alliantie met Amerikaanse steun – de operatie *Enduring Freedom* (OEF), die overigens nog steeds niet ten einde is – korte metten met het Taliban-regime. Binnen een paar weken was de Taliban verjaagd. Er ontstond in november 2001 een machtsvacuüm dat werd ingevuld door allerlei facties onder leiding van krijgsheren zoals Dostum, Fahim en Ismail Khan.

De internationale gemeenschap – de Verenigde Naties en de Coalitie – stond in korte tijd voor de enorme opgave om leiding te geven aan een complex politiek transitieproces. In allerijl werd in Bonn een vredesconferentie gehouden waaraan een select aantal Afghaanse facties deelnam. Op 5 december 2001 werd een verdrag getekend over de wijze waarop de toekomstige Afghaanse staat eruit zou moeten zien en hoe de weg ernaartoe vorm zou worden gegeven.

Tevens werd de *UN Assistance Mission in Afghanistan* (UNAMA) opgericht om het politieke transitieproces te begeleiden. De multinationale *International Security Assistance Force* (ISAF) werd in Kabul ontplooid om de nieuwbakken (transitie-)regering te ondersteunen in het beveiligen van de hoofdstad. Pas in de tweede helft van 2006 was ISAF in het hele land ontplooid.

Geweld

Oorlogen staan aan de wieg van het huidige internationale systeem en hebben veel sociale en maatschappelijke veranderingen teweeggebracht. De inzet en het gebruik van geweld wordt bepaald door de samenleving, haar visie op wat legitiem is en welke doelen bereikt moeten worden.

Oorlog gaat over het beschermen van vitale belangen, waarden en normen. Martin van Creveld stelt:

War, far from being merely a means, is often considered an end, a highly attractive activity that no other activity can adequately replace.¹

Geweld en het potentieel om geweld in te zetten is een wezenlijk onderdeel van ons bestaan. Echter, middelen en manieren van politieke instituties, in het bijzonder natiestaten, om het geweld te reguleren zijn aan erosie onderhevig. We krijgen langdurig te maken met *low-level informal violence*. Geweld wordt niet alleen meer gebruikt om vitale doelen veilig te stellen.

Volgens Michael Walzers theorie over rechtvaardige oorlog gebruiken liberale democratieën alleen in uitzonderlijke gevallen militair geweld omdat het de plicht is van soevereine staten hun onderdanen te beschermen en ze niet onnodig in gevaar te brengen.

De lokale economie bloeit, diepte-investeringen zijn noodzakelijk voor verdere groei
(Foto collectie A.J.E. Wagemaker)

De dreiging van het geanticipeerde gevaar moet ernstig genoeg zijn om de inzet van een krijgsmacht te rechtvaardigen en het non-interventiebeginsel (artikel 51 van het Handvest) ter discussie te stellen. Vechten is alleen moreel gerechtvaardigd als alle andere middelen om een zaak te beslechten gefaald hebben.

Interveniëren in oorlogen van een lage intensiteit, ook wel aangeduid als *intractable conflicts*², en tegen zeer onderdrukkende regimes, is een strategische en politieke uitdaging vanwege de risico's die eraan kleven. De omgeving waarin de militairen moeten opereren is diffuus, het onderscheid tussen vriend en vijand veranderlijk.

Er zijn uiteenlopende politieke belangen en tevens staat de reputatie van de zendende natie op het spel. De ontwikkelingswerkers moeten met behulp van een opeenvolging van kortetermijn doelstellingen, lange-termijn doelen proberen te behalen. Immers, de planningshorizon is niet langer dan een kabinetsperiode.

Lange adem

Ingrijpen in dergelijke conflicten kan leiden tot een herschikking van de partijen in het conflict. Hoe complex en veranderlijk een dergelijke omgeving is, ervoeren de VN en de VS in Somalië. Dit wil natuurlijk nog niet zeggen dat succes uitgesloten is. De Britten lieten in de jaren vijftig in

1 Creveld, M. van, *The Transformation of War* (New York: Free Press, 1991), 218.

2 Crocker C. Hampson F. and Aall P., *Taming Intractable Conflicts, Mediation in the Hardest Cases* (Washington: United States of Peace Press, 2004), 7-9: 'Intractable conflicts are conflicts that have persisted over time and refused to yield to efforts – through either direct negotiations by parties or mediation with third-party assistance – to arrive at a political settlement. They are typically long-standing with frequent bursts of violence and temporary cessations of violence. As a consequence, they are conflicts where psychological wounds and a sense of grievance and victimization run very deep. Some intractable conflicts remain unsolved despite repeated attempts to resolve them'.

**Een balans tussen
'hard-power'
en 'soft-power'**
(Foto Sgt 1 Henri)

Maleisië zien dat interventies wel degelijk kunnen werken maar dat ze ook toewijding, inzet, energie en lange adem vereisen. Overigens kon de inzet van de Britten grootschalig worden genoemd, met twintig interveniënten per duizend inwoners ten behoeve van de openbare veiligheid.

Men moet zich bij iedere inzet afvragen in hoeverre dergelijke conflicten een bedreiging vormen voor de veiligheid cq. dat de veiligheid vergroot wordt door middel van de inzet van de krijgsmacht. Zijn de belangen wel groot genoeg?

Een interventie is niet zonder gevaar: hoe meer slachtoffers des te nadrukkelijker zal de rechtvaardiging van de inzet ter discussie staan. De Canadese regering ligt daarom zwaar onder vuur en heeft veel uit te leggen over waarom het noodzakelijk is dat er al meer dan zeventig Canadezen moesten sneuvelen in Afghanistan.

John Stuart Mill betoogde in het midden van de 19-de eeuw dat gewelddadig interveniëren om zelfbeschikking te verkrijgen een zichzelf tegensprekende activiteit is. Indien de lokale machthebbers niet in staat zijn om zonder hulp van buitenaf een soeverein gezag op te zetten, wat zijn dan de garanties dat een soevereine staat

voortbestaat zodra de interveniënten vertrokken zijn?

Eenduidige doelstellingen in combinatie met een succesvolle exit-strategie zijn daarom cruciaal. Vooraf moeten de kansen op succes worden ingeschat en nadrukkelijk deel uitmaken van het politieke besluitvormingsproces om troepen, ontwikkelingswerkers en andere vormen van steun te sturen.

Duurzame vrede

Hoe, wanneer en onder welke voorwaarden kan de politieke en bestuurlijke macht volledig aan de regering van het geïntervenieerde land worden overgedragen? Met andere woorden, hoe kan duurzame vrede bereikt worden? Essentieel is dat de interveniënten het vertrouwen van de lokale bevolking en de bestuurders hebben en dat er voldoende garanties zijn voor de continuering van de duurzame vrede.

In dit verband zijn de ontwikkelingen die Japan en Duitsland doormaakten sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog spraakmakend, maar ze vormen ook een uitzondering. Het zijn voorbeelden van hoeveel er nodig is om tot het gewenste resultaat te komen.

Oorlogvoeren is méér dan het winnen van slagen op het slagveld. Oorlogen

worden dáár niet gewonnen, de crux zit in hoe gewonnen slagen kunnen worden omgezet in duurzame vrede opdat niet nog eens dezelfde oorlog moet worden gevochten. Stabiliserende acties op het gebied van politiek, economie, maatschappij, milieu en veiligheid zijn weliswaar niet belangrijker dan het winnen van een veldslag maar maken wezenlijk deel uit van het winnen van de strijd.

Echter, stabiliserende acties en ontwikkelingswerk kunnen niet worden ondernomen voordat de gevechtshandelingen en andere vormen van strijd afgelopen zijn; er moet *basic security* zijn. Johan Galtung heeft dit 'negatieve vrede' (afwezigheid van strijd) genoemd, een voorwaarde om positieve vrede (duurzame vrede) te bereiken.

Vredesproces

Zowel de positieve als de negatieve vrede moet worden gewonnen. Meer is nodig dan de inzet van de krijgsmacht. Tegenwoordig wordt dit ook wel de holistische of *Whole of Government*-benadering genoemd. Het gaat over de balans tussen *hard-power* en *soft-power*. Het stoppen van de strijd kun je met geweld afdwingen; vrede en democratie echter niet, dat moet van binnenuit komen.

De vraag is steeds in welke combinatie de 'carrots and sticks' nodig zijn. In Afghanistan blijkt hoe moeilijk dit is. In mei 2006 stelde Amrullah Saleh, directeur van de Afghaanse nationale inlichtingendienst, dat:

*the political progress had not been matched by an effective strategy of consolidation.*³

³ Rubin, B., 'Saving Afghanistan', in *Foreign Affairs*, januari-februari 2007, 59.

Gevechtseenheden zijn benodigd voor een korte militaire interventie om een negatieve vrede af te dwingen, daarna zijn andersoortige eenheden benodigd die in staat zijn om te opereren in de overgangsfase van negatieve naar positieve vrede. Dit is een langdurig proces, waarin de militairen niet zo zeer bezig zijn met gevechtsoperaties maar met stabiliserende operaties. Ze zijn betrokken bij vertrouwenwekkende maatregelen zoals het bewaken van gedemilitariseerde zones, bemiddeling bij lokale disputen, civiel-militaire samenwerking (CIMIC) en andere typische vredesoperaties.

Ze zijn een soort externe garantie en voorkomen dat de voormalige strijdende partijen de wapens weer oppakken. Met andere woorden, militairen zorgen er samen met andere veiligheidsinstanties voor dat de negatieve vrede gecontinueerd wordt. Anderen, die werken aan de positieve vrede, moeten er voor zorgen dat situatie zoveel verbetert dat de drempel om de wapens op te pakken steeds hoger wordt.

De gedachtes over positieve en negatieve vrede zijn door Michael Doyle

en Nicholas Sambanis in *Making War and Building Peace* (2006) gemodificeerd om ze toepasbaar te maken op vredesondersteunend optreden.

Volgens deze twee wetenschappers is negatieve vrede (*sovereign peace*):

[it] reflects that single sovereignty, a Hobbesian Leviathan, has been reestablished and exercises a legitimate monopoly of violence;

positieve vrede (of *participatory peace*):

discounts 'peace from the grave' (the former enemy is all dead or in prison) in favor of a peace that includes wider participation.

Ze laten zien dat afwezigheid van strijd een noodzakelijke randvoorwaarde is in het streven naar duurzame vrede.

Operatie 'Enduring Freedom'

In september 2001 vonden twee opmerkelijke gebeurtenissen plaats. De

charismatische anti-Talibanleider en leider van de Noordelijke Alliantie, Ahmad Shah Masoud, werd door een zelfmoordaanslag gedood. Deze gebeurtenis is onderwerp van veel speculatie en complottheorieën, net als de aanslagen van 11 september 2001 op het World Trade Center en het Pentagon. Al Qa'ida, op dat moment werkend vanuit het Afghanistan van de Taliban, eiste de aanslagen op.

Begin september 2001 had de vooral uit Pashtuns bestaande Taliban meer dan driekwart van Afghanistan stevig onder controle, maar kon geen grip krijgen op het noordoosten. De bergen van de Hindu Kush bleken een onneembare vesting, zoals de Sovjets dat ook al hadden ondervonden.

Ze vormden een uitvalsbasis voor de Noordelijke Alliantie, een gelegenheidscoalitie in de strijd tegen de Taliban.⁴ De meeste leden behoorden tot de Shura-i-Nizar partij van Masoud, een onderdeel van de voornamelijk uit Tadzjiken bestaande Jamiat-e-Islami partij van Burhanuddin Rabbani.⁵

Aanvankelijk ging de opmars van de Noordelijke Alliantie snel en liepen de offensieven gesmeerd, mede door de Amerikaanse militaire steun. Bij de Amerikanen ontstond, verrast door het succes, verdeeldheid over de snelheid en de doelstellingen van de campagne. Minister van Buitenlandse Zaken Colin Powell wilde de campagne aan de lange-termijn politieke effecten van de opmars aanpassen; minister van Defensie Donald Rumsfeld drukte echter zijn wil door om de Taliban zo snel en effectief mogelijk verjagen, ongeacht de consequenties.

⁴ De Noordelijke Alliantie – officieel de *United National Islamic Front for the Salvation of Afghanistan* – bestaat met name uit de Jamiat-e-Islami, Junbesh-e-Milli, Hezb-e-Wahdat en Harakat-e-Islami.

⁵ In deze vleugel van de Jamiat is grotendeels de militaire en administratieve macht van de partij geconcentreerd. De hoofdrolspelers zijn de voormalige ministers van Defensie Mohammad Qassem Fahim, van Binnenlandse Zaken (momenteel van Onderwijs) Younus Qanuni en van Buitenlandse Zaken Abdullah Abdullah.

Veiligheid is noodzakelijk voor wederopbouw

(Foto Sgt 1 Henri)

Verjaagd, maar niet verslagen

Nadat de Noordelijke Alliantie verder bewapend en georganiseerd was, ging de veldtocht in november 2001 echt van start, met steun van zeventien landen. Vanuit korte-termijn militair perspectief was het een opmerkelijk succes, dat leidde tot de val van het Taliban-regime in vijf weken.

Vanuit het lange-termijn politiek-militaire perspectief, waren de keuzes aan het begin van de veldtocht onzorgvuldig en weinig doordacht; hoe kon het militaire succes vereffend worden? Hoewel de Taliban verjaagd waren, waren ze zeker niet verslagen.

Honderden Al Qa'ida-strijders wisten met hun leiding een veilig heenkomen te vinden in het Tora Bora-gebergte, dat grenst aan Pakistan. Zware Amerikaanse bombardementen zorgden

het succesvolle Alliantieoffensief dat de val van de Taliban een politiek vacuüm tot gevolg zou hebben. Een bloedige en brute machtsstrijd zou opnieuw, zoals in het begin van de jaren negentig, het gevolg zijn.

In een poging dit te voorkomen startte de VS, hun bondgenoten en de VN in de herfst van 2001 een dialoog in Afghanistan, Pakistan en in Rome (met de daar wonende voormalige koning), om een zo breed mogelijk gedragen Afghaanse politieke coalitie en interim bestuur te bewerkstelligen. Kabul zou als neutraal gebied worden beschermd door de internationale gemeenschap.

In deze gedemilitariseerde zone kon discussie worden gevoerd en politiek bedreven zonder dat direct naar de

en krijgsheren, die hun sporen in de bloedige burgeroorlog van de jaren negentig verdiend hadden, effectief hun gezag konden herstellen. Met de leiding van de Noordelijke Alliantie in Kabul en de diverse facties die met harde hand het land (met uitzondering van het zuiden) onder controle hielden, leek de post-Taliban politieke omgeving op het pre-Taliban Afghanistan.

Op zijn best was een fragiele negatieve vrede gecreëerd maar de omstandigheden waren er niet naar dat de bevolking de normale draad in haar dagelijks bestaan weer kon oppakken. Aan een doordacht plan voor de transitie van negatieve naar positieve vrede ontbrak het. In combinatie met het negeren van de politieke en economische gevolgen van het harde optreden in het kader van OEF, ontstond er een onstabiele veiligheidssituatie die het succes van de volledige campagne in twijfel trok. Oorlogen bleken eens te meer niet op het slagveld gewonnen te kunnen worden.

Het Bonn Verdrag

Geconfronteerd met een *fait accompli*, hield de VN in december 2001 een conferentie in Bonn met als doel de Afghaanse integriteit en soevereiniteit te herstellen. Gegeven de lessen uit de eerdere burgeroorlog moest er een zo breed mogelijke deelname zijn. Opmerkelijk is dat slechts een beperkt aantal leiders van een beperkt aantal facties mocht deelnemen. Een groot aantal Afghaanse groeperingen voelde zich ondergewaardeerd.

Het is twijfelachtig in hoeverre de vredesbesprekingen in Bonn inderdaad het Afghaanse volk representeerde. Sterker nog, in de preambule van het Verdrag van Bonn wordt dit zelfs gesteld. De besprekingen werden gedomineerd door de Shura-e-Nizar – de Tadzjiekse Panjshiri van de Noordelijke Alliantie van wijlen Masoud.

Met de onbetwiste controle over Kabul, het sterkste leger en de sterkste band met de Amerikaanse militai-

Wederzijds respect en vertrouwen is de basis

(Foto Sgt 1 Henri)

ervoor dat ze naar de tribale gebieden in Pakistan (Noord- en Zuid-Waziristan, Bajour en Mohmand) uitweken. Ze hebben daar samen met de Taliban en hun aanhangers van Pashtun origine, nog steeds een veilig heenkomen vanwaaruit ze hun operaties in Zuid-Afghanistan veilig kunnen voorbereiden en uitvoeren.

Diverse gerespecteerde Pashtun-leiders waarschuwden gedurende en na

wapens kon worden gegrepen. De Noordelijke Alliantie werd daarom opgeroepen de hoofdstad niet te bezetten. Desondanks namen ze op 13 november 2001 Kabul als een trofee in handen. De Taliban waren toen al grotendeels uit het land vertrokken.

Onstabiele veiligheidssituatie

Operatie *Enduring Freedom* zorgde ervoor dat regionale commandanten

ren wisten ze de sleutelposities in de nieuwe regering in handen te krijgen, waaronder defensie, binnenlandse zaken en buitenlandse zaken. Wel gaven ze daarvoor het presidentschap op, dat zo in handen kwam van de relatief onbekende en nauwelijks gelieerde Pashtunse tribale leider Hamid Karzai. Verder stonden ze toe dat Kabul neutraal terrein zou worden onder toezicht van een internationale vredesmacht.

Een transitieproces zou plaatsvinden waarin een nieuwe grondwet zou worden opgesteld en er binnen dertig maanden nationale verkiezingen zouden worden gehouden. In Afghanistan zelf was het vertrouwen in een vreedzame transitie van de macht om bereikbare redenen laag. Het waren overigens niet alleen de minder goed gerepresenteerde groepen, die veelal niet tot de Alliantie behoorden, die klaagden over de ontstane situatie. Zelfs machtige leden van de Alliantie zelf, zoals Rashid Dostum en Ismael Khan, vonden de uitkomsten bedroevend. Ze voelden zich tekort gedaan en in hun eer aangetast.

Raamwerk

Het Verdrag van Bonn biedt een raamwerk voor het opzetten van het Afghaanse politieke en bestuurlijke systeem. Het is ambitieus maar geeft weinig concrete aanwijzingen over hoe de meest essentiële zaken bereikt zouden kunnen of moeten worden. Twee processen zijn gelijktijdig in gang gezet: het vredesproces en het *state-building* proces.

De lange-termijn effecten moeten behaald worden met de wederopbouw van de staat, en daarmee de aanjager voor de economie en de sociaal-maatschappelijke structuur. Er ontbreekt namelijk een maatschappelijke middenklasse omdat die door de oorlogen, onveiligheid en onderdrukking gevlucht is. Brede maatschappelijke veiligheid is het doel en de basis voor nationale en sociale eenheid waarbij men tevens hoopt dat vele (goed opgeleide) Afghanen zullen terugkeren.

Het vredesproces is gericht op het in toom houden en disciplineren van facties om vijandigheden zo veel mogelijk weg te nemen. Curieus genoeg mochten de facties wel, om praktische redenen, controle houden over grote delen van het land. Dit moest ook wel, bij gebrek aan bestuursstructuren en bestuurders.

Manco

Bij het opstellen van het Verdrag van Bonn ging men ervan uit dat de krijgsheren rust en orde zouden bewaren en hun macht geleidelijk over zouden dragen aan regering en volk en *'away from the rule of the gun'*. Een manco in het Verdrag is echter dat in vergelijking met het politieke transitieproces, de veiligheidsmaatregelen en -voorzieningen nauwelijks geregeld zijn. Hoe de Af-

dat het draagvlak voor het Verdrag van Bonn in Afghanistan beperkt is. De transitie naar een *'participatory peace'* staat op het tweede plan. Het opzetten van een breed gedragen en gerespecteerde regering, en het respecteren van mensenrechten zijn van ondergeschikt belang. De gedachte hiërarchischer is dat duurzame vrede alleen kan worden afgedwongen zolang in ieder geval de belangrijkste factie-leiders – die overigens nog allemaal tot de tanden bewapend waren – hun deelname in woord en daad blijven betuigen aan het vredesproces.

De Afghaanse staat

Startpunt voor vrijwel elke discussie over het huidige Afghanistan is de te loorgang van de Afghaanse staat. De

De positie van vrouwen moet verbeteren om te democratiseren

(Foto collectie A.J.E. Wagemaker)

ghaanse regering kritische aspecten meer kracht zou bij kunnen zetten of af zou kunnen dwingen, bleef onbenoemd, net zoals hoe factielegers onder controle van de staat kunnen worden gebracht.

Het bij elkaar houden van de diverse (solistische) actoren door de vreedzame transitie is de primaire bezigheid van UNAMA en ISAF, ondanks

term 'staat' is in het Afghaanse geval een wat Robert Jackson noemde *'quasi-state'* die een grote mate van 'juridische soevereiniteit' heeft maar een kleine mate van 'empirische soevereiniteit'.⁶

⁶ Jackson, R., *Quasi States: Sovereignty, International Relations and the Third World* (Cambridge: Cambridge University Press, 1990).

Met andere woorden, er is sprake van een brede internationale erkenning maar de mogelijkheden van het land om die soevereiniteit ook daadwerkelijk gestand te doen zijn minimaal.

Het gevolg is cynisme over wat politici en bestuurders tot stand kunnen brengen. Bepalend voor de lange-termijn stabiliteit en de toekomst van het land is de hervorming van het bestuur. Maatregelen tegen corruptie en nepotisme zijn enorme hindernissen om te nemen, maar wezenlijk, wil de staat toekomst hebben.

Splitsing

Aanvankelijk ging de aandacht van de internationale gemeenschap uit naar de bovenste regio's van de regering. Bij gebrek aan capabele lokale bestuurders konden regionale machthebbers – factieleiders met eigen legers – hun (traditionele) controle over het verscheurde land behouden en consolideren.

Er ontstond een splitsing tussen de formele (*de jure*) en de daadwerkelijk functionerende (*de facto*) staat. Hiermee kwam een belangrijk manco van het Verdrag van Bonn aan het licht. Er was bij de hervormingsplannen onvoldoende nagedacht over waar de Afghaanse staat nu eigenlijk voor stond, waar de staat verantwoordelijk voor was en op welke wijze het land in de praktijk bestuurd zou moeten worden.

Direct was begonnen met de verdeling van de bestuursposities gebaseerd op de premisse dat de staat in feite al deed wat die moest doen. Bovendien, politiek en bestuur zijn in Afghanistan een zaak van personen, persoonlijke relaties, beschermelingen en vertrouwelingen. Het gaat om het hebben van kennissen, niet om kennis.

Ondanks dat Afghanistan een eenheidsstaat is, en geen federale staat, hebben krijgsheren en in sommige gevallen ook gouverneurs, de macht gegrepen met dramatische gevolgen. Een gerespecteerde studie van de Wereldbank stelt dat:

*... [they] have captured both strategic decision-making and overall fiscal resources, the public sector is essentially autonomous from the central government.*⁷

Opvallend is dat de lokale bestuursstructuren door de jaren en regimes heen op de een of andere manier in stand zijn gebleven. Ze hebben kunnen overleven omdat ze door de centrale regeringen in Kabul van ondergeschikt belang waren in hun strijd om de macht. Ze waren functioneel en stonden de macht van de regering niet in de weg.

Dit wil niet zeggen dat de bestuurs-hervormingen ten dode zijn opgeschreven maar dat de (nieuwe) regering een uitdaging moet oppakken om de macht van het centrale bestuur te vertalen naar het lokale niveau. Er moet meer vernieuwd worden dan de bestuurlijke bovenlaag, ook de ambtelijke cultuur moet hervormd. Of er bijvoorbeeld alternatieven zijn voor ambtenaren die de staat lange tijd hebben gediend, is zeer de vraag, en als die er niet zijn zullen hervormingen zeker een lange weg hebben te gaan.

Een ander probleem is het vinden van voldoende gekwalificeerde bestuurders, omdat de jaren van oorlog en ellende tot een ware *brain drain* van het land hebben geleid. Veel, zoniet de meeste, goed opgeleide Afghanen zijn gevlucht, vaak naar westerse landen, en zijn nauwelijks gemotiveerd om terug te keren. De Afghanen in Afghanistan zelf hebben door de jarenlange oorlogen en onrust groten-deels basis- en voortgezet onderwijs moeten ontberen. Er is een wezenlijk gevaar dat de Afghaanse staat slachtoffer wordt, zoniet is, van deze achterstand.

Informele machthebbers

Afghanistan heeft op papier een sterk gecentraliseerd bestuur. In de praktijk is de uitoefening van de macht gecompliceerd omdat de formele provinciale en lokale bestuurders veelal om politieke reden benoemd zijn. De

werkelijke macht ligt bij de informele leiders, die soms ook functies in het bestuursapparaat hebben.

Zo zijn er bijvoorbeeld machtige tribale leiders die tevens pro forma politiecommandant zijn. Maar er zijn ook praktische problemen. Er zijn in de provincies meer dan 350 districten en 2000 gemeentes waarvan niemand de exacte grenzen of de verantwoordelijkheden weet. Veel bestuurseenheden werken in de praktijk autonoom. De Wereldbankstudie stelt dat:

in revenue-rich provinces, governors make resources allocation decisions except on basic salaries. Staff appointments from Kabul are frequently rejected in favor of those loyal to regional factions, and even Kabul-based appointments regularly reflect loyalties and ethnic ties rather than merit. In these areas, where the warlords (and in some cases governors) have 'captured' both strategic decision-making and overall fiscal resources, the public sector is

⁷ Afghanistan: State Building, Sustaining Growth, and Reducing Poverty (Washington: The World Bank, 2005), 44-47.

*essentially autonomous from the central government.*⁸

De informele machthebbers staan sinds 2002 voor een dilemma. Aan de ene kant is er het Bonn-Verdrag dat een harmonieuze, vreedzame toekomst in het vooruitzicht stelt maar waarbij voor hen veel te verliezen is; aan de andere kant is er de economisch aantrekkelijke *status quo ante* die voorlopig zal aanhouden. Het opgeven van lokale heerschappij ten behoeve van de centrale regering betekent dat hun sociale, maatschappelijke en economische positie afneemt. De voormalige krijgsheren zullen hun (lokale) machtspositie alleen opgeven indien er een gegarandeerde win-win-situatie is.

Hoe om te gaan met de feodale vorstendommen die bestaan bij gratie van de lucratieve narco-economie, is een uitdaging voor de regering in Kabul en voor de internationale gemeenschap. Bovendien moedigen het zwakke bestuur, de afwezigheid van een functionerend juridisch systeem,

Alleen het vernietigen van papavervelden lost niets op

(Foto collectie A.J.E. Wagemaker)

het gebrek aan mogelijkheden en veiligheid voor legale economische activiteiten en alternatieven in feite de illegale economie aan en houden lokale potentaten in het zadel.

Mogelijkheden en knelpunten

De wederopbouw staat en valt bij stabiliteit en veiligheid. Er zijn drie knelpunten. De eerste is hoe het tij te keren van de toenemende populariteit van de Taliban en andere gewelddadige oppositiegroepen. Ze ondernemen staatsondermijnende en destabiliserende activiteiten om politieke redenen maar dit kan ook verband houden met de narco-economie.

Het tweede knelpunt vormt de bedreiging van de democratische rechtstaat die uitgaat van potentaten en (voormalige) krijgsheren als Ismail Khan, Abdul Rashid Dostum, Gulbuddin Hekmatyar, Mohammad Qassem Fahim en Atta Mohammad. Ze werken vanuit een krachtige regionale positie en hebben een sterke achterban – ze zouden kunnen worden gezien als een soort moderne tribale leiders – hetgeen tevens de relatieve zwakte van de centrale regering verklaart.

Het derde knelpunt is de bedreiging van Afghanistan als narco-staat en het destabiliserende effect van de hiermee samenhangende criminaliteit. Het zijn niet alleen activiteiten die direct verband houden met de papaverteelt en de drugshandel maar ook het witwassen van drugsgelden, de corruptie en de maatschappelijke onrust.

Het Afghaanse nationale leger (ANA) en de Afghaanse nationale politie (ANP) hebben sleutelrollen in het veiligheidsplan maar zitten in een kwetsbare positie. De oprichting ervan is

ambitueus omdat het niet alleen gaat over het identificeren van de specifieke rol maar vooral over het ontwikkelen van een eigen cultuur en mores die ze moeten verankeren in de maatschappij.

De ontwikkelingen rond de ANA worden weliswaar gezien als een succes, mede omdat het leger breed gedragen en gerespecteerd wordt, maar wie kritischer is merkt op dat het leger nog maar de helft van het aantal benodigde manschappen heeft. Het is bovendien de vraag of ze ooit de beoogde 70.000 zullen halen en of de staat een dergelijk leger wel kan betalen.

Persoonlijke agenda's van krijgsheren spelen een rol, zoals bij Fahim, die initieel het ministerie van Defensie leidde en de leider is van de gewapende tak van de Shura-e-Nizar. Hij had in 2002 zijn eigen leger in en rond Kabul dat hij gebruikte om sleutelposities binnen de ANA af te dwingen. Die gaf hij vooral aan loyale Tadzjiken en hij benoemde Panjshiris op de hoogste posities.

In 2003 werd Fahim vervangen door Abdur Rahim Wardak, een Pashtun en professioneel militair uit het voormalige koninklijke leger. Fahims leger moest in 2004 Kabul verlaten – zoals voorzien in Bonn – en werd gekantonneerd onder internationaal toezicht. Velen werden gedemobiliseerd maar vonden vrijwel direct werk bij Fahims beveiligingsbedrijf in Kabul!

Vergelijkbare praktijken vinden plaats bij de politie, waar de politiecommandanten de eigen positie versterken met behulp van de politiemacht. Bovendien zijn de politieagenten dusdanig onderbetaald dat corruptie bijna noodzakelijk is.

Men kan zich afvragen in hoeverre veiligheidsinstanties een rol spelen in het stabiliseren van het land en een nationaal symbool zijn. De internationale gemeenschap kan wel via de PRT's een positie voor hen bewerkstelligen waarin ze de negatieve vrede kunnen handhaven. Bij gebrek aan

⁸ *Afghanistan: State-Building, Sustaining Growth, and Reducing Poverty* (Washington: The World Bank, 2005), 46-47.

effectiviteit vullen vooral (Amerikaanse) OEF-eenheden de leemtes in. Behoorlijke *collateral damage* is daarvan het gevolg, waardoor de goede intenties en het vertrouwen van de bevolking in de internationale gemeenschap ter discussie staan. Immers, de bevolking maakt geen onderscheid tussen ISAF, OEF of UNAMA. Herstellen van vertrouwen is méér dan een uitdaging.

Het Afghaanse bestuur is op alle niveaus zwak. De achterstand in onderwijs en opleiding heeft grote gevolgen voor het functioneren van de staat door een ernstig tekort aan capabele ambtenaren. Op de lange termijn zouden de vruchten kunnen worden geplukt van alle verbeteringen in het onderwijs die momenteel plaatsvinden. Haast is echter geboden met het trainen en opleiden van de zittende ambtenarij en de bestuurders. ISAF heeft via de PRT's en NGO's diverse initiatieven ontplooid. UNAMA is echter verantwoordelijk volgens de resoluties 1383 en maakte hulp zelfs voorwaardelijk in resolutie 1401:

where local authorities contribute to the maintenance of a secure environment and demonstrate respect for human rights,

maar krijgt nauwelijks voet aan de grond.

Omdat de Afghanen zelf nauwelijks in staat zijn om de negatieve vrede te handhaven, is de transitie naar positieve vrede – initieel met de hulp en ondersteuning van de internationale gemeenschap – nog ver weg. Op lokaal en provinciaal niveau is er geen representatief en functionerend bestuur, ondanks de verkiezingen van provinciale raden in 2005 en de instelling van dorpsraden (*Community Development Councils*).

Dat potentaten de dienst uitmaken wordt dagelijks en op alle niveaus gevoeld. De situatie moet structureel veranderen door de macht van de lokale machthebbers in te dammen en bestuurlijke verantwoordelijkheden

van de centrale regering in Kabul te delegeren. Beide ontwikkelingen druisen echter in tegen de tradities van het land.

Afghaniseren?

Uiteindelijk hangen de voortgang en duurzaamheid van het vredesproces van de Afghanen zelf af. Ze hebben te maken met de sociaal-maatschappelijke nasleep van meerdere decennia oorlog en conflict, waarin ze gestort werden door de eigen leiding. Hierdoor is het wantrouwen van de bevolking in de centrale regering verklaarbaar maar tegelijkertijd heeft ze de behoefte de draad van het normale leven weer op te pakken.

De behoefte aan *basic security* is groot. De bevolking is zoekende, omdat de traditioneel stabiliserende structuren die waarden en normen handhaven en als sociaal vangnet dienen in moeilijke omstandigheden, verdwenen zijn. In het ontstane vacuüm hebben krijgsheren de positie van clanoudsten en tribale leiders ingenomen.

Overigens hebben de Afghanen wel enig vertrouwen in hen, omdat zij juist wel leiding geven en in zekere zin orde handhaven. Bovendien is het de verwachting van de bevolking dat

de inspanningen van de internationale gemeenschap slechts tijdelijk zal zijn, terwijl de krijgsheren blijven.

Brandjes blussen

Het falen van het Verdrag van Bonn is dat alleen de *status quo* gehandhaafd blijft. De uitbraak van grootschalig geweld en strijd wordt voorkomen. De continuering van de negatieve vrede heeft de hoogste prioriteit en wordt gezien als een indicator van succes. Het heeft echter meer weg van branden blussen, en de economie komt onvoldoende op gang.

Diepte-investeringen vereisen duurzame stabiliteit. De transitie naar positieve vrede is hierdoor nog ver weg en wordt verergerd door gebrek aan capabele bestuurders, een middenklasse en functionerende veiligheidsinstanties. Dit zet vraagtekens bij het succes van het Verdrag van Bonn.

UNAMA, OEF en ISAF werken te weinig samen om elkaars effecten structureel te kunnen versterken. In dit verband is de oproep van de Canadese minister van Buitenlandse Zaken, Maxime Bernier, op 1 oktober 2007 tijdens de algemene vergadering van de VN 2007 op zijn plaats om een internationale gezand voor Afghanistan ('*high-profile UN Envoy*') aan te stellen, net zoals Tony Blair onlangs benoemd werd voor het Midden-Oosten.

Culturele kloven overwinnen (Foto Sgt 1 Henri)

Nog een lange weg te gaan... (Foto collectie A.J.E. Wagemaker)

De Amerikaanse militaire aanwezigheid in Afghanistan zorgt voor groot-schalige hulp, die gedeeltelijk voorziet in de behoefte van het land. Echter, de mogelijkheden die het Afghaanse bestuur heeft om deze hulp effectief en efficiënt te benutten is beperkt door gebrek aan kennis en kunde. Hierdoor is er forse achterstand op die punten van het Bonn-Verdrag die niet direct met fysieke veiligheid te maken hebben.

Ondertussen kunnen lokale potentaten hun macht consolideren, waardoor de overgang naar representatief bestuur steeds moeilijker wordt. De zaak is nog ernstiger indien de illegale praktijken waar deze 'machthebbers' tot over hun oren in zitten erbij in ogenschouw worden genomen. Kritiek op de korte termijn is dat de transitie naar positieve vrede merkbaar wordt door de actieve handhaving van wetten. Het actief monitoren en begeleiden van de politie en het justitiële apparaat dient prioriteit te hebben.

Fricie

De Pashtuns werden aanvankelijk buiten het *state-building* proces gehouden. Tegelijkertijd werden ze van hun formele en informele macht ontdaan. De internationale gemeenschap steunde vooral de Noordelijke Alliantie die een bijna traditionele aversie tegen Pashtuns heeft. Gevolg was dat de Pashtuns zich gefrustreerd en

buitengesloten voelden en zich aanvankelijk niet uitspraken voor het Verdrag van Bonn. Deze zaken werden anders toen de Pashtun Karzai de macht kreeg in 2003. Dat werd als een overwinning beschouwd die de grootste bevolkingsgroep van het land herbevestigde tijdens de presidentiële verkiezingen van 2004. Karzai is het daarom aan zijn achterban verplicht om grote delen van het bestuur en de bureaucratie te Pashtuniseren. In de praktijk betekent dit dat op vele plaatsen Pashtuns aangesteld worden, met een traditionele, Islamistische visie op bestuur. De (grond)wet wordt met behulp van de Sharia geïnterpreteerd. Voor vele niet-Pashtuns strookt dit niet met de eigen opvattingen, waardoor frictie en activisme ontstaan. De afstand van de provincies tot de centrale leiding in Kabul wordt steeds groter.

De vraag is in hoeverre het huidige presidentiële systeem recht doet aan de enorme diversiteit in het land, waarin alleen al 32 verschillende volken wonen, en hoe de bevolking beter betrokken kan worden bij het bestuur. Is het fair dat de Pashtuns de dienst uitmaken omdat zij de president leveren, terwijl ze ongeveer veertig procent van de bevolking uitmaken? Een parlementair systeem zou de diversiteit van het land en de slagvaardigheid van het bestuur meer recht doen. De hervorming van het presidentiële naar een parlementair systeem met

partijstructuren, in plaats van het huidige *non-transferable vote* systeem waarbij parlementsleden op persoonlijke titel gekozen zijn, biedt mogelijkheden om de afstand tussen Kabul en de provincies te verkleinen. De parlementsleden zullen zich nadrukkelijker moeten identificeren met hun achterban. Door het instellen van partijen zijn coalitievorming en slagvaardigheid mogelijk.

Een dergelijke transitie kan in twee stappen plaatsvinden. Tijdens de verkiezingen van 2009 wordt de helft van de zetels gekozen via het *non-transferable vote* systeem en de andere helft via partijen. De daarop volgende verkiezingen gaan geheel via het partijsysteem, waarbij tevens de transitie van een presidentieel naar een parlementair systeem plaatsvindt.

De internationale gemeenschap

De internationale gemeenschap is het de Afghanen verplicht, vóór ze zich begint terug te trekken, dat de Afghanen zelf in staat zijn om de negatieve vrede te handhaven. Daarnaast moet de transitie naar een positieve vrede, die zichzelf in stand kan houden, op gang zijn gekomen. Het creëren van een redelijk effectieve staat is een lange-termijn proces waarbij de bevolking zich op alle lagen van het bestuur en bureaucratie gerepresenteerd ziet.

Corruptie en de *narco-economie* dienen bestreden te worden maar mogen initieel niet ten koste gaan van het functioneren van het bestuur, het continueren van de fragiele negatieve vrede en het streven naar een zelfstandig functionerende staat.

De internationale gemeenschap moet zich in de komende decennia blijven inzetten voor de toekomst van Afghanistan. Dit is een geweldige uitdaging in een divers land dat in de tussentijd ook de diepe wonden van vele jaren oorlog en conflict likt.

Als de internationale gemeenschap hiertoe niet in staat is zegt dat weinig over de Afghanen maar des te meer over de oprechtheid van de interveniënten.

Naar een zelfstandig Afghania?

dr. W.J. Vogelsang*

Inleiding: een gevaarlijke combinatie

Afgelopen zomer, enkele weken na de inval van Pakistaanse troepen in de Rode Moskee van Islamabad, waarbij vele Pashtunstudenten om het leven kwamen, debatteerde het parlement van de Pakistaanse Northwest Frontier Province over een mogelijk nieuwe naam voor het gebied. In de Northwest Frontier Province wonen de meeste Pashtuns. De oude naam dateert nog uit de tijd dat de provincie het meest noordwestelijke deel vormde van het Brits-Indische imperium. Eén van de namen die men besprak was Afghania, naar de oude benaming van de Pashtuns die in het gebied wonen. Ik zal niet uitweiden over het interessante verschijnsel dat het provinciale parlement, dat wordt gedomineerd door een coalitie van islamitisch-fundamentalistische partijen, een naam zou kiezen met een uitgang – *ia* die van

zeer westerse oorsprong is.¹ Ik wil er wel op wijzen dat dit voorstel uiterst symbolisch is voor wat er de laatste tijd in dit deel van de wereld is gebeurd, en wat er nog kan gebeuren.

Het weerspiegelt een ontwikkeling die zowel de Afghaanse als de Pakistaanse regering altijd hebben willen voorkomen, maar die ze elk van een andere kant, zowel letterlijk als figuurlijk, hebben aangemoedigd. Ik doel op het samengaan van Pashtun-nationalisme, traditioneel ondersteund door de Afghaanse regering, en islamitisch-fundamentalisme, tientallen jaren aangemoedigd door de Pakistaanse overheid. Voor zowel Kabul als Islamabad daagt langzamerhand het spookbeeld van een onafhankelijk Afghania, of Pashtunistan, of Talibanistan, dat wordt gedragen door een fundamentalistische islam en een diep geworteld nationalisme, en geleid door een coterie van mullahs met een uitgebreid netwerk aan contacten over

de gehele wereld.² Een mullah-cratie gefinancierd door de opium en Arabische prinsen, en verdedigd door Pashtuns die vechten zien als een uiterst aantrekkelijke manier van leven. De gevolgen voor zowel Afghanistan als Pakistan kunnen desastreus zijn, om maar niet te spreken over de uitwerking die een dergelijk gebied en zijn bewoners zou hebben op de rest van de wereld.

Pakistan gastheer Afghaanse Taliban

Ben ik te pessimistisch? Ik hoop het, maar hoe heeft het zover kunnen komen? Veel Afghanen, vooral in de hoofdstad Kabul en in het noorden van het land, zijn stellig overtuigd dat de meeste problemen waar hun land mee te kampen heeft hun oorsprong vinden in de buurstaat Pakistan. Men verwijt de Pakistaanse regering dat zij steun verleent aan het gewapende verzet en de vele zelfmoordaanslagen in het zuiden en zuid-oosten van het land. Veel westerse deskundigen en anderen delen dit wantrouwen jegens Pakistan en roepen op om druk uit te oefenen op president Musharraf en zijn regering om de vermeende Pakistaanse steun aan de gewapende oppositie in Afghanistan te stoppen. Deze druk heeft ongetwijfeld bijgedragen aan de aanval op de Rode

* Willem Vogelsang is uitvoerend secretaris bij de Onderzoekschool voor Aziatische, Afrikaanse en Amerindische Studies (CNWS) Universiteit Leiden. Hij is tevens conservator voor Zuidwesten Centraal-Azië bij het Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden. Als reserve-officier van de Koninklijke Landmacht adviseert hij het Nederlands leger over vredesmissies in het buitenland. Dit is een vertaling van een artikel dat de auteur schreef voor de Afghanistan-bijeenkomst in het Rijksmuseum voor Volkenkunde op 21 juni 2007. Dit artikel is bijgewerkt tot 18 oktober 2007.

¹ Waarschijnlijk hebben de parlementariërs in Peshawar hier geen kennis van.

² Vergelijk ook het artikel van Jason Burke in de *Observer* van 14 oktober 2007. Burke, de schrijver van *On the Road to Kandahar*, praat over de ontwikkeling van een autonoom Talibanistan.

Moskee in Islamabad, afgelopen juli, en op de uiteindelijke aankomst in Karachi, op 18 oktober van oud-premier Benazir Bhutto. Ook de aankondiging van Musharraf dat hij zijn uniform zal uittrekken als hij eenmaal is beëdigd als president, is ongetwijfeld het gevolg van druk van buiten. De westerse mogendheden hopen dat een regering onder Bhutto meer druk zal kunnen uitoefenen op het moslim-fundamentalisme dat vooral in de grensstreek met Afghanistan een machtige positie heeft verworven. Dat niet iedereen de komst van Bhutto op prijs stelde, bleek al dadelijk na haar aankomst toen in de avond van 18 oktober een tweetal explosies de dood veroorzaakten van meer dan 130 personen.

De ligging van Pakistan (ANP)

Tot elkaar veroordeeld

Dit artikel gaat niet in op de mate of de aard van de Pakistaanse inmenging in Afghanistan. Ik wil ingaan op de achtergronden van de gecompliceerde verhouding tussen Pakistan en Afghanistan, en aangeven hoe deze verhouding in de nabije toekomst zou kunnen leiden tot een semi-autonoom of zelfs onafhankelijk Afghania/Pashtunistan/Talibanistan. Dat een dergelijke staat nooit door Kabul of Islamabad zal worden aanvaard, laat ik nu maar buiten beschouwing. Een bloe-

dige regionale oorlog is wel het minste wat we in een dergelijk geval kunnen verwachten. Mijn stelling is dat Afghanistan en Pakistan wat betreft hun toekomst tot elkaar zijn veroordeeld, en dat de westerse inmenging in Afghanistan tot mislukken is gedoemd als de Afghaanse regering en het Westen geen serieuze poging doen om Pakistan en de Pakistaanse politiek te begrijpen. Als het Westen wil dat Afghanistan wordt ontwikkeld, zal men de Pakistaanse leiders moeten helpen hun land bij elkaar te houden en zich teweer te stellen tegen de groeiende invloed van internationaal islamitisch fundamentalisme.

Pashtuns en buitenlandse invloeden

Afghanistan is een zwakke staat met een aantal machtige buurlanden. En in alle buurlanden wonen etnische groepen die ook binnen de Afghaanse grenzen wonen. De Afghaanse buurstaten kunnen daarom gemakkelijk gebruik maken van de etnische breuklijnen die dwars door de Afghaanse maatschappij lopen. Andersom is dat natuurlijk ook mogelijk, en in het verleden is dat ook gebeurd, maar Afghanistan heeft voorlopig te veel problemen om zich ook actief te mengen in de aangelegenheden van de buurstaten. De grootste, en traditioneel machtigste bevolkingsgroep van Afghanistan, de Pashtuns, woont ook langs de Pakistaanse kant van de grens. De Pashtuns zijn van oudsher degenen die zich Afghaan (laten) noemen, en op oude landkaarten staat het Pashtun-grensgebied nog vaak aangeduid als Afghanistan, terwijl het westen en noorden van het huidige staatkundige Afghanistan een andere naam hebben.³

Pakistaanse Pashtuns vormen een belangrijk onderdeel van het Pakistaanse leger, zowel onder de officieren als onder de manschappen, en zij nemen belangrijke posities in binnen het Pakistaanse regeringsapparaat, met inbegrip van de vele inlichtingenorganisaties. Veel belangrijker is het

feit dat Pakistaanse islamitisch-fundamentalistische groepen vandaag de dag brede steun vinden onder de Pashtuns. De huidige regeringen van de twee Pakistaanse provincies die aan Afghanistan grenzen, namelijk de Northwest Frontier Province (met vooral een Pashtun-bevolking) en, verder zuidelijk, Baluchistan (met een gemengde Pashtun- en Baluchi-bevolking), hebben een sterk fundamentalistisch karakter en tonen openlijk hun sympathie voor het gewapende Taliban-verzet in Afghanistan.

Afghanistan verlengstuk Indisch subcontinent

De afgelopen jaren is nogal eens de fout gemaakt om Afghanistan als een soort eiland te zien, zonder buurstaten. Het was alsof alle problemen in Afghanistan eenvoudigweg konden worden opgelost door zich te concentreren op de hoofdstad Kabul en, in het gunstigste geval, op de buitengebieden. De rol van de buurstaten werd nog wel eens vergeten. Niet alleen de etnische contacten tussen Afghanistan en de buurstaten zijn echter belangrijk en weerspreken het beeld van Afghanistan als een afgesloten eenheid. Er zijn meer facetten.

De geschiedenis van het moderne Afghanistan is nauw verbonden met die van het Indische subcontinent (met inbegrip van India en Pakistan). Modern Afghanistan is in feite een Brits-Indische schepping uit de tweede helft van de negentiende eeuw. Afghanistan werd toen gevormd tot een bufferstaat tussen Brits-Indië en tsaristisch Rusland.

In die tijd bepaalden (letterlijk) voornamelijk Britse officieren de moderne grenzen van het land. Tezelfdertijd stelden Brits geld en Britse wapens de Afghaanse leider, Amir Abdur Rahman Khan (hij regeerde van 1880 tot 1901), in staat een vorm van centraal gezag op te bouwen, veilig binnen de grenzen die door de twee supermachten waren erkend. Tussen 1879 en 1919 werd de Afghaanse buitenlandse politiek ook nog eens behartigd door de Brits-Indische

³ Het westen van Afghanistan, rond Herat, wordt dan aangeduid als Khorasan, en het noorden als onderdeel van Turkistan.

“SAVE ME FROM MY FRIENDS!”

“IF AT THIS MOMENT IT HAS BEEN DECIDED TO INVADÉ THE AMPEER'S TERRITORY, WE ARE ACTING IN PURSUANCE OF A POLICY WHICH IN ITS INTENTIONS HAS BEEN UNIFORMLY FRIENDLY TO AFGHANISTAN.”—*Times*, Nov. 21.

De Russische beer en de Engelse leeuw kijken verlekkerd naar de Afghaanse amir (Cartoon uit 'Punch', 1878)

regering.⁴ Volledige onafhankelijkheid kwam pas in 1919, na de Derde Anglo-Afghaanse Oorlog.

Indisch/Pakistaanse invloed op de Afghaanse cultuur

De (Brits-) Indische invloed op ontwikkelingen in Afghanistan is ook duidelijk in de groeiende culturele invloed op het land en zijn bevolking in de negentiende en twintigste eeuw. Terwijl in de achttiende eeuw de bevolking van het huidige Afghanistan op cultureel gebied sterk was gericht op het westelijke buurland Iran, vond er in de daarop volgende jaren een grote omslag plaats. De Afghanen namen veel over uit het oosten, onder meer op gebied van kleding, muziek en voeding.⁵ Een goed voorbeeld is de burqa, of *chadori*, zoals het kleding-

stuk in Afghanistan wordt genoemd. Deze lichaamssluijer, die nu als een soort kenmerk van Afghanistan wordt gezien, werd al in de laat-zestiende eeuw in Noord-India gedragen door traditionele moslimvrouwen. De burqa werd in de laat-achttiende en negentiende eeuw in Afghanistan geïntroduceerd, en verving de *chador* (een lang gewaad dat het hoofd en lichaam bedekt, maar niet het gezicht) en de aparte gezichtssluijer die de normale buiten-de-deur kleding was voor vrouwen in Iran.

Pashtuns op strooptocht in India/Pakistan

Culturele en politieke contacten waren wederzijds. De bevolking van het Indo-Afghaanse grensgebied, waaronder de Pashtuns, hebben eeuwen-

lang een grote rol gespeeld in het Indische subcontinent. Elk voorjaar trokken Pashtun-nomaden vanuit de Indus-vallei in het huidige Pakistan naar de bergen van Afghanistan. In het najaar keerden ze weer terug. Op deze manier vormden ze een belangrijke schakel in de contacten tussen het subcontinent en het Iraans-Afghaanse bergland in het westen. Sommige Pashtuns brachten hun handelswaar nog veel verder. De zogeheten Powindah Pashtuns waren eeuwenlang een bekend verschijnsel in het hele noorden van India.⁶ Maar de Pashtuns waren niet altijd onschuldige handelaars. In de ogen van de Indiërs waren de Pashtuns de ‘mannen van de bergen’ (*Rohilla's*), die keer op keer de vlakten van India binnenvielen om te roven en te plunderen.

Rond 1000 na Chr. werden de laatste Hindu-koningen in Noordwest-India verslagen door Mahmud van Ghazni, en daarmee werd het Indische subcontinent opengegooid voor een vergaande islamisering.

Mahmud van Ghazni, zoals de naam zegt, had zijn hoofdstad een kleine 100 kilometer ten zuid-westen van Kabul. Hoewel zijn militaire geweld in India natuurlijk werd gepropageerd als een ‘bevrijding’ van de lokale bewoners en een royale inspanning van Mahmud om de Indiërs tot de islam te bekeren, moeten de gelukkige ontvangers er anders over hebben gedacht. In de jaren die volgden waren er beroemde middeleeuwse Indische dynastieën met een Pashtun-oorsprong, zoals de Delhi-dynastie van de Khalji's (1290-1321),⁷ de Lodi's (1451-1526) en de Sur(i)s (1540-1555).⁸ Nog beter bekend is Babur, de grondlegger van de beroemde Mogholidynastie van India (1526-1858). Hij begon zijn verovering van India vanuit Kabul, waar hij na zijn dood uiteindelijk ook werd begraven. Tot slot was er ook nog de grondlegger van het huidige Afghanistan, Ahmad Shah Durrani (regeerde van 1747-1773), die gedurende zijn leven herhaaldelijk met zijn Pashtun-troepen India bin-

⁴ Een van de punten in de Anglo-Afghaanse Overeenkomst van 8 augustus 1919 (getekend in Rawalpindi), was de aanvaarding door Afghanistan van de grens tussen Afghanistan en Brits-Indië, de zogeheten Durand Line. De Overeenkomst werd in 1921 gevolgd door de Overeenkomst van Kabul (geratificeerd in 1922), die Afghanistan officieel de volledige onafhankelijkheid verleende.

⁵ Deze omslag in culturele oriëntatie is natuurlijk verbonden met het feit dat Timur Shah, de toenmalige koning van Afghanistan, in 1776 zijn hoofdstad verplaatste van Kandahar naar Kabul.

⁶ Denk aan het beroemde boek van Rudyard Kipling: *Kim*.

⁷ Vergelijk de naam van de Ghalji's of Ghilzai van Oost-Afghanistan.

⁸ De Sur(i) en de Lodi's zijn verwante Pashtun-stammen uit de heuvels langs de Indus-vallei. Zij behoren tot dezelfde confederatie van de Pashtuns als de Ghalji's.

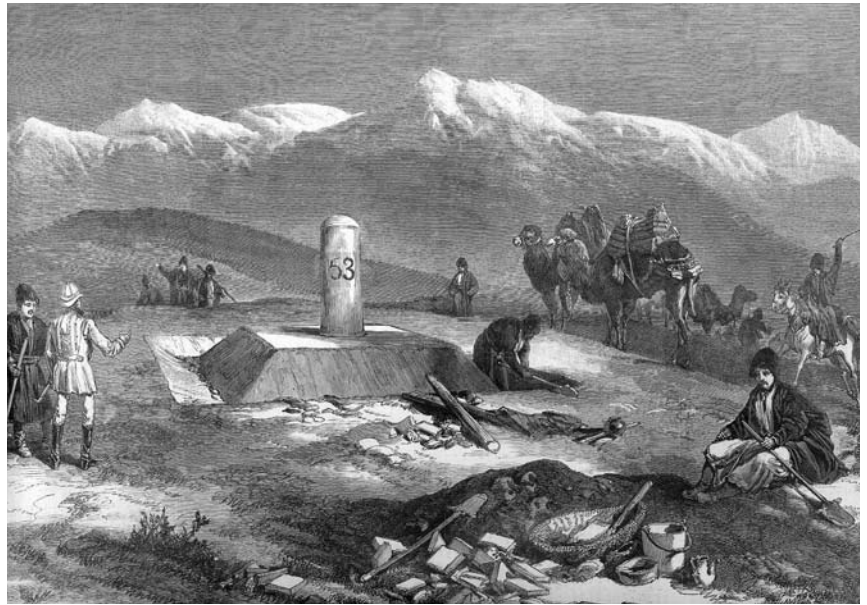
nenviel. Het moge duidelijk zijn: de verhouding tussen de Pashtuns uit de bergen aan de ene kant, en de bewoners van de vlakten van Pakistan en India aan de andere kant, was niet altijd erg vreedzaam, en is nog steeds vol van oude sentimenten en wantrouwen.

Oorsprong van het moderne Afghanistan

Onderhandelingen tussen Groot-Brittannië en Rusland over de toekomst van Afghanistan, die werden afgesloten op 31 augustus 1907, maakten officieel een einde aan de zogenoemde Great Game. De Great Game – die bijna de gehele negentiende eeuw duurde maar die in feite al eerder door het afbakenen van de Afghaanse grenzen was afgesloten – was een tijd waarin Engeland en Rusland wedijverden om de dominantie van de Afghaanse bergen. De Britten beschouwden Afghanistan als de strategische toegang tot hun Indische bezittingen, die tot elke prijs uit handen van de Russen gehouden moest worden. Rusland zag Afghanistan juist als de volgende stap naar het warme water van de Indische Oceaan. De overeenkomst van 1907 stond toe dat de Russen handelscontacten konden opbouwen met het noorden van Afghanistan, maar hun verdere zuidwaartse uitbreiding werd gestopt. Ik noem dit punt speciaal omdat het aangeeft wat de *raison d'être*, de oorsprongsgeschiedenis is van het huidige Afghanistan, namelijk een bufferstaat tussen het Indische subcontinent en (Russisch) Centraal-Azië. Het was geen thuisland van een bepaalde etnische groep of van een bepaalde religieuze stroming. Heel anders dus dan de oorsprong van Pakistan, dat in 1947 werd opgericht binnen het voormalige Brits-Indië als een thuisland van de moslims van het subcontinent.

Spanningen langs de grens Afghanistan-Pakistan

Op het snijvlak tussen een 'seculier' Afghanistan en een 'religieus' Paki-

Britse officieren helpen bij het afbakenen van de noordelijke grens van Afghanistan (Uit: 'Illustrated London News', 1885; collectie auteur)

stan wonen de Pashtuns. Dwars door hun woongebied loopt de moderne grens, de zogenoemde Durand Line die in 1893 door de Britten is afgebakend. De grens is al sinds het einde van de negentiende eeuw een strijdpunt tussen de twee buurlanden.⁹ De Pashtuns (van wie er ongeveer tien miljoen in Afghanistan wonen) vormen de grootste etnische groep van het land, ongeveer 40 procent van de bevolking. Zij zijn vanouds de belangrijkste etnische eenheid. De huidige president Hamid Karzai is een Pashtun, en ook de kort geleden overleden oud-koning Zahir Shah was Pashtun.

Het aantal Pashtuns langs de Pakistaanse kant van de grens wordt geschat op ongeveer vijftien miljoen. In de ogen van de Afghaanse regering hoorden de Pashtuns langs de andere kant van de grens altijd bij Afghanistan. Voor veel Afghanen geldt dat nog steeds. Toen de Britten zich in 1947 terugtrokken uit het Indische subcontinent, stemde Afghanistan daarom tegen het voorstel om Pakistan op te nemen als lid van de Verenigde Naties, omdat de Pashtuns in Pakistan niet de kans hadden gekregen om te stemmen over de vraag

of zij onafhankelijk wilden worden of zich bij Afghanistan wilden aansluiten. Hier toont zich reeds de nog steeds aanwezige vrees aan de kant van de Pakistaanse leiding voor een Pashtun-nationalisme binnen de eigen grenzen, dat aangewakkerd kan worden vanuit Afghanistan, en dat uiteindelijk zou kunnen leiden tot het uit elkaar vallen van Pakistan.

Semi-autonome Pashtun-gebieden in Pakistan

Het probleem van de Durand Line wordt nog extra gecompliceerd door het bestaan van een aantal zogeheten *Federally Administered Tribal Areas* (FATA's) langs de Pakistaanse zijde van de grens. Deze bestaan uit zeven Tribal Agencies en zes Frontier Regions. Van noord naar zuid zijn dit: Bajaur Agency; Mohmand Agency; Khyber Agency; Orakzai Agency; Kurram Agency; North Waziristan

⁹ De meeste Afghanen leren op school dat de overeenkomst van 1893 die de Durand Line bepaalde, een looptijd had van 100 jaar. En (maar dat leren ze niet officieel op school) men weet mij overal te vertellen dat de Britten de overeenkomst alleen maar door Amir Abdur Rahman Khan konden laten ondertekenen nadat ze hem dronken hadden gevoerd met port.

Agency; en de South Waziristan Agency. De zes Frontier Regions liggen tussen de FATA's in the westen en de Northwest Frontier Province en Baluchistan Province in het oosten en zuiden.¹⁰

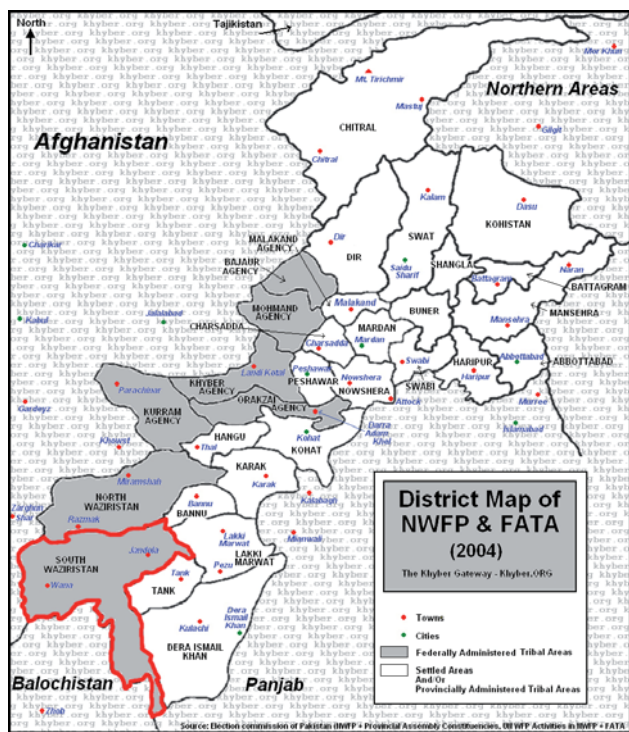
Dit zijn allemaal semi-autonome gebieden die voornamelijk worden bevolkt door Pashtuns, vaak nog georganiseerd in een stammenstructuur. Zij onderhouden contacten met de Pashtuns aan de andere, Afghaanse kant van de grens.¹¹ Deze Pashtun-gebieden zijn bij uitstek een plek waar Pashtun-nationalisme zich kan ontwikkelen. De Pakistaanse regering heeft daarom altijd geprobeerd meer greep te krijgen op dit deel van het land. Een van de middelen die men heeft gebruikt was het stimuleren van

1947 een aantal keren bijna tot oorlog tussen Afghanistan en Pakistan.¹² De spanning steeg vooral in 1961, toen koning Zahir Shah van Afghanistan in het openbaar verklaarde dat de Pashtuns in Pakistan het recht hadden op zelfbeschikking. De Pakistaanse regering sloot daarop de grenzen met Afghanistan voor de nomaden, en spoedig daarop sloot Pakistan ook zijn consulaten in Afghanistan. De Afghaanse regering besloot daarop de grenzen te sluiten voor alle commerciële verkeer. Deze maatregelen leidden tot de ineenstorting van de Afghaanse economie, omdat Pakistan verreweg de belangrijkste doorgang vormde voor alle Afghaanse handel met de buitenwereld. Steun van de zijde van de Sovjet-Unie bood een uitweg en leidde in latere jaren tot een

aandacht vestigden op Pashtunistan, lagen in binnenlandse problemen, namelijk onder de eigen Pashtun-bevolking.¹³ Door de inzet te verhogen en de onafhankelijkheid van de Pashtuns in Pakistan te eisen, wat altijd een populair onderwerp is geweest onder de Afghaanse Pashtuns, kon de Afghaanse regering de aandacht van de eigen Pashtuns afleiden. Pashtun-nationalisme werd dus gebruikt om het eigen land, Afghanistan, te versterken, ten koste van de verhouding met Pakistan.

Pakistaanse steun aan Afghaans verzet

In de jaren zeventig van de vorige eeuw vond een aantal Afghaanse oppositiegroepen een veilig heenkomen in de Pakistaanse grensstad Peshawar. Hiertoe behoorden een aantal islamitisch-fundamentalistische partijen, meestal met een duidelijke Pashtun-achtergrond, die zich keerden tegen het bewind van Daud die in 1973 via een staatsgreep weer aan de macht was gekomen en zichzelf had uitgeroepen tot president. Hij was de voormalige premier (1953-1963) die na de Pashtunistan-kwestie van 1961 had moeten terugtreden, maar die op 17 juli 1973 zijn neef, koning Zahir Shah, aan de kant schoof.¹⁴ De Afghaanse groepen die na 1973 in Peshawar een heenkomen vonden

FATA's langs de grens Afghanistan-Pakistan
(Khyber Gateway, 2004)

islamitisch-fundamentalistische groeperingen, die de algemene islamitische gemeenschap, de *umma*, als basis nemen, in plaats van etnische oorsprong.

Het Pashtunistan-probleem

De Pashtunistan ('Land van de Pashtuns') kwestie leidde in de jaren na

verdere Afghaanse afhankelijkheid van de machtige noorderbuur. De grenzen werden uiteindelijk in 1963 weer geopend toen de Afghaanse premier Muhammad Daud Khan gedwongen werd om af te treden.

De oorzaken van de snelle ontwikkelingen in 1961, toen de Afghanen de

- 10 De Frontier Regions zijn (situatie 2003): FR Peshawar; FR Kohat; FR Bannu; FR Lakki Marwat; FR Tank; FR Dera Ismail Khan.
- 11 Bijvoorbeeld vooral de Mohmands, die ten noorden van de Khyber Pas leven, stonden bekend om hun gedeelde loyaliteit.
- 12 In 1955 werd het Afghaanse leger gemobiliseerd omdat men een oorlog vreesde met Pakistan.
- 13 In 1959 begon de Afghaanse premier, Mohammed Daud Khan, met een politiek die het vrouwen toestond om in het openbaar zonder sluijer te verschijnen. Bovendien begon hij met het opleggen van belasting aan bepaalde Pashtun-groepen in de buurt van Kandahar, die voor die tijd nooit belasting hadden behoeven te betalen (Vogelsang 2002, blz. 293).
- 14 Dauds staatsgreep van 1973 werd gesteund door de Parcham-vleugel van de Afghaanse communistische partij.

werden gesteund door lokale religieuze groepen, waaronder vooral de fundamentalistische *Jamaat-e Islami*,¹⁵ maar ook door de Pakistaanse regering en vooral door de Pakistaanse geheime dienst. De belangrijkste reden voor de Pakistaanse steun aan de Afghaanse oppositie was Pakistans angst dat president Daud opnieuw, net als in 1961, de Pashtunistan-kaart zou spelen en de Pashtuns in Pakistan zou opzetten tegen de Pakistaanse regering, om tegelijkertijd op die manier zijn eigen Afghaanse Pashtuns voor zich te winnen.¹⁶ Door de Afghaanse oppositie te steunen hoopte de Pakistaanse regering enige druk te kunnen uitoefenen op Daud.

Pakistan versus Pashtun-nationalisme

Pakistaanse steun aan de Afghaanse oppositie tegen Daud in de jaren zeventig toonde karakteristieken die later nog duidelijker zouden worden. Om greep te krijgen op Afghanistan en zich te beschermen tegen Afghaanse pogingen de Pashtuns in Pakistan voor zich te winnen, gebruikten de Pakistanen dezelfde bevolkingsgroep. Zij deden dat niet met een etnische prikkel, maar met een verwijzing naar de islam. De Pakistaanse regering koos er dus voor om de islamitische identiteit van de Pashtuns te ondersteunen. Op deze wijze probeerden de Pakistanen het Pashtun-nationalisme te neutraliseren en te laten opgaan in de moslim-gemeenschap, de *umma*.

Sovjet-bezetting

Toen de Sovjet-Unie in de kerstdagen van 1979 Afghanistan bezette werd Pakistan een grensstaat in de Koude Oorlog. Onder president (en generaal) Zia ul-Haq werd Pakistan weldra een doorvoerhaven voor massale steun vanuit het Westen en de islamitische wereld naar het gewapende Afghaanse verzet tegen de Sovjet-Unie en de communistische Afghaanse regering in de hoofdstad Kabul. Pakistan en de ISI (*Inter Services Intelligence*), de overkoepelende militaire inlichtingendienst, speelden een doorslaggevende rol bij het verdelen van de steun. Veel van de steun ging daarom naar de

meest uitgesproken groepering, de *Hezb-e Islami* van Gulbuddin Hekmatyar. Hij was zowel een Pashtun als een islamitische fundamentalist, en hij onderhield al lang goede contacten met de *Jamaat-e Islami* partij in Pakistan. De vlag van de islam werd dus ook hier gebruikt om het verzet van Afghanen, en vooral van Pashtuns, tegen de Sovjet-Unie te steunen.

Pakistan en de Taliban

Tussen 1989, toen het Sovjet-leger Afghanistan verliet, en het einde van 2001, toen de Taliban hun greep op het land verloren, speelde Pakistan nog steeds een belangrijke rol in het land. Eerst steunde Pakistan de Afghaanse oppositieleider Gulbuddin Hekmatyar, die probeerde om de

Pashtun uit het noorden van het huidige Pakistan

(Bron: Mountstuart Elphinstone, *An Account of the Kingdom of Cabul*, Londen 1815; collectie auteur)

Tadzjiken, Uzbeken en Hazaras uit Kabul te verdrijven. Daarna, toen Hekmatyar geen succes had, begonnen de Pakistanen met het steunen van de Taliban, die in 1994 vanuit de zuidelijke stad Kandahar hun macht

over het land verspreidden. De Pakistaanse steun aan de Taliban (voor het merendeel Pashtuns) was substantieel. Toen uiteindelijk in november 2001 de Taliban de stad Kunduz in het noorden van het land moesten opgeven onder druk van de door de VS geleide militaire opmars van de Noordelijke Alliantie, moest een massale luchtbrug de vele Pakistaanse 'adviseurs' in veiligheid brengen en daarmee verlegenheid aan alle kanten voorkomen.

Veilige thuishaven in Pakistan

Na 11 september 2001 werd Pakistan gedwongen om de politiek ten opzichte van de Taliban radicaal om te gooien. Vanaf dat moment steunde Pakistan de *War on Terror* (*Operation Enduring Freedom* in dit deel van de wereld) in Afghanistan, dat inmiddels een gekozen president en parlement heeft. Pakistan krijgt hulp van de door de NAVO geleide ISAF-missie.

De Pakistaanse regering liet ook niet na om de wereld er herhaaldelijk op te wijzen dat zij een legermacht van ongeveer 80.000 man langs de grens met Afghanistan had gestationeerd om contacten over de grens te voorkomen. Tezelfdertijd viel echter niet te ontkennen dat bepaalde elementen van de Taliban en al-Qaida een thuishaven hadden gevonden in Pakistan, hetzij in de FATA's of elders. President Musharraf zelf vertelde afgelopen jaar dat oudere officieren van de ISI mogelijk steun verleenden aan de gewapende oppositie tegen Hamid Karzai in Afghanistan.

Groeiende spanningen Afghanistan-Pakistan

De spanning tussen Afghanistan en Pakistan ging soms verder dan het uitwisselen van boze woorden. In 2006 kondigde Pakistan aan van plan te zijn

¹⁵ De *Jamaat-e Islami* werd in 1941 opgericht door Sayyid Abulala Maududi, die was opgeleid aan een Deobandi-madrasah in Delhi.

¹⁶ Hoewel President Daud zich in die tijd niet richtte op Pashtun-nationalisme in Pakistan, bemoeide hij zich wel degelijk met het verzet van Baluchi's in de Pakistaanse provincie Baluchistan. Veel leiders van het Baluchi-verzet verbleven in Afghanistan.

de grens met Afghanistan af te sluiten met hekken en mijnenvelden, om het gewapende groepen zodoende onmogelijk te maken de grens over te steken (daarmee aangevend dat Pakistan een deel van het probleem was). Dit leidde tot een heftige reactie van de zijde van de Afghaanse regering, en later tot schotenwisselingen (begin mei 2007) waarbij een aantal militairen de dood vonden. Voor de buitenwereld moesten de plannen van Pakistan erg logisch lijken. Maar Musharraf begreep heel goed dat de afsluiting van de grens een verdere bevestiging was van de Durand Line, wat voor de door Pashtuns gedomineerde Afghaanse regering een niet te aanvaarden ontwikkeling zou zijn. Als Karzai zou hebben ingestemd met Musharraf's plannen en de uitvoering daarvan, dan zou hij zich nog verder vervreemd hebben van zijn Pashtun-achterban in het zuiden en oosten van het land. Musharraf's plannen leken daarom meer gericht op het winnen van sympathie aan de kant van de westerse regeringen.

Islam versus Staat: Pakistan versus Afghanistan

De Pakistaanse steun van de afgelopen jaren voor de oppositie tegen Hamid Karzai moet in hetzelfde licht worden gezien als in de jaren zeventig, toen de Pakistaanse regering islamitisch-fundamentalistische groepen uit Afghanistan ging ondersteunen die niet zozeer etnisch, als wel religieus waren georganiseerd. En waarom deze voorkeur voor niet-etnische groepen? Pakistan was, zoals eerder gezegd, in 1947 gesticht als een thuisland voor de moslims van Brits-Indië. Sinds dat mo-

ment is de islam de bindende factor geweest van de Pakistaanse staat. In de ogen van de Pakistaanse leiders, en vooral in die van de militairen, kan de islam de drijvende factor zijn in het samenbrengen van de vele etnische groepen van het land. Zonder islam geen Pakistan.¹⁷

Islam in Pakistan in de jaren '80

Het gebruik van de islam om een land op te bouwen leidt onvermijdelijk tot een versterking van de rol van de islam in de lokale maatschappij. Dit was heel duidelijk in de jaren tachtig van de vorige eeuw, toen Pakistan werd geconfronteerd met grote spanningen langs de grens met India, met de Sovjet-aanwezigheid in Afghanistan en met de islamitische (maar vooral sjiiitische) revolutie in Iran. De Pakistaanse regering onder Zia ul-Haq gaf toen verschillende groeperingen van (soennitisch) islamitisch-fundamentalistische signatuur de vrije hand. In de ogen van de Pakistaanse leiders vormden zij een middel om de onafhankelijkheid en integriteit van het land te waarborgen.

Deobandi-beweging in Pakistan

De meeste fundamentalistische groeperingen in Pakistan die belangrijk werden in de tijd van Zia ul-Haq, waren geïnspireerd door de Deobandi-beweging. Deze stroming, vernoemd naar een madrasah die eind negentiende eeuw ten noorden van Delhi werd gesticht, pleit voor een strikte naleving van de sharia en de leefregels van Mohammed en zijn directe navolgers. In deze context zijn de Deobandi's duidelijk Salafi's, namelijk volgelingen van de voorvaderen. De Deobandi's zijn nauw verwant aan de Wahhabi-beweging die nu dominant is in Saudi-Arabië, en er zijn in feite duidelijke historische verbanden tussen beide bewegingen, die teruggaan tot de achttiende eeuw.¹⁸

In 2002 waren er ongeveer 10.000 madrasahs in Pakistan, waarvan circa 7.500 Deobandi. Een van de belangrijkste Deobandi-scholen in Pakistan is de Jaamia Dar ul-Ulum Madrasah. Deze werd in 1937 gesticht en wordt

nu geleid door Sami ul-Haq, de zoon van Maulana Abdul Haq, een student van de grote Deobandi-madrasah in India. Een andere belangrijke madrasah werd opgericht door de Deobandi Maulwi Mohammed Yusuf Binnori, in Karachi. Deze madrasah heeft veel van de Taliban-leiders opgeleid die in de jaren negentig in Afghanistan de macht kregen. Financiële steun uit Saudi-Arabië en de Emiraten verenigden de Deobandi en Wahhabi-bewegingen en creëerden daarmee een machtige invloed in Pakistan en Afghanistan.

Deobandi en de Pashtuns

De ideologie van de Taliban is nauw verbonden met de Deobandi-scholen in Pakistan en met de leraren en de financiële steun van de Wahhabieten in Saudi-Arabië. De belangrijkste (Deobandi) religieuze partij in Pakistan die de Taliban ondersteunt is de Jamiat-i Ulama-i Islam (JUI). Deze partij speelt nu een grote rol in de politiek van de Northwest Frontier Province en Baluchistan, de twee Pakistaanse provincies die aan Afghanistan grenzen. De JUI werd in 1945 opgericht door twee Deobandi-leraren, met het vooropgestelde doel om het toekomstige Pakistan te vormen tot een islamitische staat, met een islamitische grondwet gebaseerd op de koran en de sharia. De invloed van deze partij op de Pakistaanse bevolking was heel lang erg marginaal, behalve in de Northwest Frontier Province, en daarmee werd de JUI steeds meer een Pashtun-groepering. Nu is het één van de machtigste bewegingen onder de Pashtuns.

Globalisering van Pashtunistan

Deobandi-invloed in Pakistan en Afghanistan ging vanaf de jaren '80 gepaard met de komst in dit deel van de wereld van Arabieren en anderen, aangetrokken door de Sovjet-aanwezigheid in Afghanistan. De meesten van hen waren aanhangers van de Wahhabitische geloofsrichting. Een belangrijke vertegenwoordiger van hen was Abdullah Azam, die in de vroege jaren tachtig in Peshawar arriveerde en daar bleef werken totdat hij in 1989 werd vermoord.¹⁹ Als student was hij onder invloed geraakt van de

17 Om de islam in Pakistan te mobiliseren heeft men een vijandig doel nodig: spanning met (hindoe-) India; strijd om Kashmir, maar ook een seculier Afghanistan. Of ben ik te cynisch?

18 Vergelijk het schitterende boek van Charles Allen, 2006.

19 Het gerucht ging dat hij werd vermoord op bevel van of Ayman al-Zawahiri, de Egyptische dokter die de belangrijkste ideoloog werd van Osama bin Laden.

Lijfwacht van de Afghaanse amir, gekleed in Schotse kilt

(Bron: Illustrated London News, 1879; collectie auteur)

Afghania: tijdbom langs de grens

De terugkeer van Benazir Bhutto in oktober, en vooral haar ontvangst door ongeveer 200.000 aanhangers, toonden nog eens aan dat haar partij nog steeds een machtsfactor van betekenis is in Pakistan. Maar zij is zeker geen aanhanger van het islamitisch-fundamentalisme en zij heeft ook nagenoeg geen aanhang onder de Pashtuns langs de Afghaanse grens. De Taliban en al-Qaida-leiders beseffen ongetwijfeld dat zij veel minder speelruimte zullen krijgen van de Pakistaanse autoriteiten als Bhutto als premier zal optreden, met Musharraf als president en Generaal Kiani als legerleider. Misschien hebben de Pakistaanse leiders al een keuze gemaakt. Misschien zal Musharraf echt zijn steun geven aan de traditionele Pashtun leiders, zoals hij begin augustus in Kabul bedekt heeft toegezegd.

Voor Afghanistan is dit op korte termijn goed nieuws. De Pakistaanse en de Afghaanse leiders hebben daarmee dezelfde belangen. Maar als de Pakistaanse leiders er de komende tijd niet in slagen de Northwest Frontier Province weer onder controle te krijgen en het de Pashtuns lukt om hun mullah-cratie niet alleen langs de Pakistaanse, maar ook langs de Afghaanse kant van de grens te vestigen, lijkt de situatie onhoudbaar, zowel voor de regering in Kabul als die in Islamabad.

Literatuur

Charles Allen, *God's Terrorists. The Wahhabi Cult and the Hidden Roots of Modern Jihad* (Londen 2006).
Husain Haqqani, *Pakistan. Between Mosque and Military* (Washington 2005).
Peter Hopkirk, *The Great Game. On Secret Service in High Asia* (Londen 1990).
Pervez Musharraf, *In the Line of Fire. A Memoir* (Londen 2006).
'Pakistan: Karachi's Madrasas and Violent Extremism' in: *Asia Report* No. 130, 29 maart 2007. International Crisis Group.
Willem Vogelsang, *The Afghans* (Oxford 2002).
Mary Anne Weaver, *Pakistan. In the Shadow of Jihad and Afghanistan* (New York 2002).
Mariam Abou Zahab and Olivier Roy, *Islamists Networks. The Afghan-Pakistan Connection* (Londen 2004; first printed in French, 2002).

Saudische geleerde sjeik Bin Baz, die ooit wereldberoemd werd toen hij een fatwa uitvaardigde waarin iedereen als atheïst werd gebrandmerkt die ontkende dat de wereld plat was. Abdullah Azam vestigde zich in Peshawar. Eén van de Arabieren die zich in Peshawar bij Azam voegde was Osama bin Laden.

De groeiende internationalisatie van de islamitisch-fundamentalistische beweging in Pakistan, die in de jaren '80 inzette, veranderde uiteindelijk het karakter van de islamitische groepen die in het begin door de Pakistaanse overheid werden gesteund. Uiteindelijk ontwikkelt zich nu een tegenstelling tussen streng-islamitische groepen en de Pakistaanse staat. De aanval op de Rode Moskee in juli 2007, waarbij het Pakistaanse leger vele studenten en leraren van de moskee hebben gedood, vormde het markeringspunt in deze ontwikkeling. Vanaf dat moment verviel de samenwerking tussen Musharraf en de fundamentalisten. De overeenkomsten in het grensgebied tussen het leger en de lokale militanten, zoals in Noord- en Zuid-Waziristan, werden opgezegd, en honderden Pashtuns en militairen hebben sindsdien het leven verloren.

Pashtun-fundamentalisten en Pakistaanse overheid

De meeste studenten van de Rode Moskee in Islamabad waren Pashtuns, afkomstig uit de Northwest Frontier Province. De reactie op de bestorming van de moskee door Pakistaanse

militairen was dan ook het heftigst in het grensgebied met Afghanistan. Sindsdien zijn de gevechten in de Pashtun-gebieden steeds heviger geworden. Lokale Pashtun-leiders die zich verzetten tegen het Pakistaanse leger gaan praten op hun Pashtun-oorsprong. Hier past ook de verwijzing aan het begin van dit artikel naar het voorstel door het provinciale bestuur van de provincie om de naam Afghanistan te gaan gebruiken. Pashtun-nationalisme, aangewakkerd door fundamentalisme: een oude nachtmerrie.

In de negentiende en twintigste eeuw hebben de Britse bestuurders van het gebied herhaaldelijk te maken gehad met Pashtuns die onder de vlag van de islam tegen hen ten strijde trokken. Nu zijn het weer de Pashtuns die onder dezelfde vlag ten strijde trekken, maar nu tegen een regering die zelf de islam altijd als waarborg heeft gezien voor de integriteit van het land. De Pakistaanse overheid zal in ieder geval het nationalisme en het fundamentalisme onder de Pashtuns uit elkaar moeten halen voordat het zich manifesteert in een Afghania. Wellicht zal men een keuze moeten maken tussen de twee kwaden: of men gebruikt het nationalisme van de Pashtuns tegen het fundamentalisme, bijvoorbeeld door de Pashtuns te wijzen op de honderden buitenlanders die via al-Qaida in hun gebied worden getraind en de Pashtun-cultuur ondergraven; of men gebruikt het (internationale) fundamentalisme om het oplevende nationalisme de kop in te drukken.

Effect gebaseerde aanpak in Uruzgan

Van het schaakbord naar een bord spaghetti

drs. B.J.E. Smeenk
drs. R.G.W. Gouweleew
H.C. van der Have – luitenant-kolonel der Infanterie*

*'The ultimate security is
your understanding of reality.'*
(Stanley Judd)

Introductie

In de literatuur zijn legio boeken te vinden over *Effects Based Operations* (EBO) en *Effects Based Approach to Operations* (EBAO). Maar over ervaringen met de implementatie is nog bitter weinig geschreven en bekend. Binnen ISAF werd in verschillende staven het begrip 'effect' gehanteerd, maar één consistente en transparante aanpak was niet te herkennen. In de tijd dat *Task Force Uruzgan 1* (TFU1) zich aan het formeren en opwerken was, was de planningscel (de G5) naarstig op zoek naar een pragmatische aanpak voor de aansturing van de missie. Naast een torenhoge stapel boeken leidde deze zoektocht tot een uitbreiding van de planningscel met twee operationeel analisten, die zich al geruime tijd bezig houden met het denken in effecten.¹ Zij zijn

als reservisten verbonden aan de planningscel van 1(GE/NL)Corps,^{**} en hebben praktijkervaring opgedaan tijdens de uitzending van 1GNC als HQ ISAF III in 2003.² In de planningscel van TFU1 werden zij belast met het implementeren van de effectmeting, een onmisbaar onderdeel van een effect gebaseerde aanpak.

Nu, na terugkeer, hebben wij de handen ineen geslagen om onze ervaringen te delen.³ In dit artikel lichten wij allereerst de noodzaak van EBAO toe aan de hand van de complexiteit van huidige missies. Daarna zullen we aangeven op welke wijze wij de effect gebaseerde aanpak geïmplementeerd hebben en wat onze ervaringen daarbij waren. Tot slot staan we stil bij de succesfactoren en verbeterpunten.

Noodzaak EBAO

Effect gebaseerde aanpak

Over EBO en EBAO is dan wel veel geschreven, maar een eenduidige definitie en visie bestaan nog niet; verschillende definities zijn zelfs nog steeds in ontwikkeling. Zo is de definitie in de Britse Joint doctrine vrij generiek:

'The way of thinking and specific processes that, together, enable both

the integration and effectiveness of the military contribution within a comprehensive approach and the realisation of strategic outcomes'.⁴

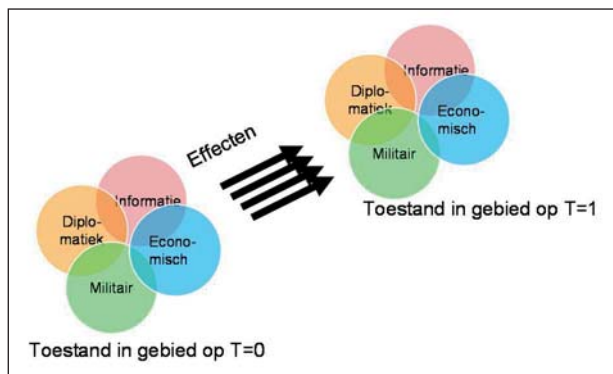
De NAVO-definitie is een stuk concreter:

'A coherent and comprehensive application of the various instruments of the Allied Command and cooperation with all involved non-NATO actors, in order to create the effects'.⁵

Ook wordt inmiddels een onderscheid gemaakt tussen de *Comprehensive Approach* op politiek-strategisch niveau en EBO op operationeel niveau. Om discussie over begrippen uit de weg te gaan, definiëren wij de effect gebaseerde aanpak als het gecoördineerd inzetten van alle – Diplomatieke, Informatie, Militaire, Economische (afgekort DIME) – instrumenten op alle niveaus om de beoogde effecten in het operatiegebied te bereiken. Deze gecoördineerde aanpak om meerdere effecten te bereiken is de ware essentie en kracht van EBAO. Het begrip 'effect' definiëren wij als een verandering van de toestand in het operatiegebied. Dat kunnen veranderingen zijn in de veiligheidssituatie, maar ook in de lokale bestuurlijke capaciteiten of de perceptie van de bevolking.

* Mw drs. B.J.E. Smeenk en drs. R.G.W. Gouweleew zijn werkzaam als operationeel analist bij TNO/Defensie en Veiligheid. Lkol H.C. van der Have is werkzaam bij de Afdeling Bestuursondersteuning van CLAS. De auteurs waren allen verbonden aan de G5 van de TFU1.

** Op dit moment beschikt CLAS over 18 reservisten Specifieke Deskundigheid Operationele Analyse (OA) die organiek zijn verbonden aan 1GNC, 11LMB, 13 MechBrig of 43 MechBrig. Aan de staven van TFU1 t/m TFU4 zijn continu 2 reservisten OA toegevoegd.

Figuur 1 EBAO is het gecoördineerd inzetten van alle beschikbare DIME-instrumenten om op verschillende gebieden effecten te bereiken

Complexiteit in aansturing

De effecten die militaire eenheden in huidige operaties dienen na te streven, zijn in de afgelopen jaren steeds groter en diverser worden. Enerzijds komt dat doordat de politiek steeds meer op zoek is naar duurzame vrede en veiligheid, waardoor al in een vroeg stadium begonnen moet worden met bestuurlijke en economische opbouw. Anderzijds komt dit doordat in veel missies de tegenstanders niet meer als zodanig herkenbaar zijn, waardoor het fysiek aangrijpen niet meer altijd mogelijk is. De ervaringen leren dat het in de huidige *Counterinsurgency (COIN) Operaties* zonder goede en tijdige inlichtingen erg lastig is om de opponent fysiek uit te schakelen.^{6, 7, 8}

En dan nog is het slechts een tijdelijke oplossing of kan het zelfs contra-productief zijn. Zolang er nog voedingsbodemp en draagvlak voor de opponent aanwezig is, is er aanwas. Om het probleem structureel op te lossen zal een reeks van effecten nodig zijn, zowel op bestuurlijk, economisch als veiligheidsniveau. Nog belangrijker zijn effecten op de perceptie van de bevolking.

Tezamen met de verschillende soorten effecten zijn ook de verschillende soorten effectbrengers in aantal toegenomen. Naast militaire eenheden die in de loop van de tijd zijn uitgebreid met nieuwe capaciteiten zoals

Civil Military Coöperatie (CIMIC) en Psyops, zijn ook diverse diplomatieke, economische en informatieinstanties spelers op het alomvattende operatietoneel. Dit vereist zowel een multi-departementale aanpak vanaf het begin van de aansturing van de operatie, als een gecoördineerd NAVO-optreden van regionaal tot en met landelijk niveau.

Omdat in veel missiegebieden iedere regio zijn eigen dynamiek heeft op gebied van bestuur, economie en veiligheid, is een *top-down approach* slechts beperkt mogelijk. Initiatieven op regionaal niveau moeten dan gestimuleerd worden en tezamen met een landelijk beleid tot één plan gesmeed.

Command&Control (C2)-structuren moeten dus meer en meer gelijktijdig met zowel *top-down* als *bottom-up* aansturingmechanismen om kunnen gaan. Kortom, om de huidige complexe missies succesvol te laten zijn, is een effect gebaseerde aanpak noodzakelijk.

Complexiteit in effectmeting

De complexiteit zit niet alleen in de aansturing van het grote aantal effectbrengers om de variëteit aan effecten te bereiken. Ook het meten van de voortgang van de missie is moeilijker geworden.

Fysieke effecten, zoals de uitschakeling van een peloton tanks of de vernietiging van een gebouw, zijn nog redelijk gemakkelijk te meten. *Battle damage assessment* kan relatief gemakkelijk uitgevoerd worden op basis van visuele waarneming. Met satellietinformatie, onbemande vliegtuigen of met grondgebonden verkenner is vrij eenvoudig waar te nemen wat de schade aan het peloton of het gebouw is.

Mentale effecten, zoals de perceptie van de bevolking, zijn daarentegen vele malen lastiger te meten.⁹ Ten eer-

Het proberen te 'meten' van de perceptie van de bevolking

(Foto Sgt1 Henri)

ste is de perceptie niet visueel waar te nemen. Het enige wat waar te nemen is, is wat mensen zeggen en doen. Door gesprekken te voeren met de bevolking zou men kunnen proberen de perceptie en intentie te achterhalen. Over het algemeen valt bij deze gesprekken op dat mensen ander gedrag vertonen door de aanwezigheid van westerse militairen. De Afghanen kunnen zich bijvoorbeeld geïntimideerd voelen waardoor ze niet alles durven te zeggen of ze kunnen proberen persoonlijk gewin uit deze gesprekken te halen. Hoe dan ook kost het opbouwen van wederzijds vertrouwen veel tijd en veel thee. Naast veel praten is het nodig vertrouwen-wekkende activiteiten te ontplooiën. En dus zal de kwaliteit van de informatie uit die gesprekken pas geleidelijk aan beter worden.

Ten tweede gaat het niet om één enkele perceptie, maar om een veelheid aan verschillende percepties van de gehele bevolking, die in veel gevallen behoren tot verschillende stammen, dorpen, strijdgroepen en andersoortige verbanden. Vanwege de jarenlange isolatie van dorpen en de stamcultuur is het bijvoorbeeld in Afghanistan moeilijk om steekproeven te houden die algemene waarde hebben. Zo is het voorgekomen dat een dorp blij is met onze komst en graag samen met ons de Taliban buiten wil houden, terwijl het dorp dat er vlak naast ligt ons vijandig benadert. Op zich goed verklaarbaar doordat deze twee dorpen ruzie hebben over de watertoevoer. Maar het geeft wel aan dat in Uruzgan ieder dorp zijn eigen dynamiek heeft en om een goed beeld te vormen zal dus van ieder dorp afzonderlijk een *assessment* gemaakt moeten worden.

Ten derde zijn er veel meetmomenten nodig om structurele veranderingen te meten. Zo zal rekening gehouden moeten worden met incidentele en periodieke veranderingen in de omgeving. In Uruzgan hebben bijvoorbeeld de seizoenspatronen zoals de papaveroogsten en de voedseltekorten in de winter grote invloed op de leef-

omstandigheden van de bevolking en daarmee op hun perceptie van onze aanwezigheid. Ook belemmeren de winterse omstandigheden de Taliban in hun activiteiten en kan er dus niet direct gesproken worden van een structureel verbeterde veiligheidssituatie.

Ten vierde is het niet altijd eenduidig dat behaalde effecten aan onze eigen activiteiten gerelateerd zijn. Dus al zouden we een verbetering van de steun van de Afghaanse bevolking voor ons optreden kunnen meten, dan zou het zelfs zo kunnen zijn dat de Taliban in bepaalde gebieden dusdanig veel weerstand hebben opgebouwd, dat de mensen zich gaan organiseren om gezamenlijk de Taliban buiten de deur te houden. Als we al zo moeilijk de relatie tussen het eigen optreden en

Van schaakbord naar een bord spaghetti

Met het voorgaande hebben we duidelijk gemaakt dat zowel de aansturing als de effectmeting in hedendaagse missies een stuk complexer zijn dan in het verleden. Tot het einde van de Koude Oorlog konden de meeste militaire conflicten op een schaakbord uitgespeeld worden. De posities van eigen en vijandelijke troepen waren, naast het terrein, veelal voldoende om het spel mee te spelen en men deed zijn best om daarover zo veel mogelijk inlichtingen te verzamelen.

De complexiteit van hedendaagse missies komt beter tot uitdrukking in een bord spaghetti. Zo werd het schema van beoogde effecten dat de sectie plannen had opgesteld ook al snel het

TFU1: Tijdens de shura in Deh Rawod praat overste Tak, commandant PRT, met gouverneur Munib van de provincie Uruzgan (Foto AVDD, R. Frigge)

de effecten kunnen vaststellen, dan is het tot slot vanzelfsprekend dat het voorspellen van toekomstige ontwikkelingen op basis waarvan de operatie geleid kan worden, nog moeilijker is.¹⁰ Dit pleit er alleen maar voor om de gevolgen van iedere activiteit zo goed mogelijk te meten en in de gaten te houden, zodat de commandant een goede afweging kan maken over de voortzetting of de beëindiging van activiteiten.¹¹

‘spaghettimodel’ genoemd. De spaghetti staat symbool voor ontelbaar veel verschillende partijen en dwarsverbanden waar rekening mee gehouden moet worden. De missie in Uruzgan is wat dat betreft niet nieuw. Ook de missies in Irak, Kabul en Baghlan kenden deze complexiteit.^{12, 13} De verwachting is dan ook dat dit type missies in de toekomst eerder regel dan uitzondering zal zijn. Een effect gebaseerde aanpak is een manier om met

deze complexiteit om te gaan. In theorie hoort de effect gebaseerde aanpak slechts op strategisch (politiek) en operationeel (ISAF-hoofdkwartier) niveau thuis, aangezien op die niveaus alle DIME-instrumenten aangestuurd kunnen worden. Tijdens TFU1 is echter gebleken dat het ook op Task Force niveau noodzakelijk was om hier handen en voeten aan te geven. In het resterende deel van dit artikel lichten wij dit toe en beschrijven we op welke wijze de effect gebaseerde aanpak tijdens TFU1 is geïmplementeerd.

Implementatie tijdens TFU1

De missie van TFU

Binnen de staf van TFU1 was gekozen voor een zelfstandige planningscel, ook wel de sectie G5 genaamd.¹⁴ Het doel was binnen de sectie invulling te geven aan de ontwikkeling van plannen gebaseerd op een bredere kijk op de totale voortgang van de missie. De G5 had als opdracht gekregen een op effecten gebaseerde aanpak voor de TFU te definiëren die voor de betrokkenen begrijpelijk en werkbaar zou zijn, en die aansloot bij de werkwijze van de staf van 11AMB. Het was uitdrukkelijk niet de bedoeling een nieuw parallel-proces te definiëren dat ook nog eens extra werk voor de secties zou gaan opleveren. Onze eerste uitdaging bestond uit het vastleggen van eenvoudige definities om invulling te kunnen geven aan de aanpak en eventuele scepsis te kunnen wegnemen.

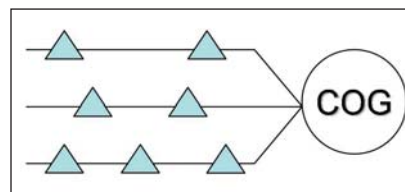
De tweede uitdaging bestond uit het vaststellen van de beoogde effecten in Uruzgan. Ten eerste hadden we te maken met een NAVO-lijn (de TFU valt onder *Regional Command South* – RCS) en een nationale lijn van waaruit opdrachten volgden; ten tweede waren deze opdrachten nog weinig concreet. Ook bleek al snel dat RCS een eigen set van effecten had gedefinieerd die een andere doorsnede was van de effecten die HQ ISAF had opgesteld.^{15,16} De RCS-effecten waren gelukkig grotendeels in lijn met de doelstellingen zoals verwoord in de

Nederlandse Operationele Aanwijzing,¹⁷ maar ook deze verschilde wat betreft enkele aspecten (zoals bijvoorbeeld *counter narcotics*).

Omdat de TFU aan zowel RCS als in de nationale lijn moet rapporteren, werd besloten de geïdentificeerde effecten te integreren, waarbij zorgvuldig de relatie met de herkomst werd vastgelegd. Bij het vaststellen van de effecten is het een uitdaging om de juiste hoeveelheid te definiëren: voldoende om onderscheid te kunnen maken om te kunnen sturen ('een welvarende provincie Uruzgan' bevat onvoldoende detail), maar ook weer niet te veel zodat het overzicht verloren gaat. Hierbij is ook gebruik gemaakt van de inzichten uit de rapportages van PRT5 in Baghlan.¹⁸ Aldus ontstond een lijst met 23 effecten, waaronder *Credible civil administration operational, local support for authorities established* en *Rule of law established*.

Effecten versus Decisive Points

Het is goed om hier een vergelijking te maken met het concept zoals gehanteerd in het *Operational Planning Process* (OPP).¹⁹ Centraal staat daar het *Centre of Gravity* (COG), het aangrijpingspunt waarop de missie zich richt. Om dat te bereiken worden *Decisive Points* (DP) of doelstellingen gedefinieerd. Deze decisive points zijn gegroepeerd naar enkele *Lines of Operation* (LOO) of operatielijnen, waarbij een decisive point behaald móet worden voordat een volgend decisive point op dezelfde operatielijns haalbaar is (er is dus sprake van een volgtijdelijke relatie). In uitzonderingsgevallen zijn er ook relaties tussen decisive points op verschillende operatielijnen, maar over het algemeen worden de operatielijnen als

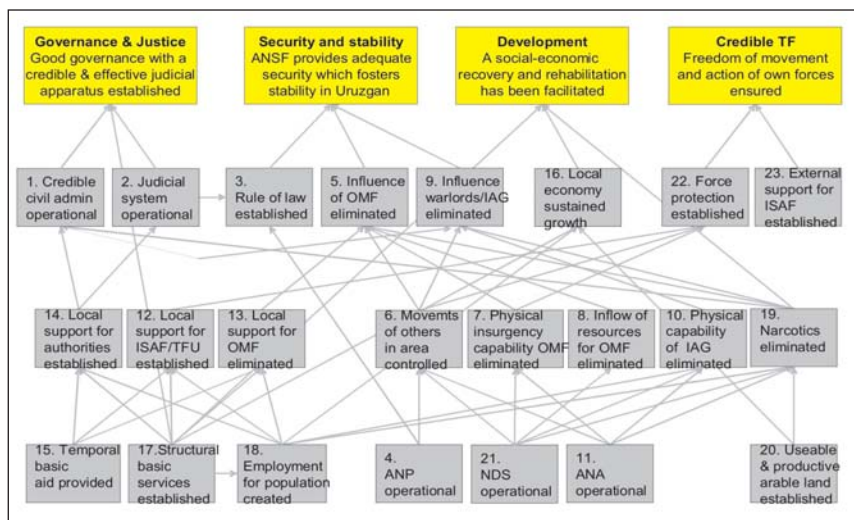
Figuur 2
Operational Design uit het OPP

min of meer onafhankelijke lijnen ge-representeerd.

De drie operatielijnen die ISAF gebruikt zijn *Governance & Justice, Security and Stability* en *Development*. Bij het relateren van de effecten aan deze operatielijnen bleek al snel dat de werkelijkheid complexer in elkaar steekt dan het gestructureerde schema zoals dat in figuur 2 getekend is. In tegenstelling tot decisive points is er niet één bepaalde natuurlijke volgorde waarin de effecten behaald dienen te worden. Sterker nog: het is de realiteit dat er aan vele effecten tegelijkertijd gewerkt wordt. Bovendien is het eerder regel dan uitzondering dat de geïdentificeerde effecten elkaar wederzijds beïnvloeden. Mede daardoor draagt een effect bij aan meerdere operatielijnen. Zo heeft het tegengaan van de drugsindustrie invloed op een beter functionerend bestuur (door bestrijden van corruptie), een veiligere omgeving (door vermindering van drugsgerelateerde criminaliteit) en een stabielere economie (door het wegnemen van een schaduw-economie).

Van onderlinge onafhankelijkheid van operatielijnen is dus nauwelijks sprake. Daarom is besloten om te kiezen voor een invloedsdiagram, een schema van de 23 effecten waarin de onderlinge relaties in een netwerk zijn weergegeven. Hoewel een effect niet tot één operatielijns behoort, is toch besloten de drie operatielijnen van RCS te handhaven om op het gebied van rapportage de aansluiting bij RCS te behouden. Maar er is ook besloten een extra operatielijns te definiëren, namelijk *Credible Task Force*. Dit geeft uitdrukking aan het beschermen van het eigen Centre of Gravity. Het zorgen voor een geloofwaardige TFU kost namelijk tijd en middelen.

Het heeft bijvoorbeeld gevolgen voor de inzet van de *battlegroup* en de inlichtingen verzamelende *assets*, die voor de nodige *force protection* moeten zorgen. Tevens heeft het gevolgen voor de hoeveelheid inspanning die gaat zitten in het creëren van een

Figuur 3 Het effectenschema van TFU1

beeld (nationaal en internationaal) van een geloofwaardige Task Force, om daarmee het draagvlak voor de missie te behouden.

De rol van effecten

Het effectenschema speelde een rol in zowel de planningsfase als de uitvoeringsfase. In de planningsfase werden de effecten gedefinieerd en geprioriteerd, om daar vervolgens taken van af te leiden. In de uitvoeringsfase werden de effecten gemeten en op basis daarvan vond eventueel bijsturing plaats. Door ook de inspanning die de TFU in bepaalde taken stopt te meten, is te analyseren wat de effectiviteit van die taken is. Dit proces is grafisch weergegeven in figuur 4.

De definitie van effecten en meetbare indicatoren

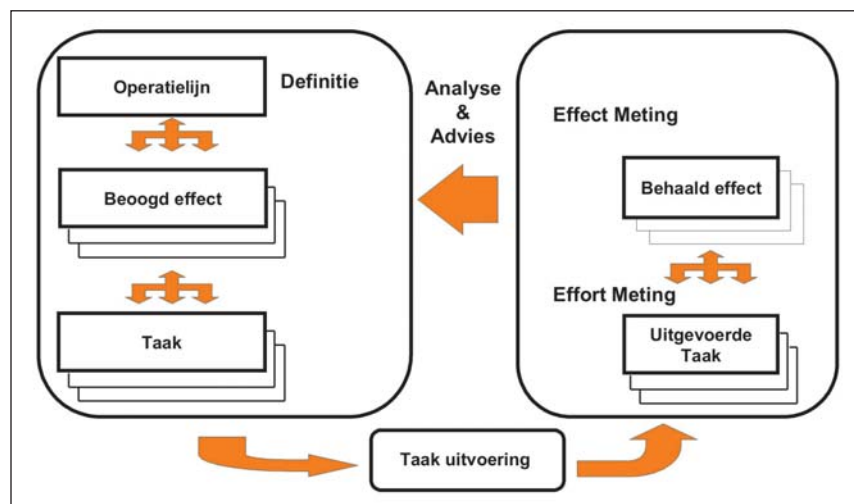
In de planningsfase speelden effecten zeer vroegtijdig een rol om de eigen opdracht te concretiseren. De effecten hebben we in subeffecten onderverdeeld om het onderscheidende vermogen van de doelstelling te vergroten. Zo heeft bijvoorbeeld het operationeel maken van de *Afghan National Police* (ANP) subeffecten als rekruteren van politiemensen in Uruzgan, het opleiden en uitrusten van de politie, et cetera. Voor ieder van de (sub)effecten hebben we één of meer indicatoren opgesteld waarmee het effect te meten is.²⁰ Zo kunnen we

meten wat het aantal opgeleide politieagenten is, wat hun trainingsniveau is, of ze salaris ontvangen en hoeveel politieposten er zijn.

Interessanter – maar ook moeilijker – is het om de effectiviteit van de politie, de steun van de bevolking of de mate van veiligheid vast te stellen. Deze begrippen zijn minder tastbaar, waardoor het noodzakelijk is meerdere indicatoren te gebruiken om een uitspraak hierover te kunnen doen. Zo is veiligheid te karakteriseren door de grootte van de politiemacht (een administratief gegeven), het aantal incidenten dat plaatsvindt (dit kunnen we observeren), het aantal kinderen dat

naar school gaat (observatie of administratief gegeven) en het gevoel van veiligheid onder de bevolking (oordeel). Veelal wordt gestreefd naar kengetallen, kwantitatieve data die gemakkelijk vergelijkbaar is. Dergelijke data was echter meestal niet voorhanden, waardoor we moesten volstaan met kwalitatieve data, gebaseerd op expertmeningen van militairen en Afghaanse contacten. Op zich is dat prima werkbaar, mits de onderbouwing voor een dergelijke beoordeling maar wordt vastgelegd, zodat opeenvolgende beoordelingen gefundeerd zijn op te stellen en te vergelijken. Vandaar dat alle uitgangspunten, effecten en indicatoren zijn vastgelegd in het TFU Masterplan. Naast het verschaffen van een gemeenschappelijk begrip van de definities heeft dit document tot doel het periodiek toelichten van de *effect assessment* en het vastleggen van de ambitie van de TFU.

Idealiter wordt voor elke effectindicator een ambitie vastgesteld; wanneer die waarden bereikt zijn, is het effect als gerealiseerd te beschouwen. Voor de lange termijn van Afghanistan (2015-2020) waren deze ambities vrij duidelijk verwoord in de *Afghan National Development Strategy*.²¹ Voor het vaststellen van de korte-termijnambitie is het extra belangrijk goed inzicht te hebben in de huidige situatie. In de planningsfase van TFU1 bleek dat de beginsituatie (nulmeting)

Figuur 4 Het proces van effectmeting

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter
Beoefening van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl

Secretaris en ledenadministratie
luitenant-kolonel KLu E.M. Wijers
Telefoon 0164 - 69 51 90

Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
Sectie MOW
Ledenadministratie KVBK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
ledenadministratie@kvbk.nl

REDACTIE

brigade-generaal cav b.d. prof. em.
J.M.J. Bosch (hoofdredacteur)
Telefoon 071 - 542 18 30
E-mail jmjbosch@xs4all.nl

kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker
luitenant-kolonel KLu S.M. Babusch bc
kapitein ter zee P. van den Berg
commodore KLu drs. G.M. Bergsma
drs. P. Donker
luitenant-kolonel MJD mr. drs.
P.A.L. Ducheine
drs. P.H. Kamphuis
luitenant-kolonel KMar drs.
J.A.J. Leijters
kolonel MPSD drs. F. Matser
brigade-generaal TS ir. R.G. Tieskens
luitenant-kolonel Marns drs.
A.J.E. Wagemaker MA
kapitein-luitenant ter zee mr.
N.A. Woudstra

BUREAU-REDACTIE

mw. drs. A. Kool
drs. F.J.C.M. van Nijnatten
NIMH
MPC 58A / Gebouw 203 / Kamer 026
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
Telefoon 070 - 316 51 20 of
070 - 316 51 95
Fax 070 - 316 51 99
E-mail redactiemilitairespectator@
mindef.nl

LIDMAATSCHAP

binnenland € 22,50
studenten € 15,00
buitenland € 27,50

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij Giethoorn Ten Brink
ISSN 0026-3869
NADRUK VERBODEN

MILITAIRE SPECTATOR

alfabetisch register op de
176ste jaargang - 2007

Artikelen III

Auteurs VII

Recensies XI

**Verklaring van de in dit register
gebruikte afkortingen**

Ed = Editoriaal
MA = Meningen van anderen
AMA = Antwoord op meningen van anderen
De nummers zijn tussen haakjes vermeld

ARTIKELN

A

Afghania. Naar een zelfstandig –?, door dr. W.J. Vogelsang	(12)	542
Afghaniseren?, door drs. A.J.E. Wagemaker MA	(12)	532
Afghanistan. Geweld tegen vrouwen en het democratiseren van –, door drs. S. Azizzada	(12)	560
Afghanistan. Wederopbouw in Zuid-, door A.T. Vermeij en P.B. Soldaat	(2)	61
Aflossing van de wacht, door drs. F. Matser	(12)	578
Airpower-symposium, door dr. J.F.W. van Angeren MA	(6)	260
Ambitieuze Zuid-Afrikaanse krijgsmacht worstelt met problemen, door C. Homan	(5)	211
Anekdote, door drs. F. Matser	(1)	46
Aristoteles. Een gedragscode of toch maar gewoon –?, door P.H. de Vries	(9)	390
Auditing van contracten. Last of lust?, door E. van Vught RA	(11)	485

B

Belang van 'Human Factors' & Veiligheid voor de defensieorganisatie (I). Het –, door dr. P.C. Boer, dr. R. Richardson, dr. E.H. Kramer	(3)	121
Belang van 'Human Factors' & Veiligheid voor de defensieorganisatie (II). Het –, door dr. E.H. Kramer, dr. T. Op den Buijs, dr. R. Richardson	(4)	167
Beperkende factor. De –, door drs. F. Matser	(3)	138
Binnenlandse veiligheidstaak. Vijftien misverstanden over de –, door dr. M.J. de Weger	(2)	73
Boerka, door L. Polman	(6)	280
Boyd. Osinga en de interpretatie van –, door drs. A.C. Tjepkema	(7/8)	330

C

CIMIC liaison op operationeel niveau. De NAVO ISAF-missie in Afghanistan, door P.M. Houdijk	(3)	105
Compensatie bij verwerving militaire systemen en diensten. De rol van het ministerie van Economische Zaken, door ir. L. de Jong	(11)	490
Cosby Show. De –, door L. Polman	(12)	576
Counter-IED: van reactief naar proactief, door H. Molman	(9)	360
Counter-insurgency. 'Hearts and minds' of 'search and destroy'? Leren van klassieke –, door dr. T.W. Brocades Zaalberg	(7/8)	288
'Cultural values, human rights and peacekeeping tasks. Some anthropological considerations', door prof. dr. J.D.M. Platenkamp	(3)	96

D

Daarom Noorwegen! Samenwerking tussen de Nederlandse en Noorse landmacht, door P. Teeuw	(7/8)	324
'Developing Strategy. On Effects-Based Operations, Complex Adaptive Systems and the Importance of Biological Connotations', door Z. Jobbágy	(6)	251
DMO. Verwerving bij de Defensie Materieel Organisatie –, door ir. J.J. Bleijs	(11)	501
Draagvlak (Ed)	(6)	242
Dreiging. Waar loert het gevaar tijdens vredesoperaties?, door drs. W. Kamphuis en prof. dr. A.L.W. Vogelaar	(7/8)	311

E

Editorialen

Draagvlak	(6)	242
Extra veteranen?	(10)	414
175 Jaar jong	(1)	2
Het nieuwe evenwicht?	(4)	142

Gewoon doorgaan	(12)	530
Kopen voor Defensie, een zaak apart	(11)	460
Krijgsmacht uitgehold?	(9)	350
Over waarden en normen	(2)	50
Spiegel	(3)	94
'To stay or not to stay'	(7/8)	286
Uitgekauwd?	(5)	198
Eerst was er gas... Hoe de zucht naar energie de KM vorm heeft gegeven, door F.J.G. Lenssen	(10)	432
Effect gebaseerde aanpak in Uruzgan. Van het schaakbord naar een bord spaghetti, door drs. B.J.E. Smeenk, drs. R.G.W. Gouweleeuw en H.C. van der Have	(12)	550
Effect gebaseerde aanpak in Uruzgan. Van het schaakbord naar een bord spaghetti (MA), door H.R. Lodder	(12)	550
Effecten van IED's op het defensieoptreden, door drs. S.J. van der Meer, drs. C.E. van den Berg en dr. E. Bakker	(9)	352
Effectiviteit van 'command teams'. De -. Ontwikkeling van een instrument, door prof. dr. A.L.W. Vogelaar en dr. P.J.M.D. Essens	(1)	21
Eindelijk een Europese defensiemarkt? De gedragscode voor defensieverwerving van het EDA, door mr. R. Wijman	(11)	468
Ethisch handelen op het gevechtveld. Een illusie?, door P. H. de Vries	(6)	244

G

Gedragscode of toch maar gewoon Aristoteles? Een -, door P.H. de Vries	(9)	390
Gedragscode of toch maar gewoon Aristoteles? Een -. (AMA), door P.H. de Vries	(11)	520
Gedragscode of toch maar gewoon Aristoteles? Een -. (MA), door dr. F. Snapper	(11)	520
Geheim van goed stafwerk. Het - (deel I), door drs. F. Matser	(7/8)	346
Generaals zijn ezels, door dr. M.F.J. Houben	(11)	526
Genoeg gepraat, aan het werk! Samenwerking krijgsmacht en civiele veiligheidspartners, door R.E. Harmsma	(5)	200
Gevaarlijk loyaal, door dr. M.F.J. Houben	(9)	410
Geweld tegen vrouwen en het democratiseren van Afghanistan, door drs. S. Azizzada	(12)	560
Gewoon doorgaan (Ed)	(12)	530
Goed volgerschap, door dr. M.F.J. Houben	(4)	194

H

'Hearts and minds' of 'search and destroy'? Leren van klassieke counterinsurgency, door dr. T.W. Brocades Zaalberg	(7/8)	288
'Hearts and minds' of 'search and destroy'? Leren van klassieke counterinsurgency (MA), door dr. F. Snapper	(10)	447
'Hearts and minds' of 'search and destroy'? Leren van klassieke counterinsurgency (AMA), door dr. T.W. Brocades Zaalberg	(10)	449
Het nieuwe evenwicht? (Ed)	(4)	142
'Human Factors' & Veiligheid. Het belang van - voor de defensieorganisatie (I), door dr. P.C. Boer, dr. R. Richardson, dr. E.H. Kramer	(3)	121
'Human Factors' & Veiligheid. Het belang van - voor de defensieorganisatie (II), door dr. E.H. Kramer, dr. T. Op den Buijs, dr. R. Richardson	(4)	167

I

IED's. Effecten van - op het defensieoptreden, door drs. S.J. van der Meer, drs. C.E. van den Berg en dr. E. Bakker	(9)	352
Informatievoorziening (IV) en ICT binnen Defensie, door mr. J.G. Huisman	(11)	515
Inlichtingen, door drs. F. Matser	(5)	238

Instandhouding van defensiematerieel. Innovatieve samenwerking, door mr. J.G. Kuijper, mr. drs. H.J.M. Salzmann, ing. R. Scheffer	(11)	494
Interdepartementale ontwikkelingen rond inkopen en aanbesteden, door E.A.M. Köhler	(11)	510
Inzet zelfstandige logistieke taskforce. Waarom Nederland er pas in 2025 klaar voor was, door P.G. van der Tuin	(10)	427
103 ISTAR-bataljon. Onbekend maakt onbemind, door G.P. Krijnsen	(2)	(52)

J

J.C. van Rijneveld, RMWO4. De officier die krijg en wetenschap samenbracht, door prof. em. J.M.J. Bosch	(1)	4
175 Jaar jong (Ed)	(1)	2

K

Kennis is macht, karakter is meer! Initiële officiersvorming aan de Nederlandse Defensie Academie, door drs. P.J.E.J. van den Aker	(10)	416
Kerndepartementen. Tussen navelstreng en op kamers gaan. De relatie tussen – en agentschappen, door L.D.A.M. Harteveld	(1)	11
Klapstuk, door L. Polman	(7/8)	344
Klusers, door L. Polman	(2)	88
Koninklijke Landmacht. De oorlog tussen de generaals. Het conflict in de top van de –, 1971-1973, door drs. H.P.M. Kreemers	(9)	378
Koninklijke Luchtmacht. Vrijwillig, niet vrijblijvend. De reservecomponent van de –, door P.F.H.N. Dekkers	(5)	219
Koninklijke Marine. Eerst was er gas... Hoe de zucht naar energie de – vorm heeft gegeven, door F.J.G. Lenssen	(10)	432
Kopen voor Defensie, een zaak apart (Ed)	(11)	460
Krijgsmacht uitgehold? (Ed)	(9)	350
Kwesties van interpretatie, door L. Polman	(3)	136

L

Leiderschap: $L = H \times h \times \heartsuit^2$, door C.P.M. van Egmond	(5)	206
--	-----	-----

M

Maritieme operaties. Markante ontwikkelingen op de middellange termijn, door W.H.C. van Straten	(4)	144
Michiel de Ruyter in de Tweede Nederlands-Engelse Oorlog (1665-1667) Opperbevel en triomf, door dr. G.A. Rommelse	(4)	155
Mist, door L. Polman	(9)	408
Moslimmilitairen. Nederlandse – tijdens uitzending in Bosnië, Irak en Afghanistan, door F. Bosman, F. Ait Bari en prof. dr. J. Soeters	(9)	368

N

Na de macht, door L. Polman	(5)	236
Naar een zelfstandig Afghanistan?, door dr. W.J. Vogelsang	(12)	542
'NATO Response Force'. Geen Rolls-Royce, maar Land Rover, door drs. C.L. Turnhout	(6)	269
NAVO ISAF-missie in Afghanistan. De –. CIMIC liason op operationeel niveau, door P.M. Houdijk	(3)	105
NAVO ISAF-missie in Afghanistan. De – (MA), door F. Plikaar	(4)	187
Nederlandse moslimmilitairen tijdens uitzending in Bosnië, Irak en Afghanistan, door F. Bosman, F. Ait Bari en prof. dr. J. Soeters	(9)	368
Noorwegen. Daarom –! Samenwerking tussen de Nederlandse en Noorse landmacht, door P. Teeuw	(7/8)	324

O

Officersvorming. Kennis is macht, karakter is meer! Initiële – aan de Nederlandse Defensie Academie, door drs. P.J.E.J. van den Aker	(10)	416
Ontwikkeling van het Nederlands joint opereren. De –, door H. Suurveld	(10)	442
Oorlog tussen de generaals. De –. Het conflict in de top van de Koninklijke Landmacht, 1971-1973, door drs. H.P.M. Kreemers	(9)	378
Operationele verwerving, door drs. H.J.M. van Lamoen RA en R. van der Most van Spijk MSC	(11)	479
Osinga en de interpretatie van Boyd, door drs. A.C. Tjepkema	(7/8)	330
Overeenkomsten ter beëindiging van gewapende conflicten. Ontwikkelingen sinds 1870, door mr. dr. J.C.E. van den Brandhof	(4)	176
Over strategie (m/v), door dr. M.F.J. Houben	(6)	282

P

P(r)ikken, door drs. F. Matser	(10)	454
--------------------------------	------	-----

R

2 R 2 B 2 C, door dr. M.F.J. Houben	(2)	90
Reservisten in de Koude Oorlog. Taken, knelpunten en waardering, door prof. dr. J. Hoffenaar	(1)	31
Rijneveld, J.C. van. De officier die krijg en wetenschap samenbracht, door prof. em. J.M.J. Bosch	(1)	4
Rijneveld, J.C. van. Een kort genealogisch onderzoek (MA), door W.A. Kramer	(12)	571

S

Samenvattingen	(1) 48; (2) 92; (3) 140; (4) 196; (5) 240; (6) 284; (7/8) 348; (9) 412; (10) 456; (11) 528; (12) 580	
Summaries	(1) 49; (2) 93; (3) 141; (4) 197; (5) 241; (6) 285; (7/8) 349; (9) 413; (10) 457; (11) 529; (12) 581	
Samenwerking krijgsmacht en civiele veiligheidspartners. Genoeg gepraat, aan het werk!, door R.E. Harmsma	(5)	200
Spiegel (Ed)	(3)	94
Spiegel (MA), door D.L.J. Speetjens	(4)	187

T

Taskforce. Inzet zelfstandige logistieke –. Waarom Nederland er pas in 2025 klaar voor was, door P.G. van der Tuin	(10)	427
'To stay or not to stay' (Ed)	(7/8)	286
Toegangsprijzen, door L. Polman	(4)	192
Toekomst van de tank. De –. Vervangen, aanpassen of afschrijven?, door D.M. Brongers	(7/8)	302
Tot de laatste inboorling, door L. Polman	(11)	524
Tussen navelstreng en op kamers gaan. De relatie tussen kerndepartementen en agentschappen, door L.D.A.M. Harteveld	(1)	11

U

Uitgekauwd? (Ed)	(5)	198
Uruzgan. Effect gebaseerde aanpak in –. Van het schaakbord naar een bord spaghetti, door drs. B.J.E. Smeenk, drs. R.G.W. Gouweleeuw en H.C. van der Have	(12)	550

V

Versnelde verwerving binnen Defensie, mr. A.R. Louwerse	(11)	473
Verwerving bij de Defensie Materieel Organisatie (DMO), door ir. J.J. Bleijs	(11)	501
Verwerving materieel en diensten. Een achilleshiel van Defensie, door mr. R.C. Nulkes	(11)	462
Verwerving: behoefte staat voorop, door C. van der Knaap	(11)	458

Verwerving. Operationele –, door drs. H.J.M. van Lamoen RA en R. van der Most van Spijk MSC	(11)	479
Veteranen. Extra – ? (Ed)	(10)	414
Vijftien misverstanden over de binnenlandse veiligheidstaak, door dr. M.J. de Weger	(2)	73
Vrijwillig, niet vrijblijvend. De reservecomponent van de Koninklijke Luchtmacht, door P.F.H.N. Dekkers	(5)	219
Vrijwillig, niet vrijblijvend. De reservecomponent van de Koninklijke Luchtmacht (MA), door D.L.J. Speentjens	(6)	274
Vrijwillig, niet vrijblijvend. De reservecomponent van de Koninklijke Luchtmacht (AMA), door P.F.H.N. Dekkers	(6)	275

W

Waarde van sociaal-wetenschappelijk onderzoek in strategische studies. De –, door drs. W.M. Dekker (AMA)	(2)	85
Waarden en normen. Over – (Ed)	(2)	50
Wederopbouw in Zuid-Afghanistan, door A.T. Vermeij en P.B. Soldaat	(2)	61
Weegschaaltjes, door L. Polman	(10)	452

Z

Zeeoorlogsrecht. Een oorlogsrecht in crisis, door mr. drs. P.J.J. van der Kruit	(5)	224
Zeeoorlogsrecht. Een oorlogsrecht in crisis (MA), door mr. M.D. Fink	(7/8)	336
Zeeoorlogsrecht. Een oorlogsrecht in crisis (AMA), door mr. drs. P.J.J. van der Kruit	(7/8)	338
Zee-reisjes, door L. Polman	(1)	44
Zee-reisjes (MA), door W. Helfferich	(3)	129
Zee-reisjes (MA), door J.P.L. Duckers	(3)	129
Zuid-Afrikaanse krijgsmacht worstelt met problemen. Ambitieuze –, door C. Homan	(5)	211

AUTEURS

A

Ait Bari, F., prof. dr. J. Soeters en F. Bosman. Nederlandse moslimmilitairen tijdens uitzending in Bosnië, Irak en Afghanistan	(9)	368
Aker, drs. P.J.E.J. van den. Kennis is macht, karakter is meer! Initiële officiersvorming aan de Nederlandse Defensie Academie	(10)	416
Angeren MA, dr. J.F.W. van. Airpower-symposium	(6)	260
Azizzada, drs. S. Geweld tegen vrouwen en het democratiseren van Afghanistan	(12)	560

B

Bakker, dr. E., drs. S.J. van der Meer en drs. C. E. van den Berg. Effecten van IED's op het defensieoptreden	(9)	352
Berg, drs. C.E. van den, drs. S.J. van der Meer en dr. E. Bakker. Effecten van IED's op het defensieoptreden	(9)	352
Bleijs, ir. J.J. Verwerving bij de Defensie Materieel Organisatie (DMO)	(11)	501
Boer, dr. P.C., dr. R. Richardson, dr. E.H. Kramer. Het belang van 'Human Factors' & Veiligheid voor de defensieorganisatie (I)	(3)	121
Bosch, prof. em J.M.J. J.C. van Rijneveld, RMWO4. De officier die krijg en wetenschap samenbracht	(1)	4
Bosman, F., F. Ait Bari en prof. dr. J. Soeters. Nederlandse moslimmilitairen tijdens uitzending in Bosnië, Irak en Afghanistan	(9)	368

Brandhof, mr. dr. J.C.E. van den. Overeenkomsten ter beëindiging van gewapende conflicten Ontwikkelingen sinds 1870	(4)	176
Brocades Zaalberg, dr. T.W. 'Hearts and minds' of 'search and destroy'? Leren van klassieke counter-insurgency	(7/8)	288
Brocades Zaalberg, dr. T.W. 'Hearts and minds' of 'search and destroy'? Leren van klassieke counter-insurgency (AMA)	(10)	449
Brongers, D.M. De toekomst van de tank. Vervangen, aanpassen of afschrijven?	(7/8)	302

D

Dekker, drs. W.M. De waarde van sociaal-wetenschappelijk onderzoek in strategische studies (AMA)	(2)	85
Dekkers, P.F.H.N. Vrijwillig, niet vrijblijvend. De reservecomponent van de Koninklijke Luchtmacht	(5)	219
Dekkers, P.F.H.N. Vrijwillig, niet vrijblijvend. De reservecomponent van de Koninklijke Luchtmacht (AMA)	(6)	275
Duckers, J.P.L. Zee-reisjes (MA)	(3)	129

E

Egmond, C.P.M. van. Leiderschap: $L = H \times h \times \heartsuit^2$	(5)	206
Essens, dr. P.J.M.D. en prof. dr. A.L.W. Vogelaar. De effectiviteit van 'command teams'. Ontwikkeling van een instrument	(1)	21

F

Fink, mr. M.D. Zeeoorlogsrecht. Een oorlogsrecht in crisis (MA)	(7/8)	336
---	-------	-----

G

Gouweleeuw, drs. R.G.W., drs. B.J.E. Smeenk en H.C. van der Have. Effect gebaseerde aanpak in Uruzgan. Van het schaakbord naar een bord spaghetti	(12)	550
--	------	-----

H

Harmsma, R.E. Genoeg gepraat, aan het werk! Samenwerking krijgsmacht en civiele veiligheidspartners	(5)	200
Harteveld, L.D.A.M. Tussen navelstreng en op kamers gaan. De relatie tussen kerndepartementen en agentschappen	(1)	11
Have, H.C. van der, drs. R.G.W. Gouweleeuw en drs. B.J.E. Smeenk. Effect gebaseerde aanpak in Uruzgan. Van het schaakbord naar een bordspaghetti	(12)	550
Helfferich, W. Zee-reisjes (MA)	(3)	129
Hoffenaar, prof. dr. J. Reservisten in de Koude Oorlog. Taken, knelpunten en waardering	(1)	31
Homan, C. Ambitieuze Zuid-Afrikaanse krijgsmacht worstelt met problemen	(5)	211
Houben, dr. M.F.J. Generaals zijn ezels	(11)	526
Houben, dr. M.F.J. Gevaarlijk loyaal	(9)	410
Houben, dr. M.F.J. Goed volgerschap	(4)	194
Houben, dr. M.F.J. Over strategie (m/v)	(6)	282
Houben, dr. M.F.J. 2 R 2 B 2 C	(2)	90
Houdijk, P.M. De NAVO ISAF-missie in Afghanistan. CIMIC liason op operationeel niveau	(3)	105
Huisman, mr. J.G. Informatievoorziening (IV) en ICT binnen Defensie	(11)	515

J

Jobbágy, Z. 'Developing Strategy. On Effects-Based Operations, Complex Adaptive Systems and the Importance of Biological Connotations'	(6)	251
Jong, ir. L. de. Compensatie bij verwerving militaire systemen en diensten De rol van het ministerie van Economische Zaken	(11)	490

K

Kamphuis, drs. W. en prof. dr. A.L.W. Vogelaar. Dreiging. Waar loert het gevaar tijdens vredesoperaties?	(7/8)	311
Knaap, C. van der. Verwerving: behoefte staat voorop	(11)	458
Köhler, E.A.M. Interdepartementale ontwikkelingen rond inkopen en aanbesteden	(11)	510
Kramer, dr. E.H., dr. P.C. Boer, dr. R. Richardson. Het belang van 'Human Factors' & Veiligheid voor de defensieorganisatie (I)	(3)	121
Kramer, dr. E.H., dr. T. Op den Buijs, dr. R. Richardson. Het belang van 'Human Factors' & Veiligheid voor de defensieorganisatie (II)	(4)	167
Kramer, W.A., J.C. van Rijneveld. Een kort genealogisch onderzoek (MA)	(12)	571
Kreemers, drs. H.P.M. De oorlog tussen de generaals. Het conflict in de top van de Koninklijke Landmacht, 1971-1973	(9)	378
Krijnsen, G.P. 103 ISTAR-bataljon. Onbekend maakt onbemind	(2)	(52)
Kruit, mr. drs. P.J.J. van der. Zeeoorlogsrecht. Een oorlogsrecht in crisis	(5)	224
Kruit, mr. drs. P.J.J. van der. Zeeoorlogsrecht. Een oorlogsrecht in crisis (AMA)	(7/8)	338
Kuijper, mr. J.G., mr. drs. H.J.M. Salzmänn, ing. R. Scheffer. Instandhouding van defensiematerieel. Innovatieve samenwerking	(11)	494

L

Lamoën, drs. H.J.M. RA en R. van der Most van Spijk MSC. Operationele verwerving	(11)	479
Lenssen, F.J.G. Eerst was er gas... Hoe de zucht naar energie de KM vorm heeft gegeven	(10)	432
Lodder, H.R. Effect gebaseerde aanpak in Uruzgan. Van het schaakbord naar een bord spaghetti (MA)	(12)	570
Louwerse, mr. A.R. Versnelde verwerving binnen Defensie	(11)	473

M

Matser, drs. F. Aflossing van de wacht	(12)	578
Matser, drs. F. Anekdote	(1)	46
Matser, drs. F. De beperkende factor	(3)	138
Matser, drs. F. Het geheim van goed stafwerk (deel I)	(7/8)	346
Matser, drs. F. Inlichtingen	(5)	238
Matser, drs. F. P(r)ikken	(10)	454
Meer, drs. S.J. van der, drs. C.E. van den Berg en dr. E. Bakker. Effecten van IED's op het defensieoptreden	(9)	352
Molman, H. Counter-IED: van reactief naar proactief	(9)	360
Most van Spijk MSC, R. van der en drs. H.J.M. Lamoën RA. Operationele verwerving	(11)	479

N

Nulkes, mr. R.C. Verwerving materieel en diensten. Een achilleshiel van Defensie	(11)	462
--	------	-----

O

Op den Buijs, dr. T., dr. E.H. Kramer, dr. R. Richardson. Het belang van 'Human Factors' & Veiligheid voor de defensieorganisatie (II)	(4)	167
--	-----	-----

P

Platenkamp, prof. dr. J.D.M. 'Cultural values, human rights and peacekeeping tasks Some anthropological considerations'	(3)	96
Plikaar, F. De NAVO ISAF-missie in Afghanistan (MA)	(4)	187
Polman, L. Boerka	(6)	280
Polman, L. De Cosby Show	(12)	576
Polman, L. Klapstuk	(7/8)	344
Polman, L. Klussers	(2)	88

Polman, L. Kwesties van interpretatie	(3)	136
Polman, L. Mist	(9)	408
Polman, L. Na de macht	(5)	236
Polman, L. Toegangsprijzen	(4)	192
Polman, L. Tot de laatste inboorling	(11)	524
Polman, L. Weegschaaltjes	(10)	452
Polman, L. Zee-reisjes	(1)	44

R

Richardson, dr. R., dr. E.H. Kramer, dr. P.C. Boer. Het belang van 'Human Factors' & Veiligheid voor de defensieorganisatie (I)	(3)	121
Richardson, dr. R., dr. E.H. Kramer, dr. T. Op den Buijs. Het belang van 'Human Factors' & Veiligheid voor de defensieorganisatie (II)	(4)	167
Rommelse, dr. G.A. Michiel de Ruyter in de Tweede Nederlands-Engelse Oorlog (1665-1667) Opperbevel en triomf	(4)	155

S

Salzmann, mr. drs. H.J.M., ing. R. Scheffer en mr. J.G. Kuijper. Instandhouding van defensiematerieel. Innovatieve samenwerking	(11)	494
Scheffer, ing. R., mr. J.G. Kuijper en mr. drs. H.J.M. Salzmann. Instandhouding van defensiematerieel. Innovatieve samenwerking	(11)	494
Smeenk, drs. B.J.E., drs. R.G.W. Gouweleeuw en H.C. van der Have. Effect gebaseerde aanpak in Uruzgan. Van het schaakbord naar een bord spaghetti	(12)	550
Snapper, dr. F. Een gedragscode of toch maar gewoon Aristoteles? (MA)	(11)	520
Snapper, dr. F. 'Hearts and minds' of 'search and destroy'? Leren van klassieke counterinsurgency (MA)	(10)	447
Soeters, prof. dr. J., F. Ait Bari en F. Bosman. Nederlandse moslimmilitairen tijdens uitzending in Bosnië, Irak en Afghanistan	(9)	368
Soldaat, P.B. en A.T. Vermeij. Wederopbouw in Zuid-Afghanistan	(2)	(61)
Speetjens, D.L.J. Spiegel (MA)	(4)	187
Speetjens, D.L.J. Vrijwillig, niet vrijblijvend. De reservecomponent van de Koninklijke Luchtmacht (MA)	(6)	274
Straten, W.H.C. van. Maritieme operaties. Markante ontwikkelingen op de middellange termijn	(4)	144
Suurveld, H. De ontwikkeling van het Nederlands joint opereren	(10)	442

T

Teeuw, P. Daarom Noorwegen! Samenwerking tussen de Nederlandse en Noorse landmacht	(7/8)	324
Tjepkema, drs. A.C. Osinga en de interpretatie van Boyd	(7/8)	330
Tuin, P.G. van der. Inzet zelfstandige logistieke taskforce. Waarom Nederland er pas in 2025 klaar voor was	(10)	427
Turnhout, drs. C.L. 'NATO Response Force'. Geen Rolls-Royce, maar Land Rover	(6)	269

V

Vermeij, A.T. en P.B. Soldaat. Wederopbouw in Zuid-Afghanistan	(2)	(61)
Vogelaar, prof. dr. A.L.W. en drs. W. Kamphuis. Dreiging. Waar loert het gevaar tijdens vredesoperaties?	(7/8)	311
Vogelaar, prof. dr. A.L.W. en dr. P.J.D.M. Essens. De effectiviteit van 'command teams'. Ontwikkeling van een instrument	(1)	21
Vogelsang, dr. W.J. Naar een zelfstandig Afghanistan?	(12)	542
Vries, P.H. de. Een gedragscode of toch maar gewoon Aristoteles?	(9)	390
Vries, P.H. de. Een gedragscode of toch maar gewoon Aristoteles? (AMA)	(11)	520

Vries, P.H. de. Ethisch handelen op het gevechtveld. Een illusie?	(6)	244
Vught RA, E. van. Auditing van contracten. Last of lust?	(11)	485

W

Wagemaker MA, drs. A.J.E., Afghanistaniseren?	(12)	53
Weger, dr. M.J. de. Vijftien misverstanden over de binnenlandse veiligheidstaak	(2)	73
Wijman, mr. R. Eindelijk een Europese defensiemarkt? De gedragscode voor defensieverwerving van het EDA	(11)	468

BOEKRECENSIES

A

ACE. De grootste jachtvliegers van de Tweede Wereldoorlog, door B. Funnekotter (P.E. van Loo) / ISBN 90 5911 351 9	(9)	406
American Soldiers, door T. Franks (W.M. Klumper) / ISBN 00 6073 158 3	(3)	133
Art of Staying Neutral. The –, door M.M. Abbenhuis (W. Klinkert) / ISBN 90 5356 818 2	(1)	39

B

Begin en voltooi. De historie van het Depot Straalmotoren 1951-1990, door B.N. de Koning (J. Floor) / ISBN nvt	(3)	132
‘Blitzkrieg’ Halte Kornwerderzand. De slag om de afsluitdijk verteld door ooggetuigen, door H. Sprakel en A. Sprakel (P.H. Kamphuis) / ISBN 90 5294 361 3	(2)	86
Binnenlandse veiligheidstaken van de Nederlandse krijgsmacht. De –, door M. de Weger (P.A.L. Duchaine en J.A.J. Leijtens) / ISBN 90 2324 163 0	(9)	401
Buda’s Wagon. A brief History of the Car Bomb, door M. Davis (J.A. de Moor) / ISBN 97 8184 467 132 8	(11)	521

C

Colonel of Tamarkan. The –. Philip Toosey and the Bridge on the River Kwai, door J. Summers (J.A. de Moor) / ISBN 07 4326 350 2	(6)	276
Constructing Justice and Security after War, door C.T. Call (red.) (J.C.C. Voorhoeve) / ISBN 97 8192 922 389 3	(7/8)	339
Consultant in het groen, door F. Braat (A.J.E. Wagemaker) / ISBN 97 8908 666 016 2	(7/8)	341

D

Darfur. A Short History of a Long War, door J. Flint en A. de Waal (J.A. de Moor) / ISBN 18 4277 697 5	(1)	43
Decision at sea. Five Naval Battles That Shaped American History, door C.L. Symonds (W.H.C. van Straten) / ISBN 10 0195 171 45 4	(5)	234
Democratie door interventie. De nieuwe White Man’s Burden?, door A. Gerrits (A.J.E. Wagemaker) / ISBN 97 8905 356 958 0	(10)	450
Dornier Wal. A Light coming over the Sea, door M.M. van der Mey (A.J.E. Wagemaker) / ISBN 88 8762 151 9	(7/8)	343

G

Geheim landschap. 200 Jaar militairen op de Heuvelrug, door K. Volkers (J. Floor) / ISBN nvt	(3)	131
Guns of Normandy. A Soldier’s Eye View. France 1944, door G.C. Blackburn (J. Terpstra) / ISBN 07 7101 503 8	(3)	130

H

Het zijn net mensen. Beelden uit het Midden-Oosten, door J. Luyendijk
(M.E. van der Eerden) / ISBN 90 5759 316 5 (4) 189

J

1 Jaar TRIS-Troepenmacht in Suriname, 1962-1963, door G.D. Beker
(J.A. de Moor) / ISBN 90 5974 074 2 (2) 87

O

Onsterfelijke fronten. Duitse schrijvers in de loopgraven van de Eerste Wereldoorlog,
door E. de Roodt (J. Terpstra) / ISBN 90 5911 122 2 (1) 42

P

Prinses Juliana Kazerne. De -. De geschiedenis van een markant bouwwerk,
door J. van Hoof en M. van der Zee (J. Floor) / ISBN 90 8506 345 0 (9) 401

S

11 September. Een onderzoek naar de feiten, door D.R. Griffin
(A.J.E. Wagemaker) / ISBN 97 8905 637 85 61 (10) 449

Schuilstad. Bescherming van de bevolking tegen luchtaanvallen,
door K. Bosma (J.T.W.H. van Woensel) / ISBN 90 8506 280 2 (12) 574

Slagveld Afghanistan, door F. Karimi (A.J.E. Wagemaker) / ISBN 90 4680 143 8 (7/8) 341

Stoic Warriors. The ancient philosophy behind the military mind,
door N. Sherman (P.H. de Vries) / ISBN 97 8019 1521 66 (9) 405

T

Terg mij niet. De geschiedenis van het marinevliegkamp Valkenburg,
door M. van Alphen e.a. (D.T. Stuit) / ISBN 97 8905 194 288 0 (11) 522

Tweede schot. Het -. Het ware verhaal over Eric O., door G.J. Knoops
(A.J.E. Wagemaker) / ISBN 90 2299 241 1 (4) 188

U

Uruzgan. Militair, mens, missie, door R. Pasterkamp
(A. ten Cate) / ISBN 97 8906 140 973 1 (11) 522

Utility of Force. The -. The Art of War in the Modern World, door R. Smith
(W.J.J. van der Knaap) / ISBN 97 8014 1020 440 (6) 276

V

Van werf tot facilitair complex. 350 Jaar marinegeschiedenis op Kattenburg,
door A. Lemmers (V. Enthoven) / ISBN 90 7195 739 X (5) 233

Vredesmacht in Libanon. De Nederlandse deelname aan UNIFIL 1979-1985,
o.r.v. B. Schoenmaker en H. Roozenbeek (J. Terpstra) / ISBN 90 5352 986 1 (4) 190

W

Werkbelasting, gezondheid en welzijn. Een onderzoek naar het functioneren van
Nederlandse militairen tijdens uitzendingen met een laag geweldsniveau,
door T.P. op den Buijs (M.C. Schoneveld-Van Dorsten) / ISBN 90 7239 122 5 (1) 40

nog onvoldoende in kaart was gebracht (voor bijvoorbeeld de juridische sector) om een realistische ambitie op te kunnen stellen. Pas twee maanden na de start van TFU1 is de nulmeting per effect vastgelegd in een nieuwe versie van het Masterplan, waarbij de onderverdeling in sub-effecten voor een goede structuur zorgde. Hierbij is tevens gebruik gemaakt van de informatie in het *Civil Assessment*.²² Gegeven de complexiteit van de materie is het niet zinvol geacht een ambitie per indicator te definiëren; dat zou slechts leiden tot het creëren van een schijnzekerheid.

De introductie van effecten in de staf

Nadat de planningscel in een vroeg stadium de in Uruzgan te bereiken effecten had gedefinieerd en de commandant TFU1 (C-TFU1) die had goedgekeurd, was het tijd voor de volgende stap: de introductie in de staf. Hoewel de meeste stafleden en ondercommandanten wel bekend zijn met het begrip EBO, is er over het algemeen niet veel ervaring met het gebruik ervan in de praktijk. De eerste stap bestond dan ook uit een aantal bijeenkomsten waarbij de staf en ondercommandanten duidelijk werd gemaakt wat C-TFU1 voor ogen had met het gebruik van effecten en op welke wijze er binnen de TFU mee zou worden omgegaan. Denken in effecten is vooral gericht op de wat langere termijn, terwijl de meeste militairen geneigd zijn te denken in tijdlijnen en te behalen doelstellingen aan het eind van hun tour.

Om een en ander kracht bij te zetten zijn posters verstrekt met daarop de 23 in Uruzgan te bereiken effecten. Hoewel even wennen, werd al snel gesproken over de te bereiken effecten en aan welke effecten bepaalde eenheden konden bijdragen. Sommigen noemden het effectenschema ook wel het TFU 'spoorboekje'. De introductie leidde tot discussies met onder andere het *Psyops Support Element* (PSE), de *CIMIC Cell* (G9), het *Provincial Reconstruction Team* (PRT) en de *Intelligence Cell* (G2) over welke rol

TFU1: Meerdaagse patrouille KI-eenheid in de omgeving van Tarin Kowt
(Foto AVDD, R. Frigge)

de effecten in hun activiteiten speelden.

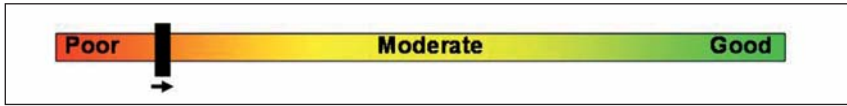
Effectmeting

Het was al snel duidelijk dat de effectindicatoren als een kapstok voor het *Intelligence Collection Plan* (ICP) konden dienen. De G2 heeft de effectindicatoren verwerkt in dit plan en uitgezet bij de eenheden. Voor het verzamelen van informatie voor de effectmeting leunden we dus op de organieke inlichtingenlijnen, en hebben we in eerste instantie afgewacht welke informatie uit de organieke rapportagestromen zoals *intelligence summaries* (INTSUMS) en *situation reports* (SITREPS) zouden volgen. Op basis van landelijk uitgevoerde enquêtes konden we inzicht krijgen in wat de bevolking van een aantal dorpen vond van de politie, het bestuur en de veiligheid. In vele gesprekken met voornamelijk het PRT probeerden we daarnaast zo veel mogelijk gegevens over de indicatoren te verzamelen. Door de nog voornamelijk hiërarchische rapportagestructuur en de veelal gedecentraliseerde informatie- en inlichtingensystemen bleek dit een tijdrovend karwei.²³

Ook bleek de huidige inlichtingenorganisatie nog voornamelijk gebouwd

te zijn voor het in kaart brengen van terrein en vijand. De G2 had daardoor onvoldoende capaciteit om voor alle effecten informatie te verzamelen. In goed overleg met de G2 en de G9 hebben we geprobeerd elkaar aan te vullen en te versterken. Zo hebben we op een gegeven moment een *village assessment database* opgezet om beter inzicht te krijgen in de leefomstandigheden van de bevolking. Ook voor het vaststellen van de inspanning (*effort*) die de TFU maandelijks in activiteiten stak, bleken de huidige informatiesystemen en rapportagestromen onvoldoende. De effortmeting bleef in de eerste maanden dan ook meer kwalitatief van aard. Het spreekt voor zich dat het verkrijgen van inzicht in de taakuitvoering van andere partijen nog lastiger was. Maar dat mag geen reden zijn om geen poging te doen.

De effectmeting werd grafisch weergegeven aan de hand van kleuren, variërend van rood (het effect is nog ver weg van de gestelde ambitie) tot groen (het effect heeft de ambitie bereikt). Deze kleuring is gebruikt in het effectenschema, maar ook per effect zijn er 'thermometers' gebruikt die de huidige status én de verandering ten opzichte van de vorige meting weergeven. Dergelijke representaties geven snel een

Figuur 5 Grafisch weergeven van effectmeting

algemeen overzicht, maar de begeleidende teksten die in het TFU Masterplan of in de *Intermediate Assessment Reports* zijn opgenomen, zijn onmisbaar om een goed begrip van de situatie te verkrijgen. Een positief neveneffect is dat deze documenten ook tijdens het opwerken van de nieuwe lichte eenheden gebruikt zijn.

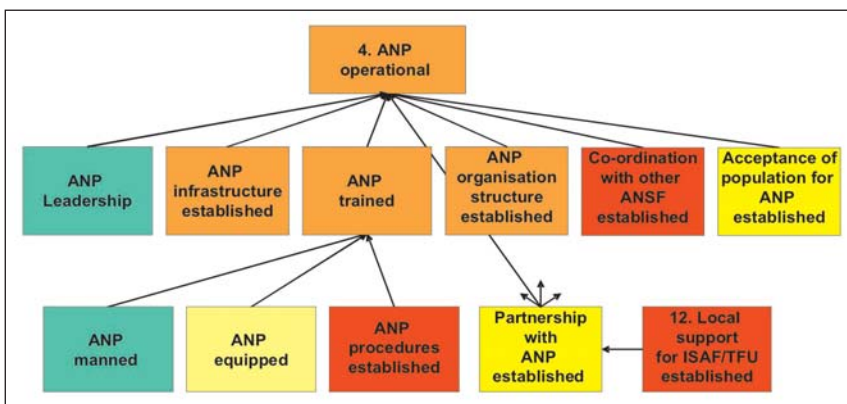
ondercommandanten die hun visie bij ons ventileerden.²⁶ Conclusies werden in de vorm van speciale *food for thought* presentaties aan de staf en ondercommandanten teruggekoppeld.

De effecten planningcyclus

Het denken in effecten en de op basis van de effectmeting behaalde inzicht

effecten een cruciale rol spelen, hebben we de Effecten Planning Cyclus ontwikkeld. Bij het opzetten hiervan is het Operationeel Besluitvormings Proces (OBP)²⁷ leidend geweest. Het OBP hebben we op een aantal punten uitgebreid met effecten, waardoor het in feite meer op het Operationeel Plannings Proces ging lijken dat op operationeel niveau gebruikt wordt.

De uitdaging hierbij zit echter in het continu doorlopen van het planningsproces en hoe dat vorm te geven in mensen, activiteiten en producten. Alle eigen activiteiten en veranderingen in de omgeving dienen namelijk continu gemeten te worden en kunnen continu tot bijsturing leiden. De belangrijkste aanpassing is dat we binnen de welbekende OODA-loop (*Observe-Orient-Decide-Act*) de besluitvorming opgesplitst hebben in twee stappen: een denktank die de richting bepaalt door de effecten in gebieden te prioriteren, en een plannersgroep die deze effecten vervolgens uitwerkt in taken voor eenheden in tijd.

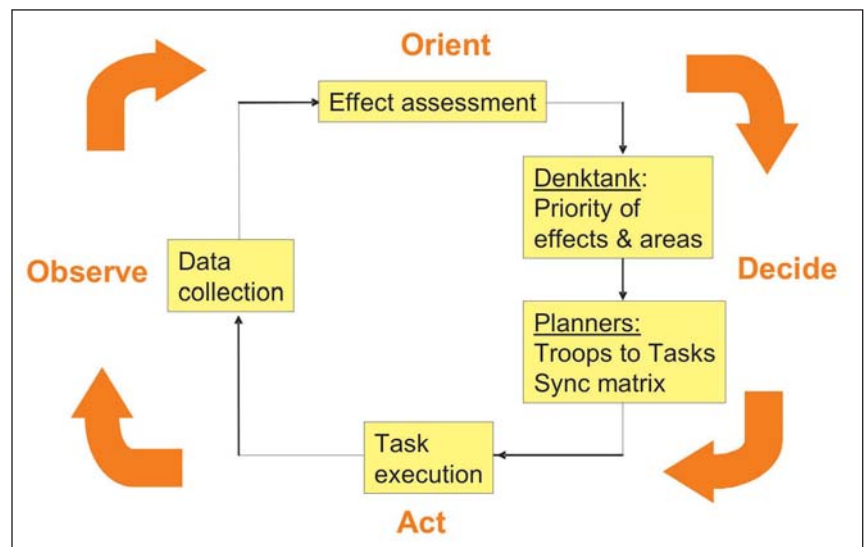
Figuur 6 De Afghan National Police in subeffecten. De kleuring is fictief

Effect assessment

Op basis van de effectmeting en de effortmeting kunnen diverse analyses worden uitgevoerd. Ten eerste zijn de behaalde effecten af te zetten tegen de beoogde effecten: is er sprake van vooruitgang richting de gestelde ambitie of niet? Ten tweede is een relatie te leggen tussen de uitgevoerde taken en de geobserveerde veranderingen in de omgeving: zijn de activiteiten effectief, contraproductief of zijn er andere oorzaken van de verandering? Op basis van dergelijke analyses kan advies worden uitgebracht om de plannen te wijzigen. Er zijn diverse modelleertechnieken en softwaretools beschikbaar om deze analyses te ondersteunen,^{24, 25} maar vanwege de beperkte beschikbaarheid van gegevens konden we hier in de eerste TFU rotatie nog weinig mee beginnen. De huidige analyses werden naast de effectmeting voornamelijk gevoerd door inzichten van diverse stafofficieren en

ten moeten geborgd worden in het planning- en besluitvormingproces. Voor de lange termijn, dat wil zeggen dertig dagen vooruit of langer, waarbij

Voor het daadwerkelijk plannen van één specifieke taak – vooral de puur militaire taken zoals een *cordon and search* operatie – waren effecten slechts het oogmerk en kon het OBP in traditionele vorm toegepast worden.

Figuur 7 De Effecten Planning Cyclus

Denktank

Aangezien het onmogelijk is om aan alle effecten tegelijkertijd te werken of daar een vergelijkbare inspanning aan toe te kennen, is het in de planningsfase noodzakelijk keuzes te maken welke effecten prioriteit hebben. Voorafgaand aan de missie hebben de 23 effecten in een gezamenlijke sessie met de ondercommandanten een prioriteitsvolgorde gekregen. Een vijftal effecten zou met prioriteit worden aangepakt. Deze eerste initiële keuze was vooral gebaseerd op de aanwezige kennis over de omgeving waarin zou worden opgetreden en de inschatting dat het creëren van effecten zoals *Afghan National Police operational* en *Afghan National Army operational* een positieve bijdrage zou leveren aan het behalen van andere effecten. Nadrukkelijk is gesteld dat wat betreft de overige effecten de status minimaal gelijk moest blijven en dat extra input afhankelijk zou zijn van kansen en beschikbaarheid aan capaciteiten en middelen. Kortom: aan sommige effecten wordt harder getrokken dan aan andere, maar alle effecten hebben de aandacht.

Sturing op basis van effecten is voorbehouden aan de commandant, daarbij ondersteund door leden van de

denktank, die wij de *Effects Synchronisation Board* (ESB) noemden. Deze denktank besprak de voortgang van de missie op basis van analyses van de Operationeel Analisten uit de planningscel, maar ook op basis van eigen waarnemingen, ervaringen en onderbuikgevoelens. Afstemming van alle DIME factoren staat centraal in deze denktank. Het is belangrijk te realiseren dat de TFU niet de enige actor in het gebied is en dat de TFU niet voor het behalen van elk effect verantwoordelijk is of kan zijn. Bijvoorbeeld op het gebied van ontwikkeling zijn er andere departementen (Buitenlandse Zaken, Ontwikkelingssamenwerking) en andere organisaties (IO's, NGO's) die er beter op zijn ingericht en er (op de lange termijn) verantwoordelijk voor zijn.

Wel kan de TFU bijdragen. Dat betekent dat de TFU haar taken moet afstemmen met andere partijen of andere partijen moet motiveren of ondersteunen om actie te ondernemen. Vanaf het begin zijn de vertegenwoordigers van de ministeries van Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking dan ook nauw betrokken geweest bij het vaststellen en prioriteren van de te behalen effecten. Deze multi-departementale afstem-

ming en aansturing om gezamenlijk de beoogde effecten te bereiken heet ook wel de *3D approach* (*Diplomacy, Defence and Development*).

Deelnemers denktank

Hoewel initieel was afgesproken dat alle ondercommandanten en sectiehoofden van de staf TFU tot de denktank behoorden, bleek dit in de praktijk niet werkbaar. Weliswaar draagt iedere sectie en eenheid bij aan het behalen van de einddoelstelling, toch valt onderscheid te maken tussen eenheden en secties die ondersteunend of sturend zijn. Na verschillende experimenten met een groter of kleiner gezelschap ontwikkelde de denktank zich in de loop van de tijd tot een periodiek bij elkaar komende groep, bestaande uit de commandant en chefstaf van TFU1, de Politiek adviseur (POLAD), de adviseur Ontwikkelingssamenwerking (OSAD) en de commandanten van de drie grootste subeenheden.

Het belang van deze bespreking kan niet genoeg benadrukt worden. Periodiek dienen commandanten afstand te nemen van de waan van de dag en zich te richten op de voortgang en richting van de missie op langere termijn. Zo hebben we onder andere gediscussieerd over hoe we er voor konden zorgen dat de 'gewone' Afghaanse burger zo snel mogelijk wat positiefs merkt van onze aanwezigheid. Deze denktank moest nadrukkelijk niet denken in tijd, ruimte en middelen, maar in conceptuele benaderingen. Dit vergt discipline en kost tijd, maar is noodzakelijk om daadwerkelijk de operatie te sturen op basis van gewenste effecten.

Plannersvergadering

De afstemming van alle activiteiten die TFU1 ondernam vond plaats tijdens de wekelijks door de G5 georganiseerde plannersvergadering, die wij de *Effects Synchronisation Meeting* (ESM) noemden. Hieraan namen de planners of vertegenwoordigers van alle subeenheden en stafsecties binnen de TFU deel. Doelstelling van deze bijeenkomst was het op basis van richtlijnen van de commandant

TFU1: lid van de Afghan National Police in Tarin Kowt
(Foto AVDD, R. Frigge)

vaststellen van taken voor de verschillende eenheden en het synchroniseren daarvan. Gewenste effecten werden hier omgezet in activiteiten/taken, vastgelegd in tijd, frequentie en locatie. Cruciaal hierbij was het inzicht dat alle betrokkenen kregen in de onderlinge relatie tussen alle activiteiten die de TFU ondernam. Vooral de altijd heersende schaarste aan middelen en het onderlinge verband tussen alle activiteiten vereisten een strakke regie door de staf van de TFU.

Logo TFU1

Zowel PRT, Battlegroup (BG), als de Australische *Reconstruction Task Force* (AUS) RTF treden in hetzelfde gebied op, maar hebben in essentie alle een andere opdracht die bij elkaar het gewenste eindresultaat voor de TFU moet opleveren.²⁹ Zo zal de BG voor het creëren van veiligheid in een bepaald gebied gebruik willen maken van plaatselijke politie. Coördinatie van inzet, training en zelfs rekrutering van lokale politie is echter weer een taak van het PRT, terwijl de (AUS) RTF weer een rol speelt in het bouwen van posten voor de lokale politie. Centrale aansturing, veelvuldig overleg en een gezamenlijke planning tot op het laagste niveau zijn in deze noodzakelijk.

Gebruik van effecten tot op welk niveau?

Hoewel het denken in effecten niet nieuw is, maakt de complexiteit van de huidige missies het noodzakelijk dat iedere militair zich meer dan voorheen bewust is van de gevolgen

van zijn handelen en zijn rol in het grotere geheel. Het Task Force niveau dient daartoe de gewenste effecten helder te communiceren en vast te leggen. De lagere niveaus kunnen volstaan met het opnemen van de doelstelling in het oogmerk van de commandant. Uiteindelijk moet voor de uitvoerende eenheid (bataljon, compagnie, peloton) duidelijk zijn wat de opdracht is en welke taken de eenheid waar en wanneer moet uitvoeren. EBAO is iets wat op alle niveaus tussen de oren moet zitten. Maar op tactisch niveau wordt het daadwerkelijk georkestreerd door de Task Force, aangezien dit het laagste niveau is waarop alle DIME-instrumenten aangestuurd kunnen worden.

Succesfactoren en verbeterpunten

1. Gecoördineerde inzet DIME instrumenten

Het succesvol implementeren van een effect gebaseerde aanpak hangt af van een aantal factoren. Uiteraard is de eerste belangrijke factor de mate van gecoördineerde inzet van alle instrumenten.

De inzet van een POLAD, OSAD en een tribale adviseur op TFU-niveau heeft hieraan goed invulling gegeven. Dit heeft geleid tot een daadwerkelijk multi-departementale aanpak in het inzetgebied. De afstemming met de hogere niveaus, zowel nationaal als met RCS, bleek vanwege fysieke afstanden moeilijker. De diverse rapportages die de TFU opstelde droegen wel bij aan de beeldvorming op die niveaus, maar om tot gezamenlijke beeldvorming en plannen te komen bleef het belangrijk regelmatig fysiek bij elkaar te komen.

Ook binnen de TFU waren capaciteiten beschikbaar op alle terreinen van DIME. De coördinatie van de inzet van al deze middelen kon alleen op TFU-niveau gebeuren. Integrale planning, door in de vergaderingen de ondercommandanten te betrekken, was hiervoor noodzakelijk. De plannersvergadering zou vervolgens duidelijk

sturing kunnen geven aan de Informatie Operaties (IO), *Targeting* en Projecten vergaderingen. Hoewel dit nog niet altijd even goed uit de verf kwam, was er in ieder geval geen sprake van doublures in overlegstructuren. Tijdens TFU1 was er echter geen *dedicated* IO-functionaris aanwezig, wat het initiëren en afstemmen van IO-activiteiten niet ten goede kwam.

2. Continue meting

De situatie blijkt dusdanig complex en moeilijk voorspelbaar te zijn, dat een continue effectmeting en een continu planningsproces noodzakelijk zijn. Ten opzichte van voorgaande missies is het een vooruitgang dat er bij de TFU Operationele Analyse capaciteit aanwezig is die zich fulltime met effectmeting kan bezig houden en effectmeting daarmee expliciet maakt. Het flexibel kunnen aanpassen op basis van uit te buiten kansen blijft een lastige taak omdat de omgeving complex is, er veel mensen van de TFU bij betrokken moeten zijn en lopende afspraken niet zomaar ongedaan zijn te maken.

We hebben geprobeerd het continue planningsproces overzichtelijker te maken door onderscheid te maken in de denktank- en plannersbesprekingen, waarbij de doelstelling en frequentie verschilde. De denktank is een waardevol instrument gebleken voor het uitzetten van het overkoepelende plan. Wel zou nog eens goed gekeken moeten worden naar de benodigde capaciteiten in deze denktank. Zo zou het ideaal zijn als in deze denktank mensen zouden zitten met verschillende visies op het conflict. Je zou kunnen denken aan een uitbreiding met culturele, religieuze, economische en maatschappelijke adviseurs, of het consulteren van (lokale) Afghaanse experts.

3. Het begint met informatie

Tot slot is de kwaliteit en de toegankelijkheid van informatie over de omgeving (weer, terrein, dreiging, inclusief alle overige factoren zoals bevolking, bestuur, sociale voorzettingen, politie en justitie) een belang-

rijke randvoorwaarde om EBAO mogelijk te maken.

Hierbij is het van belang alle gegevens over de dorpen vast te leggen, waarbij een ogenschijnlijk nietszeggend detail mogelijk grote implicaties

kan hebben. *Debriefings* van eenheden dienen daarom ook niet via hiërarchische lijnen gerapporteerd te worden met het risico van aggregeren, maar dienen direct in een integrale centrale database te worden opgeno-

men. Door deze centrale database toegankelijk te maken voor vrijwel alle eenheden (uiteraard rekening houdend met rubricering) zal niet alleen de effectmeting beter uitgevoerd kunnen worden, maar kunnen eenheden die de poort uitgaan zich ook beter voorbereiden op hun taken.

Ook het bijhouden van de eigen activiteiten kan nog beter. Het zou handig zijn om gereden routes via de GPS automatisch in BMS/ISIS te kunnen plotten en alle activiteiten die onderweg zijn uitgevoerd hierbij vast te leggen. Hiermee kan snel teruggezocht worden waar en hoe vaak we folders hebben uitgedeeld, medische hulp hebben geleverd en gesprekken hebben gevoerd. Kortom, op dit gebied is met de huidige informatievoorzieningsstructuur nog een grote sprong te maken.

Afsluitend

We hebben in dit artikel een manier beschreven om een complexe operatie op basis van effecten aan te sturen. We hebben duidelijk gemaakt dat het implementeren van een effect gebaseerde aanpak niet gemakkelijk is. In theorie lijkt EBAO voorbehouden tot het strategische en operationele niveau, waarbij een Task Force slechts een bijdrage levert aan het bereiken van de opgedragen effecten. Uit onze ervaringen is echter gebleken dat deze scheiding tussen het strategische/operationele en tactische niveau moeilijk te maken is. Ook op Task Force niveau is EBAO een *must*, waarbij de Task Force als vanzelfsprekend vanuit het inzetgebied een coördinerende rol speelt in het behalen van de effecten en nadrukkelijk met meerdere departementen contact onderhoudt.

We hebben als TFU1 een eerste stap gezet in het implementeren van een effect gebaseerde aanpak, maar om EBAO structureel in te bedden en te ondersteunen dient Defensie samen met de andere departementen nog een aantal stappen te zetten.³⁰

- 1 F.J.G. Toevank, B.J.E. Smeenk, M.J.M. Voskuilen, 'Denken in effecten maakt KL-beleid bestendiger' in: *Militaire Spectator* 2002 (171) (2) blz. 102-109
- 2 F.J.G. Toevank en R.G.W. Gouweleeuw, 'Operationeel analisten bij ISAF III' in: *Militaire Spectator* 2004 (173) (10) blz. 473-480
- 3 M. Duistermaat, N. Vink, B.J.E. Smeenk, R.R. Barbier, P.L.H. Cleophas, R.G.W. Gouweleeuw, *Analysing Operational Effects*. TNO rapport, juni 2007. In dit TNO rapport zijn de ervaringen van TFU1 wat betreft effectmeting gedetailleerd vastgelegd.
- 4 *Incorporating and extending the UK military Effects-Based Approach*, Joint Doctrine Note 7/06, september 2006.
- 5 MCM-0052-2006, MC Position on an effect based approach to operations, Brussel, 6 juni 2006.
- 6 *Counterinsurgency*, Field Manual 3-24, US Army Handbook, december 2006. Dit document beschrijft de complexiteit van COIN-operaties en het belang van inlichtingen.
- 7 David Kilcullen, *Twenty-Eight Articles. Fundamentals of Company-level Counterinsurgency*. Maart 2006. Dit artikel beschrijft op eenvoudige wijze wat succes- en faalfactoren zijn in COIN-operaties.
- 8 *Operaties tegen irregulier optredende tegenstander*, Leidraad Doctrine Publicatie IIC, november 2003. De LDPIC beschrijft op welke wijze de tegenstander, zijn steunende partijen en de bevolking beïnvloed moeten worden.
- 9 *De Veiligheidsmonitor Rijk 2006*, Centraal Bureau voor de Statistiek, 2006. Ook bij het meten van de veiligheid in Nederland kampt men met vergelijkbare vraagstukken.
- 10 Lkol. Zoltan Jobbagy, *From effects-Based Operations to Effects-based Force. On Causality, Complex Adaptive Systems and the Biology of War*. Den Haag, maart 2006. Dit rapport geeft aan dat effectmeting en effectmodellering erg complex zijn.
- 11 John F. Schmitt, *A Systemic Concept for Operational Design*. US Army, 2006. Dit artikel beschrijft dat continue assessment van de situatie een fundamentele pijler van Systemic Operational Design (SOD) is.
- 12 C.J. Matthijssen, 'Al Muthanna: een stap verder' in: *Militaire Spectator* 2005 (174) (4) blz. 140-154. In dit artikel wordt duidelijk dat in Irak vergelijkbare beoogde effecten nagestreefd werden.
- 13 R.T. Sondag, 'De NATO Training Mission Iraq' in: *Militaire Spectator* 2006 (175) (3) blz. 108-121.
- 14 In tegenstelling tot TFU2, waar de G3 'Operaties' en G5 'Plannen' samengevoegd waren tot de sectie G35.
- 15 CTF AEGIS Campaign plan OPS 001, februari 2006. (Gerubriceerd).
- 16 A.T. Vermeij en P.B. Soldaat, 'Wederopbouw in Zuid-Afghanistan' in: *Militaire Spectator* 2007 (176) (2) blz. 61-72
- 17 De Nederlandse Operationele Aanwijzing van het Ministerie van Defensie, april 2006. (Gerubriceerd).
- 18 *1 (NLD) PRT5 Masterplan*, Baghlan, januari 2006. (Gerubriceerd).
- 19 *Guideline for Operational Planning*, GOP (NATO), januari 2001. (Gerubriceerd).
- 20 Hierbij is gebruik gemaakt van de indicatoren van het PRT in Baghlan en de ISAF-indicatoren.
- 21 *Afghanistan National Development Strategy (ANDS)*, interim, SY 4 DALWA 1384. 24 januari 2006.
- 22 *Civil Assessment*, Ministerie van Buitenlandse Zaken, augustus 2006. (Gerubriceerd).
- 23 Kyle Teamey and LTC Jonathan Sweet, 'Organizing Intelligence for Counterinsurgency' in: *Military Review* (US Army), september-oktober 2006. Dit artikel pleit voor een centrale informatievoorziening in COIN-operaties.
- 24 Diverse invloedsdiagrammodellen zijn beschikbaar zoals Decision Explorer, DPL, Systems Dynamics tools. Een aantal hadden we vanaf het begin bij ons.
- 25 Effects Based TOPFAS (EBTOPFAS), van NC3A. Deze Toolsuite is eind mei 2007 door de operationeel analisten van TNO meegenomen naar Uruzgan om uit te testen.
- 26 Lkol P. van der Sar 'Hoe kan ik als pelotonscommandant effectief zijn in Uruzgan?' in: *De Infanterist*, versie 4, 2006.
- 27 *Leidraad Commandovoering*, Koninklijke Landmacht, juli 2000.
- 28 Commandanten van Battlegroup (BG), Provincial Reconstruction Team (PRT) en Australisch Reconstruction Task Force (RTF).
- 29 Dr. T.W. Brocades Zaalberg, *Towards a new concept for civil-military cooperation during stabilization operations*, maart 2007. Dit rapport adviseert een integrale inbedding van CIMIC in de organisatie.
- 30 *To EBO or not to EBO. Een toekomstverkenning naar de nationale toepasbaarheid van het Effects Based Operations Concept*, Defensiestaf Afdeling Toekomstverkenningen, 2007.

Geweld tegen vrouwen en het democratiseren van Afghanistan

drs. S. Azizzada*

Dit artikel is een bewerkte versie van het paper *Violence against Women in Afghanistan: Oppression and Politics of Violence*, dat gepresenteerd werd tijdens de Afghanistan-conferentie 'Afghanistan, a Local Perspective', gehouden op de universiteit Leiden op 21 juni 2007.

Inleiding

Geweld tegen vrouwen is een van de meest effectieve middelen om de dominantie van een groep in de maatschappij te bevestigen. In de patriarchale Afghaanse samenleving is de positie van vrouwen verontrustend, ook in het licht van het huidige democratiseringsproces.

De dominante positie van mannen wordt steeds herbevestigd, waardoor het democratiseringsproces op zijn best vertraging oploopt. Volgens pessimisten is het zelfs tot stilstand gekomen omdat de meest essentiële mensenrechten met voeten getreden worden. Vrouwen worden systematisch onderdrukt om politieke belangen veilig te stellen maar ook om hun ondergeschikte positie in de maatschappij te bevestigen.

Het slagen van het democratiseringsproces is de kritische succesfactor van de huidige interventie in Afghanistan.

* De auteur studeerde rechten in Kabul en Arabische, Nieuw-Perzische en Turkse Talen en Culturen aan de universiteit Utrecht. Ze werd als tolk uitgezonden in 2005 en 2006 met de SRF in Noord-Afghanistan en bij het PRT in Baghlan. In het voorjaar van 2007 deed ze veldonderzoek in Afghanistan.

De crux in dit proces is het verkrijgen van een menswaardige positie voor vrouwen.

In het verleden zijn diverse pogingen ondernomen om een gelijkwaardige positie voor mannen en vrouwen af te dwingen en zo een moderne, humane samenleving tot stand te brengen. Dit heeft niet tot een structureel betere positie van vrouwen geleid, eerder tot een verslechtering. Hun positie onder de Taliban spreekt boekdelen: zelfverminking, huiselijk geweld en een zorgwekkend aantal zelfmoorden onder vrouwen zijn aan de orde van de dag.

Momenteel worden wederom voorzichtige pogingen ondernomen om de positie van vrouwen te verbeteren en zo tevens randvoorwaarden voor democratisering te scheppen. Het beleid van ISAF en de Nederlandse regering om bijvoorbeeld meer meisjes onderwijs te laten genieten is een voorbeeld hiervan. In de Afghaanse media wordt de structureel slechte positie van vrouwen bespreekbaar, waardoor deze in ieder geval uit de taboesfeer komt.

Dit artikel gaat over geweld tegen vrouwen en de dringende noodzaak om de positie van vrouwen van binnenuit te verbeteren. Alleen zo

heeft het democratiseringsproces van de Afghaanse staat kans van slagen, en daarmee het Verdrag van Bonn dat de toekomst van Afghanistan regelt.

Eer

Het bespreekbaar maken van geweld tegen vrouwen is een groot taboe. Wanneer het zover komt dat vrouwen (of meisjes) in de ogen van de familie de erecodes overtreden, wachten hen zware sancties. Deze variëren van mishandeling, opsluiting, verstoting, gedwongen uithuwelijking tot repatriëring of zelfs moord.

Het is een vorm van onrechtvaardigheid die zijn grondslag heeft in een systematische onderdrukking van vrouwen. Afghanistan is een 'gesloten samenleving met patriarchale machtsverhoudingen in genderrelaties', waarbij vrouwen in een ongelijke en ondergeschikte positie verkeren.

Het prestige van de man hangt grotendeels af van het gedrag van de vrouw met wie hij verwant of getrouwd is, of van zijn eigen dochter. Misdraagt een vrouw zich, dan is niet alleen de eer van de man of de vader maar zelfs die van de hele familie aangetast. In een gesloten gemeen-

schap wordt er dan geroddeld, de eer moet daarom gezuiverd worden.

Mannen voorkomen dat ze in hun eer aangetast worden. Ze schromen er niet voor om geweld te gebruiken en zo het gedrag van vrouwen te beheersen. De vrouw wordt beschouwd als het bezit van de man. Huiselijk geweld, eremoorden en verkrachting zijn het gevolg wanneer een vrouw zich niet conformeert. Dergelijk ge-

Van *etebaar* kun je meer of minder hebben. Het gaat om de betekenis die de groep jou geeft vanwege jouw plaats in de ordening van de groep. Aanzien in de samenleving is belangrijk, en heeft een ordenend vermogen dat buitengewoon krachtig is. Het heeft een publiek aspect omdat je *etebaar* alleen hebt omdat de omgeving vindt dat dit het geval is; het is contextueel.

Je kunt geleidelijk je *etebaar* vermeerderen, maar *namus* heb je of je

familie en de groep in het geding. Die kan alleen nog worden gered door de erecodes te volgen. Doet de man dit niet, dan zal hij en meestal ook de familie – in het geval van getrouwde vrouwen tevens de schoonfamilie – verstoten worden.

Met andere woorden, omdat de sociale controle en groepscohesie groot zijn in gesloten samenlevingsvormen, kunnen leden die zich niet houden aan normen en waarden (met de hieraan gekoppelde codes) niet meer rekenen op de veiligheid en geborgenheid van de groep; ze worden uitgestoten.

Straatbeeld in Afghanistan. In de patriarchale Afghaanse samenleving is de positie van vrouwen verontrustend (Foto 1 (GE/NI) Corps, T. Beylemans)

weld en de hiermee samenhangende onderdrukking zijn maatschappelijk geaccepteerd en worden getolereerd.

Soorten eer

Eer is een belangrijk fenomeen in de Afghaanse samenleving. Er zijn verschillende soorten eer, zoals *nang* (regels die aan de omgang zijn verbonden), *etebaar* (alles wat met materieel- en titelgebonden aanzien te maken heeft) en *namus* (zedelijke eer).

Nang is trouw zijn aan algemene erecodes als je woord houden, al druist dit in tegen de wetten; amnestie bieden aan wie dat nodig heeft, al gaat het om de moordenaar van je eigen zoon; je gast op een gepaste manier ontvangen en beschermen, al zou je je leven voor hem moeten geven, et cetera.

hebt het niet. *Namus* kun je verliezen, en heb je haar verloren, dan moet je een zuiverend ritueel uitvoeren om de *namus* te herstellen.

Mannen die een vrouw als de bron van *namus* beschouwen, zijn in de meeste tribale gemeenschappen haar vader, broers, en ooms (met hun ahang); maar ook haar echtgenoot en schoonfamilie. Er zijn etnische groepen waarin elk lid van de gemeenschap zich de 'onzedelijke' gedragingen van een vrouw aantrekt.

In de Afghaanse samenleving geven tribale codes een duidelijk beeld van wat te doen indien normen, waarden en eer geschonden zijn. In de ernstigste gevallen, bijvoorbeeld bij een door de groep ongewenst verlies van kuisheid, is de trots en eer van de man, de

Geweld tegen vrouwen

Geweld tegen vrouwen komt in alle geledingen van de samenleving voor.

Er zijn uiteenlopende uitingsvormen die verband houden met de individuele drijfveren, zoals de mate van trots, de ernst van het gezichtsverlies, de hechtheid van de groep, de rechtvaardigingsgrond, de omgangsvormen en de normen en waarden van de gemeenschap en familie.

Hoe samenleving en maatschappij hiermee omgaan is verschillend. In een etnisch complex land als Afghanistan zijn de verschillen groot omdat bevolkingsgroepen en clans hun eigen codes erop nahouden. Kenmerkend is de bundeling van gesloten groepen die uiteenlopende, traditionele erecodes volgen.

Wie lid is van zo'n gesloten groep moet de erecodes volgen. De groep verschaft een essentieel sociaal vangnet en daarom identificeert een individu zich ermee. Sterker nog: hij of zij is er trots op lid van de groep te zijn.

Modernisering

Emancipatie van vrouwen staat sinds het einde van de negentiende eeuw op de Afghaanse nationale agenda. Dat houdt nauw verband met pogingen

om Afghanistan te moderniseren. In de traditionele, rurale Afghaanse samenleving, is het opstellen van de grondwet als motor voor het moderniseringsproces een essentiële opgave om te kunnen democratiseren. Pogingen die in het verleden werden ondernomen waren hoopvol én bedrevend. Bij het moderniseringsproces werden religie en traditie gebruikt om de klok terug te draaien.

Afghanistan heeft een haat-liefdeverhouding met modernisering. Een probleem is de paradox tussen de Sharia en de mensenrechtennormen voor de rechtstaat enerzijds, en het gewoonterecht, de Islam en democratisering anderzijds. Religie en staat zijn in Afghanistan niet gescheiden; pogingen om dit wel te doen zijn de afgelopen eeuw steeds op een debacle uitgelopen.

De moeite die getroost werd door middel van wijzigingen in de grondwet openingen voor modernisering en liberalisering te creëren, resulteerden hoogstens tijdelijk en lokaal in meer vrijheden. Een voorbeeld is Kabul in de jaren tachtig waar de vrouwen zich vrij konden gedragen – zonder zich verplicht te hoeven voelen om zich aan de strenge islamitische wetten te moeten conformeren – en het beslist niet uitzonderlijk was dat vrouwen hoge, leidinggevende posities en ministerposities innamen.

Maar buiten Kabul en de grote steden bleef het leven zoals het al eeuwen was. Ondanks het lokale karakter van de modernisering, werden dergelijke periodes onvermijdelijk gevolgd door heftige tegenreacties waarin de verkregen vrijheden hardhandig werden teruggedraaid; de Taliban-periode spreekt wat dat betreft boekdelen.

De internationale gemeenschap staat voor de uitdaging om in de sterk ontregelde en post-conflict samenleving voorwaarden te creëren om een democratie tot stand te brengen. De Afghanen moeten tevens worden geholpen hun staat en samenleving permanent te transformeren van een feodale naar een moderne.

Het bespreekbaar maken van geweld tegen vrouwen is een groot taboe

(Foto 1 (GE/NL) Corps, T. Beylemans)

Hoewel een grondwet een begin vormt omdat het een codificatie is van de normen en waarden die de samenleving regelen, wordt het doen en laten van de burgers traditioneel geregeld door de Sharia. In de praktijk ligt de grondwet in de weegschaal van de Sharia, waardoor slechts een enge interpretatie van de wetten mogelijk is.

In Afghanistan komen het traditionele clanstelsel, de krijgsheren die hun feodale machtspositie niet willen opgeven, en de vele ongeschreven wetten er nog eens nadrukkelijk bij. Modernisering van staat en samenleving als voorwaarde voor het democratiseringsproces is dan ook meer dan een uitdaging.

Koning Amanullah Shah

Koning Amanullah Shah (1919-1929) was de eerste die de moderniserings-hobbel durfde te nemen. Vanuit Afghaans perspectief heeft hij revolutionaire wetten en regels aangenomen, maar hij kon ze door interne verdeeldheid en zwak lokaal bestuur niet doorvoeren. Zo waagde hij het om onderdrukte vrouwen een volmacht te verschaffen eigen rechter te spelen om ze zo uit hun benarde positie te halen.

In werkelijkheid had hij hiervoor geen enkel draagvlak, laat staan middelen, zelfs niet om bijvoorbeeld de honderden kindhuwelijken die dagelijks plaatsvonden, te laten tegenhouden door zijn ambtenaren.

In 1923 werd de eerste grondwet van Afghanistan door de Loya Djergah aangenomen, waardoor er een einde kwam aan de vanzelfsprekendheid van vele gewoonterechten. Later kwam door wetsvoorstellen met betrekking tot het verbeteren van de positie van vrouwen de volledige uitvoering van de Sharia in het geding. Deze wetten werden door de Loya Djergah verworpen, en de mullahs kwamen in opstand. Om de bevolking van het nut en de noodzaak van de opstand te overtuigen werd de aanpak van de koning als een offensief tegen de godsdienst betiteld.

De successen van Atatürk in Turkije maakten grote indruk op Amanullah Shah. Gedreven door het opkomende nationalisme en het panislamisme in de regio, waagde hij het om modernisering naar Turks model op gang te brengen.

Wat hij echter over het hoofd zag, was dat na de val van het Ottomaanse rijk de behoefte aan een krachtige leider en eenheid groot was. Atatürk had bovendien een sterk leger dat hij ten behoeve van zijn modernisering inzette.

Amanullah Shah had echter te maken met een bonte verzameling van etniciteiten en volken die zich hoogstens door het geloof met elkaar verbonden

voelden. Bovendien was het dominante clanstelsel niet gebaat bij een sterk staatshoofd dat zijn gezag op hun traditionele leven zou uitoefenen. De Afghaanse koning ontbeerde een sterk leger en een krachtig bestuursapparaat om de implementatie van zijn moderniseringsprogramma af te dwingen.

Het prestige van de man hangt grotendeels af van het gedrag van de vrouw met wie hij getrouwd is...

(Foto 1 (GE/NL) Corps, T. Beylemans)

Zijn vernieuwende ideeën over de positie van vrouwen kostte hem uiteindelijk zijn kroon. De liberale koning moest het met een fatwa bekopen: hij werd door aanhoudende Pashtun-opstanden gedwongen af te treden en de rest van zijn leven in ballingschap door te brengen.

De tweede grondwet

Nader Shah (1929-1933) liet direct bij zijn aantreden door middel van 'Het Reglement van de Staat' weten dat de grondwet en alle wetten van zijn voorgangers nietig waren. De rechtbanken werden weer aan de godsdienstgeleerden overgedragen en religieuze politie werd opnieuw ingevoerd om het naleven van godsdienstplichten te controleren. Voor vrouwen ging alles terug naar de oude situatie.

Zo werd het dragen van hidjab weer verplicht en werd het onderwijs voor meisjes afgeschaft.

In de tweede grondwet (1931) werd de Hanafi-Sharia als staatsgeloof ingevoerd, waarmee het geloof van de liberalere niet-soennieten werd genegeerd. Wetgeving werd afhankelijk

van de Sharia, religieuze en seculiere wetten werden op hetzelfde niveau geplaatst. Typerend is dat religieuze rechters volmacht kregen over de rechtspraak, ook al kon de koning het laatste oordeel vellen. De beperkingen die de grondwet oplegde voelden voor de Afghanen als een dwangbuis, en dat leidde in 1933 tot het doodschieten van het staatshoofd.

De derde grondwet

Het koningschap van Zaher Shah (1933-1973) is te onderscheiden in twee periodes. De eerste periode (1933-1963) was, ondanks de roep om modernisering, somber. Vrijheden waren ver te zoeken in het land, dat met ijzeren vuist werd geregeerd door drie opeenvolgende premiers uit de koninklijke familie.

De positie van vrouwen verbeterde niet, meisjesscholen bleven dicht en de hidjab-verplichting bleef gehandhaafd. In de maatschappij werd de roep om liberalisering almaar luider.

Tijdens het vieren van Onafhankelijkheidsdag in 1959, verschenen de vrouwen van drie koninklijke neven zonder sluier in het openbaar: de koningin, de vrouw van de premier en de vrouw van de minister van Buitenlandse Zaken. Hiermee werd zonder officiële aankondiging de hidjab-verplichting afgeschaft.

Met een dergelijke aanmoediging konden de vrouwen van hoge functionarissen niet achterblijven. Langzaam maar verdween de hidjab-verplichting ook in de grote steden. In Kandahar leidde dat tot een opstand, geleid door geestelijken. De regering maakte er hardhandig een einde aan; volgens ooggetuigen vielen er zestig doden. De gouverneur van Kandahar werd wegens nalatigheid gearresteerd.

In de tweede periode van Zaher Shah (1963-1973) veranderde er veel in de politieke situatie van Afghanistan, alleen al door het aanstellen van premiers die niet uit de koninklijke familie kwamen. Op 1 oktober 1964 werd de derde grondwet getekend, die het midden trachtte te vinden tussen de Sharia, traditie, liberalisering en modernisering en die tegemoet trachtte te komen aan de liberaliseringbehoefte van de Afghanen.

Louis Dupree stelt in het standaardwerk *Afghanistan* over deze grondwet:

In my opinion, the finest in the Muslim world.

De trias politica werd ingevoerd, waardoor de macht en invloed van de koning en zijn familie drastisch beperkt werden. Overigens werd er op zijn best een kleine stap in de richting van de democratie gezet. Het stichten van een politieke partij die strijdig was met de Islam, de constitutionele monarchie of de vrijheden van het in-

Religie wordt in Afghanistan nog steeds als wapen tegen vernieuwing gebruikt

(Foto AVDD, R. Frigge)

dividu, werd door de grondwet verboden.

Hoe nobel ook de intenties, de implementatie van de grondwet mislukte. Grotendeels kwam dat door gebrek aan bestuurlijke structuur en beleid bij de interpretatie ervan. Uiteenlopende partijen werden opgericht en (kritische) opiniebladen verschenen. Ondanks dat ze van tijd tot tijd werden verboden, speelden ze een belangrijke rol in het politieke en maatschappelijke bewustzijn. In de grote steden kon men er een afwijkende mening op nahouden.

De positie van vrouwen werd op lokaal niveau verbeterd door het geven van gratis onderwijs en het opzetten van meisjesscholen. Bij de Universiteit van Kaboel, toen de enige universiteit van het land, werden voor studenten uit de provincie aparte studentenhuizen voor jongens en meisjes gebouwd, en werd onderwijs voor iedereen toegankelijk.

De lerareninstituten leverden genoeg vrouwelijke onderwijzers om op de nieuwe meisjesscholen les te geven. In de hoofdstad kregen vrouwen, met mondjesmaat, openbare functies toebedeeld. De verlichte ideeën van de derde grondwet bleven in de praktijk beperkt tot de maatschappelijke bovenlaag, meestal woonachtig in de steden, daarbuiten bleef het 'midden-eeuws'.

De vierde grondwet

Tijdens een medische behandeling van koning Zaher Shah in Rome pleegde zijn neef, zwager en voormalig premier (1953-1963), Mohammad Daoud, een staatsgreep. President Daoud (1973-1978) riep de republiek Afghanistan uit, stak zijn voorkeur

voor een vriendschappelijke band met de Sovjet-Unie niet onder stoelen of banken en beschouwde de Islamitische beweging als zijn belangrijkste vijand.

Hij beloofde met een grondwet te komen maar dit liet jaren op zich wachten. Pas in 1976, toen hij inzag dat de communisten (DVPA) zijn positie betwistten, moest hij wel van koers veranderen en benoemde hij een grondwetcommissie.

De grondwet van 1977 was geïnspireerd op linkse idealen en had een kenmerkend sociaal gezicht.

Het garandeerde de gelijkheid van mannen en vrouwen, gaf alle Afghanen stemrecht en nationaliseerde de industrie, het bankwezen en de mijnen. Er werd geen onderscheid gemaakt tussen soennieten en shi'iten. Daarnaast werden landhervormingen en coöperaties in het vooruitzicht gesteld. Ondanks al deze progressieve ontwikkelingen kreeg de president de absolute macht.

De positieve ontwikkelingen rondom de positie van vrouwen, zoals tijdens het bewind van Zaher Shah, gingen door. Niemand keek er meer van op

Sovjets

Met de bloedige staatsgreep van 28 april 1978 begint de communistische periode (1978-1992). In de regio spookte het, Iran was in rep en roer door de Islamitische revolutie onder leiding van Khomeini. De Sovjets vielen op 27 december 1979 Afghanistan binnen. De communisten probeerden de grootste blokkades voor liberalisatie binnen de samenleving weg te nemen door oplossingen te vinden voor het analfabetisme, de armoede en de onderdrukking van vrouwen.

Ze maakten er geen geheim van niet gecharmeerd te zijn van de dominante rol van de Islam in het maatschappelijk leven, laat staan in de wetgeving.

De hardhandige manier
waarop ze probeerden de
samenleving te moderniseren,
riep veel weerstanden op.

Dit had tevens zijn weerslag op de tot dan toe positieve ontwikkelingen voor vrouwen.

De bevolking zag de noodzaak van verder en sneller moderniseren niet in, omdat er nauwelijks respect was voor religie en traditie. Wat fnuikend werkte was dat de traditionele leiders – clanleiders, stamoudsten en geestelijken – hun positie aangetast zagen. De ogenschijnlijk goede bedoelingen van de communisten ontbeerden draagvlak.

De geheime dienst, onder directe leiding van de KGB, maakte korte metten met het verzet. De religieuzen reageerden met een Jihad (heilige oorlog); ze kregen uit alle hoeken en gaten van de bevolking respons. Veel intellectuelen, rechts- en linksgeoriënteerde politici, traditionalisten en religieuzen die aan het gewapende verzet wilden deelnemen, schaarden zich achter de Mudjaheddin in hun streven de indringers te verjagen.

De Afghaanse samenleving was in zwaar weer terechtgekomen en was intern zwaar verdeeld. Voor de Sovjets was de situatie uitzichtloos; op 14 februari 1989 verliet de laatste Russische soldaat Afghanistan. Pas in april 1992 viel het communistische regime en werd de macht door de Mudjaheddin overgenomen.

De Afghaanse samenleving was tijdens de Sovjet- en de daaropvolgende Mudjaheddin-periode teruggeworpen naar het begin van de twintigste eeuw. Voor vrouwen was de situatie ronduit slecht. Onder de Taliban werd de klok van de Afghaanse samenleving nog eens een paar eeuwen teruggedet, met mensonterende taferelen voor vrouwen.

Obstakels bij modernisering

Het moderniseren van een traditionele samenleving als de Afghaanse vereist dat de bevolking zelf inziet dat veranderingen nodig zijn. Hiervoor zijn sterke, overtuigende bestuurders op alle niveaus nodig. Bovendien is een werkend justitieel apparaat onontbeerlijk opdat dissonanten de mond kunnen worden gesnoerd.

In een centralistisch geregeerd land, wat Afghanistan nog steeds is, en waarbij meer dan tachtig procent van de ambtenaren in de hoofdstad verblijft, politieagenten corrupt zijn, rechters nauwelijks zijn opgeleid en gouverneurs moeilijkheden per definitie uit de weg gaan, zijn alle ingrediënten aanwezig om aanpassingen van de traditionele levenswijze tegen te houden.

Religie wordt in Afghanistan nog steeds als wapen tegen vernieuwing gebruikt; de wortels hiervan steken echter in de traditie. Het verzet tegen vernieuwingen in de provincies heeft in de loop van de geschiedenis steeds grilliger vormen aangenomen. De radicalisering van traditionalisten ontwikkelde zich door de eeuwen heen van een religieus-traditionalisti-

dat er in de hoofdstad steeds meer vrouwen op kantoren gingen werken, hier en daar zelfs in hoge functies.

In de gezondheidszorg en het onderwijs waren vrouwen goed vertegenwoordigd en in de grote steden was het fenomeen van vrouwelijke studenten een geaccepteerd feit.

Hoogopgeleide vrouwen gingen na hun studies terug naar hun provincies en konden direct aan het werk als arts, ingenieur of docent.

Dit gaf de vrouwen en hun families veel respect, aanzien en goede inkomsten.

Steeds meer ouders uit de provincies durfden hun jonge, ongetrouwde dochters voor studie naar de hoofdstad te sturen. In vrijwel alle meisjescholen waren er vrouwelijke docenten, waardoor de drempel om hun dochters naar school te sturen voor traditionele ouders lager was.

Op het platteland was het echter nog lang niet zo ver. Buiten de grote steden werd het sturen van jonge, huwbare meisjes naar het voortgezet onderwijs, waar ('vreemde') mannen doceerden, als 'bi-namoussi' (een eerloze daad) gezien.

sche muiterij van Tadzjiekse 'bacha-e saqqaw' tot de meest extremistische clan-culturele Pashtun-tirannie van de Taliban.

Om dit te kunnen doorbreken is overtuigingskracht, wederzijds respect, tijd en geduld noodzakelijk. De realiteit is ook dat traditie en gewoonterecht noodzakelijkheden zijn in een ongeletterde samenleving zoals de Afghaanse, waar bovendien het schenden van eer traditioneel uiterst gevoelig ligt.

De Islam heeft een dominante rol in de grondwet, waardoor het een obstakel is voor vernieuwing. Interpretatie in een meer liberaal-islamitische zin biedt wel mogelijkheden voor modernisering, een engere interpretatie volgens de Sharia daarentegen nauwelijks, zoals die in Afghanistan vooral onder Pashtuns – de grootste bevolkingsgroep – en de meerderheid van het parlement gebruikelijk is. Het gaat hier overigens niet zozeer om de strikte interpretatie maar om het gebruik van de Sharia als middel om de eigen positie te kunnen handhaven en waarborgen.

De vooraanstaande positie van geestelijken, in combinatie met het alom tegenwoordige analfabetisme, het lage opleidingsniveau van de bevolking en de traditionele stamverbanden, maken dat religie en gewoonterecht ook in de praktijk dominant zijn. De Afghanen buiten de grote steden zijn daarom nauwelijks vatbaar voor wijzigingen van hun traditionele levenswijze, laat staan voor modernisering van fundamentele waarden als liberalisering van de positie van vrouwen.

Het is momenteel aan de huidige regering, met de ondersteuning van de internationale gemeenschap, om juist dit soort obstakels weg te nemen. Taboes bespreekbaar maken en een sociaal vangnet bieden voor dissonanten is een eerste stap.

Verdrag van Bonn

Het Verdrag van Bonn (december 2001) stelt dat Afghanistan een regering moet krijgen die:

broad based, gender sensitive, multi-ethnic and fully representative

is. De *UN Assistance Mission in Afghanistan* (UNAMA) heeft volgens resolutie 1401 (28 maart 2002) de volgende opdracht:

Supports and assists the Afghan government as an independent monitor of the implementation of the Bonn process; a fund-raiser; a coordinator of massive humanitarian aid, relief and reconstruction efforts; and a standard-bearer and enforcer for human rights and gender issues.

Opmerkelijk is dat de Veiligheidsraad een voorwaarde stelde, door de ondersteuning van de volkerenorganisatie afhankelijk te maken van:

[W]here local authorities contribute to the maintenance of a secure environment and demonstrate respect for human rights.

UNAMA heeft de taak om op te treden als coördinator voor VN- en andere hulporganisaties en hulpprogramma's te faciliteren, de opdracht om het lot van vrouwen structureel te verbeteren en het land te democratiseren. Hierdoor zou de verbetering van de positie van vrouwen een duidelijke plaats moeten hebben in het beleid van de Afghaanse regering.

De toewijzing van fondsen zou dit duidelijk moeten maken maar ook in de vorm van actieprogramma's op het gebied van onderwijs voor meisjes en vrouwen, en het verbeteren van de gezondheidszorg voor vrouwen.

Religie wordt gebruikt (volgens sommigen misbruikt) door de maatschappelijke bovenlaag om zich te kunnen handhaven. Kennis is in dit geval duidelijk macht maar biedt ook mogelijkheden mits de heersende klasse openstaat voor de in hun ogen nogal liberale ideeën.

De introductie van dergelijke vernieuwingen moeten als logisch en rationeel overkomen, en gepresenteerd worden met gebruik van verwijzingen naar de koran.

Afghanistan heeft een haat-liefdeverhouding met modernisering

(Foto AVDD, R. Frigge)

Hoewel de cijfers positief zijn is de onderwijsachterstand van twee decennia oorlog nog niet ingelopen (Foto AVDD, R. Frigge)

Met andere woorden, indien de heersende klasse inderdaad democratisering nastreeft dan kan vooruitgang worden geboekt.

Het geheim hiervan zit in educatie en informatie.

Onderwijs

Op het gebied van onderwijs is veel te doen. Momenteel zijn er 8.300 geregistreerde scholen. Slechts 2.200 scholen hebben volgens een recent UNHCR-rapport een acceptabele accommodatie. De beschikbaarheid van onderwijzers is de laatste vijf jaar sterk verbeterd, en groeide van 20.000 naar 133.000, waarvan eenderde vrouw is.

Hoewel de cijfers indrukwekkend zijn, zijn ze bij lange na niet voldoende en wordt de achterstand van twee decennia oorlog niet ingelopen. Waarschijnlijk moeten de huidige oudere jongeren en jong volwassenen als een verloren generatie beschouwd worden.

De vooruitzichten zijn hoopgevend in vergelijking met het verleden, maar schijn bedriegt. 34 Procent van de kinderen die momenteel in Afghanistan naar school gaan zijn meisjes. Dit is positief in een land waar meer dan 85 procent van de vrouwen ongeletterd is. Wel moet worden aangekend dat dit het resultaat is van de grote aantallen meisjes die in Kabul en in de grote steden naar school gaan.

Buiten de steden maken meisjes slechts 15 procent van de schoolpopulatie uit (vrouwen maken 60 procent van de Afghaanse populatie uit). De oorzaak is niet alleen onveiligheid en de afstand tot een school, zoals vaak beweerd wordt, maar dat het traditioneel 'not done' is om meisjes naar school te sturen. Als het al gedaan wordt dan moeten ze wel een vrouwelijke onderwijzer hebben, en daaraan is nu juist een structureel tekort.

Vanwege het traditioneel lage onderwijsniveau van vrouwen is het niet te verwachten dat hier snel verandering in komt, tenzij goed georganiseerde hulpprogramma's worden opgezet

waardoor de achterstand ingehaald kan worden. Voor zowel mannen als vrouwen zijn structurele verbeteringen in vervol- en beroepsonderwijs nodig om hun eigen toekomst en die van het land te verbeteren. Vergeet bovendien niet dat vrijwel alle beter en hoger opgeleiden Afghanistan ontvlucht zijn en, op een enkele uitzondering na, niet de intentie hebben om terug te keren. De middenklasse moet opnieuw opgebouwd worden; er moet meer worden gedaan dan het bouwen van scholen!

Gezondheidszorg

Gezondheidszorg is een groot probleem, zowel de beschikbaarheid als de kwaliteit ervan. Gynaecologie en verloskunde zijn een bron van zorg. Momenteel is de kans om te overlijden voor de moeder bij het baren van een kind bijna 20 procent, de hoogste ter wereld. Het aantal opgeleide verloskundigen is dramatisch laag, en bovendien is de bereikbaarheid van klinieken buiten de steden slecht.

Een Nederlands initiatief van het PRT in de provincie Baghlan eind 2005 en begin 2006 om een symposium te verzorgen aan grote aantallen niet-opgeleide traditionele vroedvrouwen ('ervaringsdeskundigen') om veel voorkomende complicaties vroegtijdig te identificeren en behandelen, dient navolging te krijgen. Complicaties tijdens de bevalling hebben vaak een dramatische afloop. In combinatie met malaria en tuberculose vormen ze de belangrijkste doodsoorzaken.

De gezondheidscentra en ziekenhuizen zijn dun gezaaid en ontberen middelen, waardoor de gemiddelde levensverwachting van nog geen 50 jaar grotendeels verklaard wordt. Toch kan met relatief weinig middelen veel worden gedaan. Door ziekenhuizen te voorzien van werkende generatoren, een bloedbank en een regelmatige aanvoer van de meest essentiële medicamenten kan de kwaliteit al aanzienlijk worden verbeterd.

Bestuur

Afghanistan heeft een zwakke provinciale en lokale bestuursorganisatie. Verantwoordelijkheden worden nauwelijks door Kabul gedelegeerd en de betrokkenheid van de bestuurders bij de provincies is laag. Het ontstane autoriteits- en bestuursvacuüm wordt van oudsher door de geestelijken en stamleiders ingevuld. Momenteel zijn het vooral de krijgsheren die de dienst uitmaken.

Dergelijke machthebbers staan slechts zelden open voor modernisering. Ze zijn immers niet gebaat bij liberalisering omdat hun machtspositie en machtsbasis erdoor aangetast wordt. Gevolg is dat 'vrouwenzaken' zelfs niet binnen het parlement bespreekbaar zijn.

Het gebrek aan voldoende opgeleide en aan vrouwelijke bestuurders wreekte zich in het verleden ook al

zodra van de traditionele wetgeving zou worden afgeweken cq. een moderne grondwet geïmplementeerd moest worden. Ondanks al hun vooruitstrevende ideeën, waren dergelijke regeringen niet bij machte om de eigen, revolutionaire wetten buiten de hoofdstad door te voeren.

Bovendien werkt opleggen of afdwingen niet; draagvlak is noodzakelijk voor omwentelingen.

De bevolking moet zelf inzien dat het noodzakelijk en goed is. Als dit het geval is, komen de veranderingen van binnenuit. Maar, dit proces kan en dient wel ondersteund te worden door overtuigende, herkenbare bestuurders. De internationale gemeenschap heeft daarom terecht initiatie-

ven genomen om de opleiding en training van dergelijke bestuurders mogelijk te maken, al verloopt de uitvoering van de programma's moeizaam.

Een andere uitdaging is de afstand tussen de politici en het electoraat. Het huidige systeem van *non-transferable single votes*, waarbij parlementsleden altijd op 'persoonlijke titel' gekozen zijn, maakt dat het nemen van beslissingen op zijn best moeizaam is. Coalitievorming en het uitruilen van agendapunten is vrijwel onmogelijk, nog los van de grote verdeeldheid.

Wat positief is, is dat er minimaal 68 vrouwelijke parlementariërs van de 249 parlementsleden moeten zijn. Echter, als gevolg van het ontbreken van partijpolitiek zijn vrouwen niet in staat om genderkwesties op de parlementaire agenda te krijgen.

Huiselijk geweld, eremoorden en verkrachting zijn het gevolg als een vrouw zich niet conformeert

(Foto collectie A.J.E. Wagemaker)

Het afdoen van de burqa is een moeizaam proces...

(Foto 1 (GE/NL) Corps, T. Beylemans)

Partijvorming is noodzakelijk, net als een cultuuromslag binnen het bestuur. Het is ergerlijk dat bijvoorbeeld vrouwelijke leden van de provinciale raden per definitie niet serieus worden genomen.

Afsluiting

Liberalisering van de Afghaanse samenleving lijkt zich te beperken tot de hoofdstad en de (grotere) provinciesteden. Daar is vooral de geletterde bevolking te vinden, die bovendien minder afhankelijk is van clan en stam. De sociale controle is in steden nu eenmaal minder, en minder noodzakelijk.

Het dilemma is dat grote delen van de ongeletterde bevolking in het arme Afghanistan een hard en eenvoudig bestaan leiden. Juist met behulp van de traditie en het gewoonterecht kunnen ze overleven. Maar door de traditie en de gewoonte niet te wijzigen verdwijnt de dynamiek en versteent de samenleving. Het kost dan ook doorzettingsvermogen om de democratisering door te voeren. De vrouwenorganisatie van de VN, UNIFEM, dient een vooraanstaande rol in Afghanistan te krijgen.

Verbeteringen in de economische situatie zijn nodig om de maatschappij vatbaar te maken voor modernisering. De verbetering van het lot van de vrouwen houdt hiermee direct verband. Hoopgevend is dat, zeker in het noorden van het land, de economie sterk groeit. Zo is in Baghlan de lokale economie in anderhalf jaar tijd meer dan verdubbeld.

Bovendien is er meer contact met 'de rest van de wereld' door de intrede van satelliettelevisie. Dit maakt de samenleving opener en biedt perspectief door de veelzijdige informatiebronnen en de mogelijkheid kennis te

maken met andere levenswijzen in de wereld.

Religie is nog steeds belangrijk in de maatschappij, mede als gevolg van een groter aantal bestuurders van Pashtun-origine en de toenemende populariteit van de Taliban in het zuiden. Bovendien geeft religie houvast in onzekere tijden. Hoewel de positie van vrouwen sterk verbeterd is in vergelijking met de Taliban-periode, zijn ze getraumatiseerd door meer dan twee decennia van oorlog gerelateerde onderdrukking.

Juist vanwege de dominante rol van de Islam in de samenleving, is het afdoen van de burqa een moeizaam proces. Echter, de burqa is slechts een van de aspecten die het emancipatieproces belemmert.

Democratisering en de verbetering van het lot van vrouwen zijn processen die zoals gezegd grotendeels vanuit de maatschappij zelf moeten komen. Er is mogelijk scepsis vanuit de Afghaanse traditie maar juist dit moeten Afghaanse politici en intellectuelen weg nemen door taboes bespreekbaar te maken.

Sterker nog, de internationale gemeenschap moet zich hier niet mee bemoeien, maar kan het wel faciliteren. Behalve dat de Afghanen zich

ervan bewust moeten worden dat sociale ongelijkheid binnen de Islam niet kan, moeten ze beseffen dat het maatschappelijk en humanitair helemaal niet te accepteren is. Media-campagnes zijn hiertoe een vereiste.

Het zou bevorderlijk zijn als de rechten en plichten van burgers door een eigentijdse wetgeving gewaarborgd kunnen worden. Wie zich niet aan zijn plichten houdt, moet zich volgens eerlijke en objectieve rechtspraak verantwoorden. De niet-humane en ongelijke behandeling van vrouwen moet uit de taboesfeer komen en onderdeel worden van het grote, openbare, maatschappelijke en politieke debat.

Door vrouwen goed op te leiden en ze vooraanstaande maatschappelijke posities te geven krijgt de democratisering van Afghanistan een faire kans. De internationale gemeenschap moet zich actiever inzetten om het lot van vrouwen te verbeteren. Dat kan ze doen door de vrouwenorganisaties in Afghanistan een stem te geven, vrouwelijke parlemetariërs te begeleiden en hun pogingen tot veranderingen te ondersteunen.

We mogen niet de illusie hebben dat sociale veranderingen vanzelf gaan als we Afghanistan een toekomst willen geven.

Toekomstverkenning en Effects-Based benadering*

Recente conflicten hebben duidelijk gemaakt dat tegenwoordig wordt opgetreden in een complexe dynamische omgeving waarin zowel staten als niet-staten opereren. Dit alles tegen een achtergrond van globalisering en transnationale tendensen waarin vele aspecten interdependent zijn. Daarbij komt dat binnen de conflicten van een afgebakende fasering geen sprake meer is. Tevens is duidelijk geworden dat geen enkel middel van nationale macht alleen een conflict kan voorkomen, dan wel beëindigen. Hiertoe is een continue samenwerking van alle middelen van nationale macht nodig.

Derhalve is in de beleidsvisie 2008 een richtlijn opgenomen die stelt dat *de CDS in 2007 een toekomstverkenning verricht naar de betekenis van het EBO-concept (Effects-Based Operations) voor de Nationale Defensie Doctrine en naar de consequenties ervan voor de krijgsmacht*. Het doel van deze toekomstverkenning is inzicht te geven in het EBO-concept en de daarmee samenhangende consequenties op zowel strategisch als operationeel niveau. Deze toekomstverkenning is op 30 juli door het departementaal beraad geaccordeerd.

De toekomstverkenning heeft duidelijk gemaakt dat het Effects-Based Operations-concept zowel nationaal als internationaal nog steeds in ontwikkeling is. Weliswaar bestaan er al enkele toepasbare elementen van dit concept in allerlei vormen, maar er is nog geen volwaardig operationeel toepasbaar concept. Het concept is qua status momenteel vergelijk-

baar met Windows 1.0, daar waar het soms als Windows XP wordt gepresenteerd. Er dient nog veel ervaring opgedaan te worden en incrementeel zal het concept dan volwaardiger en beter toepasbaar zijn.

Toepasbaar concept

Dat gezegd hebbend moet gesteld worden dat vele van onze strategische partners en de NAVO voortgaan op de weg van deze Effects-Based benadering. Alleen al vanwege die constatering zou ook Nederland deze benadering verder moeten uitwerken. Daarnaast worden momenteel nationaal op met name militair-operationeel niveau, in de TFU, goede ervaringen opgedaan met de toepassing van delen van een Effects-Based benadering. Geconstateerd moet dan ook worden dat deze toekomstverkenning heeft geleid tot een vaststelling dat het EBO-concept voor de Nederlandse krijgsmacht toepasbaar is, mits dit binnen een geïntegreerd veiligheidsbeleid plaatsvindt en op alle niveaus – politiek-strategisch, militair-strategisch en militair-operationeel – wordt uitgevoerd. De consequenties van zo'n toepassing worden in de toekomstverkenning toegelicht.

De toekomstverkenning concludeert dat voor het uitvoeren van een Effects-Based benadering op alle niveaus behoefte bestaat aan een brede analyse van de complexe omgeving. Echter, elk van deze drie niveaus heeft behoefte aan een andere wijze van uitvoering van deze analyse en veelal ontbreekt daarbij vooralsnog de appreciatie van de eigen nationale situatie. De ontwikkeling van benodigde hulpmiddelen staat nog in de kinderschoenen, waardoor een goede aansluiting van de verschillende niveaus op dit moment nog moeilijk te realiseren is.

Daarbij richt een Effects-Based benadering op het politiek-strategische niveau zich voornamelijk op de interdepartementale integratie en op de coördinatie met internationale instituties. Deze conclusie is analoog aan de NAVO-ontwikkelingen op het gebied van de *Comprehensive Approach*. Toepassing van een Effects-Based benadering op het militair-strategische niveau richt zich voornamelijk op een duidelijke afstemming op welke wijze de door het militaire apparaat te bereiken

effecten behaald kunnen worden en in hoeverre daarin ondersteuning van andere departementen nodig is.

Toepassing op het militair-operationele niveau is complexer, immers: hier dienen acties aan te bereiken effecten gekoppeld te worden en bestaat in het uitvoerende deel een grote behoefte aan *Subject Matter Experts*, de verscheidene adviseurs. Tevens vindt op dit niveau de meting van de realisatie van de beoogde effecten plaats.

Geïntegreerd omgevingsbeeld

De toekomstverkenning geeft een aantal aanbevelingen die voor de implementatie van een Effects-Based benadering noodzakelijk zijn. Deze zijn door de CDS overgenomen en als actiepunten uitgezet. Onder meer bestaat hierbij aandacht voor het op het militair-strategisch niveau opzetten van een geïntegreerd omgevingsbeeld zoals dat benodigd is voor de uitvoering van een Effects-Based benadering. Tevens zal een studie worden uitgevoerd naar de gevolgen van de invoering van een Effects-Based benadering op het militair-operationele niveau. Daarbij dient in ieder geval aandacht te worden besteed aan het Operationele Planningsproces en de daaruit voortkomende staffuncties en informatieprocessen, en de daarbij benodigde aanpassingen aan doctrines en leidraden commandovoering alsmede het opleidings- en trainingsproces. Hierbij dienen de geleerde lessen met de opzet en uitvoering van de Effects-Based benadering bij de TFU uitdrukkelijk te worden meegenomen.

Voor geïnteresseerden is de toekomstverkenning te verkrijgen bij ondergetekende.

KLTZ H.R. LODDER – defensiestaf

Uit deffige ouders

Een kort genealogisch onderzoek van J.C. van Rijnveld

Inleiding

Omdat de *Militaire Spectator* dit jaar 175 jaar gepubliceerd wordt wijdde de hoofdredacteur eerder dit jaar een artikel aan de oprichter, kolonel J.C. Van Rijnveld.¹ Het artikel beschrijft kort de afkomst van

* Naar aanleiding van het artikel 'Effect gebaseerde aanpak in Uruzgan', blz. 542 e.v. in dit nummer.

1 *Militaire Spectator* 2007 (176) (1) blz. 4-10.

Van Rijnveld. Zijn geboortedatum en ouders worden genoemd, de initialen van zijn echtgenote en zoons komen in het stuk voor, alsmede de datum van zijn overlijden. Kort stelt de auteur dat Van Rijnveld geboren werd uit 'deftige ouders'. Een stelling die mijn interesse wekte. Om de oprichter nog beter in beeld te brengen beschrijf ik in deze bijdrage de resultaten van een – uit die interesse voortgekomen – kort genealogisch onderzoek. Omdat de *Militaire Spectator* geen periodiek is dat zich leent voor uitgebreide genealogische verhandelingen, zijn de gebruikelijke uitgebreide overzichten hier niet opgenomen.

Het gezin Van Rijnveld te Enkhuizen

Nicolaas Abraham Van Rijnveld en Johanna Ris kregen op 27 september 1799² hun tweede kind, Jacob Cornelis. Een oudere broer, Nicolaas Christoffel Quast Van Rijnveld, was eerder geboren op 12 februari 1796, ook te Enkhuizen. De twee jongens kregen op 4 januari 1807 nog een zusje, Eva Geertruida.

Vader Nicolaas, geboren op 14 december 1766 te Ilpendam, had in 1799 ook al een militaire carrière achter de rug. Na in 1783 als adelborst bij de marine te zijn gegaan ontving hij zijn commissie (aanstelling tot officier) op 3 augustus 1786 bij de *Admiraliteit in Westvriesland en het Noorderkwartier*. In de laatste jaren van de Republiek was de zeemacht nog langs de aloude lijnen van lokale Admiraliteiten georganiseerd. N.A. Van Rijnveld doorliep bij die Admiraliteit de subalterne rangen, en diende onder meer onder Kapitein ter zee C.L. Bloys van Treslong. Op 9 maart 1791 eindigde de dienstbetrekking met vader Nicolaas omdat bij het collegie niet meer wordt geëquipeerd.³ Toch heeft daarna nog enige promotie plaatsgevonden, want in de huwelijksakte anno 1822 van zoon Jacob heeft de ambtenaar van de burgerlijke stand opgeschreven dat Nicolaas gepensioneerd kapitein-luitenant ter zee is. De bevordering heeft wellicht 'extra-ordinaris' (titulair) plaatsgevonden. Er is een gereede kans dat verder onderzoek in de archieven hierover meer aan het licht kan brengen.

Tijdens de roerige Franse tijd speelde Nicolaas ook nog een rol in de Enkhuizer

geschiedenis. Hij was de aanvoerder van een groep van veertig burgers die bij het verschijnen van een Engels eskader voor de stad op 19 september 1798 vanaf het stadhuis de Prinsenvlag liet hijsen.⁴ Hij behoorde dus duidelijk tot het Orangistische kamp. Nicolaas trouwde omstreeks 1790 met Johanna Ris⁵, uit Enkhuizen. Haar familie was actief in het openbaar bestuur van de stad.

Vader Nicolaas overleed op 82-jarige leeftijd (27 juli 1849) in Kampen. Wanneer en waarom hij uit Enkhuizen vertrok is niet bekend. Mogelijk woonde hij bij familie. Moeder Johanna, gedoopt op 9

J.C. van Rijnveld (1799-1852).
Litho van Steuwerwald, 1847.
Opgenomen in P.H.K. van Schendel,
'De Militaire Willemsorde',
Edam 1891
(Bron: Iconografisch Bureau, Den Haag)

februari 1766 te Enkhuizen, is daar ook overleden, op 27 maart 1809. De kinderen waren toen nog jong, Jacob werd op die dag 10 jaar oud. Hoe vader Nicolaas de zorg voor zijn drie kinderen heeft geregeld is niet duidelijk. Er woonde veel familie in Enkhuizen, en het is niet onmogelijk dat de familie personeel aan huis had.

Jacob groeide dus op in een 'militair' gezin. Zijn oudere broer Nicolaas meldde zich (Jacob was toen al luitenant) bij de Enkhuizer schutterij. We vinden hem in het Westfries archief op een controlelijst uit 1830 als kapitein van de 3e Compagnie, 1e Bataljon, Afdeling Noordhollandse Schutters. Met zijn Compagnie Enkhuizenaren heeft kapitein Van Rijnveld

actief deelgenomen aan de veldtocht tijdens de Belgische troebelen.⁶

Om een voorlopig antwoord te kunnen geven op de vraag uit wat voor 'nest' Van Rijnveld kwam is het ook van belang iets te weten over de huwelijken die broer en zus Van Rijnveld sloten. Nicolaas trouwde met Theodora Mathia Snouck van Loosen, Eva met Isaac Brandenburg van den Gronden. De familie Snouck van Loosen is onlosmakelijk met de geschiedenis van Enkhuizen verbonden. Theodora stamt af van één van de oprichters van de VOC, haar vader Samuel behoorde tot één van de rijkste Nederlanders uit zijn tijd. Het huwelijk van Eva werd later ontbonden, maar was wel 'op stand'. Het gezin waarin Van Rijnveld opgroeide behoorde dus tot de 'betere kringen', en kende een militaire traditie.

De echtgenote en kinderen Van Rijnveld Op 7 augustus 1822 trouwt Jacob in 's-Hertogenbosch. Hij is in die stad dan in garnizoen. De bruid is Adelaide Heloise Wilhelmina van Ingen, geboren op 14 mei 1806 te Cassebruch, Hannover. Een snelle berekening levert het beeld van een zeer jonge bruid. Dat er sprake is van een vergissing in de geboortedatum is echter onwaarschijnlijk: de akte vermeldt naast de geboortedatum nog eens uitdrukkelijk dat de bruid zestien jaar oud is, en noemt ook haar doopdatum (22 mei 1806). De vader van de bruid is Heinrich Joachim van Ingen. In de akte staat dat hij majoor der Marechaussee is. Nader onderzoek bevestigt dat hij een carrière bij dit krijgsmachtdeel doorliep. Hij werd aangesteld tot 2e luitenant bij de Nederlandse gendarmerie op 18 maart 1807. Op 14 maart 1811 ging hij naar de in Holland gestatio-

2 Het grootste deel van de primaire data (geboorte/doop, huwelijk, overlijden) is afkomstig van internet. De meest geraadpleegde zijn Genlias, Geneaknowhow, Gemeente-archief Amsterdam, Westfriese families, Archieven.nl.
3 Nationaal Archief, Stamboeken marine 1795-1813, toegang 2.01.31, inv.nr. 6, folio 21.
4 Site van de vereniging Oud Enkhuizen.
5 Ged. Enkhuizen 9 feb. 1766, overl. aldaar 27 mrt. 1809, dr. van Sieuwert Ris en Eva Quast.
6 Hij staat vermeld als voorzitter van de lokale afdeling van de vereniging van dragers van het Metalen Kruis, de 'campagne-medaille' voor deze veldtocht.

neerde Franse gendarmerie over; hij verliet de Franse dienst op 10 maart 1814. Zijn bevordering tot luitenant-kolonel vond plaats op 5 augustus 1830 en hij werd belast met het bevel over het wapen bij Koninklijk Besluit van 31 december 1830, nr. 102. Van Rijnveld had nu naast een militaire vader en broer ook een maritale schoonvader.⁷

Het jonge echtpaar kreeg binnen een jaar hun eerste kind, een zoon Eduard⁸ van Rijnveld, op 17 juni 1823 te 's-Hertogenbosch. Later volgden nog vier zoons. Christoph⁹ te 's-Hertogenbosch op 3 oktober 1824; Charles¹⁰ te Breda op 19 september 1826; Gustave¹¹ in Leuven ca. 1828 en Emile¹² ca. 1831. Alleen van de oudste twee zoons is, tot op heden, meer bekend. Eduard koos ook voor een militaire loopbaan. In 1837 ging hij als cadet voor de cavalerie naar de KMA, in 1841 werd hij 2^e luitenant bij het 4^e Regiment *Ligte Dragoners*. Na overgang naar het 3^e Regiment *Dragoners* vertrok hij naar de cavalerie van Oost-Indië op 9 december 1847.¹³ De toenmalige P-diensten hadden kennelijk een 'familie-uitzending' bewerkstelligd, want vader Jacob Cornelis volgde zoals we weten in dezelfde periode. De cavalerist Eduard werd in de kolonie echter ziek, en overleed op de terugweg naar Nederland op 29 juli 1851.¹⁴

Ook zoon Christoph, inmiddels ingenieur derde klasse bij Waterstaat, volgde zijn ouders naar Indië. Hij trouwde daar, op 29 mei 1850, met Eleonora M. Horst. Het huwelijk was een kort leven beschoren, want Christoph overleed in Batavia op 30 november van hetzelfde jaar.¹⁵ Van een van de andere zoons weten we dat hij

op jeugdige leeftijd is overleden, van de andere twee zoons ontbreekt vooralsnog elk spoor. Ik ga er van uit dat zij ook jong overleden zijn, en dat van Jacob Cornelis van Rijnveld geen nakomelingen meer in leven zijn.

De weduwe Rijnveld-van Ingen overleed in Arnhem op 19 juni 1863. In zijn gezinsleven kende Van Rijnveld, zoals ook al in MS 1-2007 aangehaald, dus veel verdriet.

Verdere voorouders: Van Rijnveld

De grootvader van Jacob Cornelis was Daniël Jan van Rijnveld. In de doopboeken van de kerk in Enkhuizen staat zijn doop opgetekend op 10 januari 1742. Ook Daniël had een militaire achtergrond. Gezien de tijd waarin hij leefde en de plaats waar hij woonde zal het geen verbazing wekken dat deze loopbaan zich op zee afspeelde. Op 16 december 1789 is hij *Schout bij Nacht Extraordinair* bij de Admiraliteit van *Westvrieslandt en het Noorderkwartier*. Overigens wel met het *Tractement* van een *Ordinaris Capitein*, à f 360,-. Het zou te ver gaan om hier alle voorouders te benoemen. Maar om een idee te geven van de afkomst van de kolonel Van Rijnveld som ik er toch een paar op.

Overgrootvader Nicolaas Ris van Ryneveld was schepen en kerkmeester te Enkhuizen in de eerste helft van de 18e eeuw. Een andere overgrootvader was dominee Thomas Vieroot. Het is heel goed mogelijk dat Jacob Cornelis van hem het schrijversgen heeft geërfd, want ds. Vieroot had literaire aspiraties en publiceerde onder meer gedichten. Nog een generatie eerder vinden we de betovergrootvaders Abra-

ham Oldenhoven van Reynevelt in Amsterdam (getrouwd met een dochter uit een Amsterdams regentengeslacht), Daniel Blondeel in Utrecht (Schout van Demmerick, Ambachtsheer van Demmerick en Vinkeveen) en Gerard Vieroot aan 'de Kaap' en te Amsterdam (vaandrig bij de VOC op Kaap de Goede Hoop, later kassier voor de Compagnie). De familienaam 'Van Rijnveld' (op uiteenlopende wijzen gespeld en vaak door huwelijken aangevuld met andere familienamen¹⁶) gaat zeker terug tot de zestiende eeuw in Amsterdam.¹⁷ Rond 1782 vestigt zich een familielid in de Kaapprovincie, waar veel nakomelingen wonen.¹⁸

Verdere voorouders: Ris

Moeder Johanna Ris stamt uit een Enkhuizer geslacht. De 'oogst' aan notabelen is in deze tak minder groot dan aan vaderszijde. De meest aansprekende voorouder is overgrootvader Dirk Quast uit Enkhuizen die als schipper voor de VOC in de jaren 1730-1740 een aantal reizen naar Indië maakte. Dat zal hem geen windeieren gelegd hebben. Zijn dochter Eva trouwde in ieder geval 'op stand' met een telg uit de familie Ris. Veel bestuurders in Enkhuizen stammen uit die familie.

Afsluiting

De korte mededeling dat Jacobus Cornelis van Rijnveld uit 'deftige ouders' geboren werd is boven alle twijfel verheven. Verre en nabije verwanten waren actief in het openbaar bestuur, dominee, dichter, VOC-beambte, en officier. De militaire familieleden van J.C. van Rijnveld vormden een representatieve doorsnee van de toenmalige krijgsmacht; officieren van marine (vader en grootvader), landmacht (broer en zoon) en marechaussee (schoonvader).¹⁹ Het beeld dat we van de oprichter van de *Militaire Spectator* hebben heeft nu wat meer kleur.

W.A. KRAMER
– Kapitein-luitenant ter Zee²⁰

7 'De geschiedenis van het Wapen der Koninklijke Marechaussee', mr. W. van den Hoek. Met dank aan Lkol KMar D. Noort.

8 Volledig: Eduard Theodore Alexandre Hendrik.

9 Volledig: Christoph Victor Emile.

10 Volledig: Charles Gustave Adolphe Jean.

11 Volledig: Gustave Rudolph Leopold Alfred.

12 Volledig: Emile Gustaph Rudolph Alfred.

13 Nationaal Archief, Stamboeken Officieren, toegang 2.13.05, inv.nr. 325, f 100.

14 Pas op 25 november 1851 werd van het overlijden aangifte gedaan, te Nijmegen.

15 Uit: 'De belangrijkste ambtenaren te Batavia anno 1837'.

16 Bijv. Quast van Rijnveld, Ris van Ryneveld, Oldenhoven van Reynevelt.

17 www.gemeentearchiefamsterdam.nl doopboeken.

18 Diverse internettoegangen, o.a. van TANAP.

19 De luchtmachtbijdrage liet nog even op zich wachten. Pas in 1915 koos een verre neef, Helperus Andries van Ryneveld, als Zuid-Afrikaanse officier geplaatst bij het Royal Flying Corps, het luchtruim. Hij schopte het tot Chief of the General Staff in Zuid-Afrika.

20 De auteur is werkzaam bij de Defensiestaf en amateur-genealoog.

ANTWOORD

op meningen van anderen

Na het lezen van de rubriek *Meningen van anderen* en de daarop volgende antwoorden in de Militaire Spectator* over het onderwerp *hearts and minds* of *search and destroy*, zijn wij van mening dat hier enige aanvulling, misschien wel correctie op zijn plaats is. De schrijver van de ingezonden brief, dr. F. Snapper, is van mening dat wat betreft de factor materieel het terreinvoertuig MB290GD Softtop, omgebouwd tot SF-uitvoering, niet geschikt is voor counterinsurgency.

Een en ander licht hij toe door te wijzen op de inzet van mitrailleurs, mortieren en lichte raketten tegen personeel in ongepantserde voertuigen. In de reactie op dit artikel (*Antwoord op Meningen van anderen*) neemt dr. T.W. Brocades Zaalberg een wat meer genuanceerder standpunt in. Hij stelt dat de vraag of deze voertuigen al dan niet voor counterinsurgency geschikt zijn, door militairen met recente operationele ervaring zou moeten worden beantwoord.

Er zal naar onze mening een afweging moeten worden gemaakt tussen enerzijds de taak – de noodzaak tot een open houding naar de bevolking oftewel de wijze van optreden – en anderzijds meer bepantsering in relatie tot veiligheid en beweeglijkheid. Deze korte bijdrage gaat voornamelijk over argumenten om deze afweging te maken.

Taak

De keuze van een bepaald soort of type voertuig is gerelateerd aan de taak die met het voertuig moet worden uitgevoerd. Gezien het artikel gaan we uit van *hearts and minds*-operaties en waar nodig *search and destroy* in het kader van counterinsurgency. Met de *hearts and minds*-operaties willen we de bevolking aan onze zijde zien te krijgen, maar tegelijkertijd zal het nodig zijn – al dan niet gepland – personen die het minder goed met ons of de bevolking voor hebben, te arresteren dan

wel uit te schakelen. Optreden in een omgeving waarin de tegenstanders zich niet alleen mengen onder de bevolking maar vanuit die positie ook aanvallen uitvoeren, maakt het noodzakelijk dat een eenheid snel moet kunnen schakelen van vriendelijk *low-profile*-optreden naar het hoogste geweldsspectrum.

Wijze van optreden

Hearts and minds-operaties uitvoeren vanuit een pantservoertuig is géén ideale situatie. Pantservoertuigen komen naar de bevolking dreigend over en zijn niet ideaal in het directe contact. De bepantsering beperkt een goede waarneming rondom aanzienlijk. Er is geen maximale *situational awareness* (SA). Hierdoor ontgaan de commandant ‘schijnbaar’ nietige zaken, aspecten die hem moeten attenderen op gevaar. Een commandant kan in een open voertuig vanwege de maximale *awareness* adequaat en vooral gecontroleerd reageren, dit in tegenstelling tot een pantservoertuig.

Verplaatsingen met een pantservoertuig zijn vanwege het gewicht en omvang grotendeels beperkt tot de wegen. Dit maakt de verplaatsingsroute van een pantservoertuig redelijk voorspelbaar, waardoor een tegenstander zich kan concentreren op het plaatsen van onder andere mijnen en *Improvised Explosive Devices* (IED's). De beperkte waarneming vanuit een pantservoertuig zal het vroegtijdig onderkennen van mijnen en IED's niet bevorderen en tevens kan de tegenstander ook gebruik maken van de dode hoeken van een pantservoertuig. In een open terreinvoertuig zal de waarneming rondom veel beter zijn. Daarnaast is een klein en licht voertuig gemakkelijker in staat om in het zijterrein te opereren, waardoor het voor een tegenstander minder voorspelbaar is wat de routekeuze zal zijn. Dit vermindert de kans om op mijnen en IED's te rijden aanzienlijk.

Bepantsering

Ook op kleine open wielvoertuigen kan bepantsering worden aangebracht. Zo is het plaatsen van bodempantser nagenoeg standaard geworden. Deze pantsers bieden een zekere bescherming tegen een bepaalde hoeveelheid springstof, maar niet tegen mijnen. Ook kan tijdelijk (beperkt)

additioneel pantser aan de zijkanten worden toegevoegd. Meer pantser gaat ten koste van de mobiliteit, niet alleen wat betreft snelheid – snelheid is ook een vorm van bescherming – maar ook de verplaatsingsmogelijkheden in het zijterrein. Meer pantser geeft ook schijnveiligheid, want de tegenstander vindt altijd wel een ‘blikopener om iemands blikje open te trekken’. Tanks en bepantserde voertuigen worden onder andere in Irak *sky high* geblazen. Op dit moment zijn sommige HMMVV's zo zwaar bepantserd dat ze motorisch niet meer presteren dan onze MB Softtop. Daarbij komt dat het zogenoemde *blasteffect* op de bemanning in dit gesloten en bepantserde wielvoertuig vele malen groter is dan op personeel in een open voertuig.

Bij counterinsurgency-operaties moeten speciale eenheden ook langdurig, zelfstandig en heimelijk kunnen optreden, tot diep in vijandelijk gebied. Ook hier zou een zwaar gepantserd voertuig een beperkende factor zijn. Los van factoren als snelheid, beweeglijkheid en SA, zullen ook factoren als geluid (motorvermogen), silhouet (grootte) en logistiek gaan meewegen. Extra pantser vergt meer brandstof en het extra meevoeren hiervan gaat ten koste van de beschikbare *payload* (beladingsgewicht) van het voertuig. Natuurlijk is bevoorradings met helikopters mogelijk. Maar los van de vraag of die wel altijd beschikbaar zijn, is dit niet altijd gewenst gezien het heimelijke karakter van dit soort operaties. Het geluid van een helikopter draagt ver en een landing zal in het huidige inzetgebied niet ongezien kunnen plaatsvinden (enorme stofwolken).

Conclusies

De huidige operationele inzet (ISAF) met een hoeveelheid open wielvoertuigen is gebaseerd op de taken van de eenheid en de wijze van optreden in counterinsurgency. Mobiliteit, de maximale waarneming rondom en het snel en effectief gebruik kunnen maken van de vuurkracht, maar ook het contact met de bevolking zijn essentieel voor de uitvoering van deze taken. Mijnen en IED's zijn en blijven de grootste bedreiging, dit ontkennen wij

* *Militaire Spectator* 2007 (176) (10) blz. 447-449.

niet. De ontwikkeling van mijnen en IED's moet continu worden gevolgd en er dient proactief te worden gezocht naar vormen van bescherming. Daarbij is het essentieel dat het voertuig geschikt blijft voor de taken waarvoor het bedoeld is. De toepassing van tijdelijk (beperkt) additioneel pantser is een mogelijkheid, echter het gebruik moet een afweging zijn van de tactische commandant.

LKOL H. VAN DEN AS EN MAJ P. DE ROOIJ
– Afdeling Joint Speciale
Operaties (JSO) van de
Directie Operaties (Defensiestaf)

De inhoud van deze reactie is onder meer gebaseerd op (persoonlijke) recente SF-ervaringen in Afghanistan. Deze ervaringen zullen ook worden meegenomen bij de verwerving van een nieuw SF-voertuig.

BOEKEN bespreking

Schuilstad

Bescherming van de bevolking tegen luchtaanvallen, door Koos Bosma
Amsterdam (Uitgeverij SUN) 2006
463 blz.
geïll., zwart-wit foto's
ISBN 90 8506 280 2
€ 39,50

Koos Bosma, hoogleraar Architectuurgeschiedenis en Erfgoedstudies aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, onderzocht in 2000 de functie en de betekenis van een Duitse bunker in Utrecht. Dit onderzoek zou uiteindelijk uitdijen tot een omvangrijke studie naar de bescherming van de bevolking tegen luchtaanvallen in de Tweede Wereldoorlog. Hij kon in 2000 nog niet weten dat zijn studie een sterke actualiteitswaarde zou krijgen. Op 11 september 2001 leidden de terroristische aanslagen op onder meer het World Trade Center in New York namelijk tot wereldwijde verontwaardiging en de roep om de veiligheid van de eigen bevolking te garanderen.

Ook Nederland nam maatregelen om zich tegen de gevolgen van een eventuele terroristische aanlag te beschermen. De fundamenteën van de huidige rampenbestrijding en risicobeheersing stammen uit de jaren dertig en veertig en zijn tijdens de Koude Oorlog geactualiseerd. Vanaf medio jaren tachtig taande de belangstelling (zo is de Bescherming Bevolking in 1986 opgeheven) en na de val van de Berlijnse Muur in 1989 was er even helemaal geen aandacht meer voor beschermende maatregelen.

Het onderzoek van Bosma naar het civiele gebruik van bunkers en andere schuilplaatsen in verschillende West-Europese landen leidde tot een gemeenschappelijke noemer waaronder hij alle inspanningen voor luchtbescherming schaaft. Uiteindelijk ontstonden volgens hem in vrijwel iedere stad van enige omvang de sociale en fysieke contouren van een alternatieve stad – een ondergrondse stad – die bedoeld was om stedelingen tegen luchtaanvallen te beschermen. Bosma noemt dit de Schuilstad en stelt zichzelf in zijn boek vier doelen. Hij wil een internationaal vergelijkend perspectief bieden, een beschrijving geven van het Nederlandse luchtbeschermingsstelsel, een reconstructie maken van de Duitse Schuilstad die in de periode 1942-1945 in Nederland werd gerealiseerd en een analyse geven van het denken over de luchtbescherming in de Koude Oorlog en de huidige tijd.

Bosma begint zijn boek met een beschrijving van de vooroorlogse ontwikkeling van het luchtwapen – met de aanval op het Baskische stadje Guernica in 1937 als triest dieptepunt – en de maatregelen die regeringen voorstelden om de bevolking in steden tegen vijandelijke luchtaanvallen te kunnen beschermen. Het bleef aanvankelijk bij plannen maken, maar na 1938 namen de internationale spanningen zo sterk toe dat de nationale regeringen overgingen tot het nemen van concrete maatregelen. Bosma zet de maatregelen die de regeringen van Groot-Brittannië, Duitsland en Nederland namen op een rij. De vooroorlogse maatregelen bleken zich vooral te beperken tot het mentaal voorbereiden van de eigen bevolking. Pas na 1940 werden er in Europese landen stalen en betonnen bunkers voor civiele doelein-

den gebouwd die tegen voltreffers bestand waren.

Vervolgens zet Bosma in grote lijnen de ontwikkeling van de luchtoorlog af tegen de maatregelen die Duitsland nam om de bevolking tegen Geallieerde luchtaanvallen te beschermen. Apotheose is de beschrijving van de maatregelen die de Duitse militaire top voor zichzelf nam, inclusief een uitgebreide beschrijving van Hitlers bunker in Berlijn. In tegenstelling tot wat velen denken was deze bunker geen volwaardig ondergronds hoofdkwartier, maar een klamme, grijs geschilderde bunker van ongeveer 28 bij 26,5 meter, verdeeld in meerdere kleine kamertjes, waarin het leven volgens Hitlers plaatsvervanger Martin Bormann 'op den duur tamelijk ondraaglijk voor ieder levend wezen' was.

Slag om Engeland

Bosma beschrijft ook het luchtduel tussen Duitsland en Groot-Brittannië. De Slag om Engeland (augustus 1940 tot maart 1941) was de vuurproef van de moderne luchtoorlog. Met name Londen kreeg het zwaar te verduren. Vooral de met brandbommen aangewakkerde grote vuurstormen vergden veel slachtoffers. De Londense bevolking bracht deze periode grotendeels ondergronds door in privé-schuilkelders, openbare schuilruimtes, metrostations en schuiloopgraven. Deze ruimtes waren ontworpen voor een kort verblijf, maar groeiden uit tot een soort 'tweede woning' en voor daklozen zelfs tot een permanente verblijfsruimte. Er werden voorzieningen als chemische toiletten, opklapbare bedden en verwarming aangebracht. Van regeringswege werd voor amusement gezorgd: grammofoons, bibliotheken, concerten, voorlees- en discussieavonden, kerkdiensten en filmvertoningen. In de metro ontstond een stad onder de stad, met een eigen maatschappij. In 1943, toen het luchtgevaar in Engeland al twee jaar was geweken, verbleven nog steeds grote groepen metrobewoners met baby's en kleine kinderen in de ondergrondse buizen. Zij weigerden hardnekkig afscheid te nemen van hun 'nieuwe' bestaan, waar de rangen en de standen van de bovenwereld niet golden.

In mei 1942 begonnen de Britten – vanaf begin 1943 bijgestaan door de Amerika-

nen – met luchtaanvallen op Duitse steden. Volgens Bosman werd daarbij de tactiek van de verschroeiende aarde tot in het absurde gevolgd. Vooral de allesvernietigende aanval op Dresden in februari 1945, waarbij naar schatting 80.000 dodelijke slachtoffers vielen, sloeg alles. Bosman beschrijft tot in detail welke verschrikkingen mensen tijdens een luchtaanval moesten doormaken. Vooral de beschrijving van een schuilruimte als crematorium waar mensen als ratten in de val een zekere dood tegemoet gingen, blijft de lezer lang bij. In Duitsland vielen naar schatting 600.000 dodelijke slachtoffers bij luchtaanvallen (tegen circa 30.000 dodelijke slachtoffers in Groot-Brittannië tijdens de Slag om Engeland). Er waren vast meer slachtoffers gevallen als Duitsland zich niet zo gedegen had voorbereid. Tussen 1943 en 1944 kon zeker de helft van de Duitse bevolking een bombestendige schuilplaats vinden.

Nederland

Vervolgens richt Bosma zijn aandacht op de Nederlandse situatie. De beschermende maatregelen in Nederland beperkten zich voor de oorlog tot de aanleg van open loopgraven als schuilplaatsen tegen luchtaanvallen. Deze waren goedkoop en konden in het kader van de Werkverschaffing worden aangelegd. De Rijksinspectie van de Luchtbescherming gaf na mei 1940 toe dat die open loopgraven bij serieuze luchtaanvallen niet voldeden. Pas tijdens de bezetting was er sprake van het bouwen van bombestendige bunkers. De Duitsers bouwden deze echter alleen voor zichzelf en voor Nederlandse werknemers van fabrieken die voor de oorlogsproductie van belang waren.

Bosma laat alle bekende luchtaanvallen op Nederlandse steden de revue passeren. Hij begint met de Duitse luchtaanval op Rotterdam op 14 mei 1940 en mengt zich daarbij in het debat of het bombardement al of niet opzettelijk is doorgezet of verhinderd had kunnen worden. Langdurig verblijf in schuilruimtes zoals in Engeland en Duitsland kwam in Nederland overigens niet voor, met als uitzondering het najaar van 1944 toen de frontsteden Arnhem en Nijmegen onder hevige Duits vuur lagen.

Bosma beschrijft de maatregelen die de Duitsers voor zichzelf in Nederland na-

men. Centraal staat de totstandkoming van de vesting Scheveningen-Clingendael (Bosma beschouwt dit als het ultieme voorbeeld van de Schuilstad in Nederland) bedoeld als ondergrondse schuilstad voor Rijkscommissaris Seyss-Inquart en zijn handlangers. De werkzaamheden zetten Den Haag letterlijk op zijn kop. Grote delen van de stad werden ontoegankelijk, hele huizenblokken gesloopt, bunkers gebouwd, parken ontbost en enorme tankgrachten dwars door de stad gegraven. Resten van de Haagse Schuilstad zijn voor de oplettende bezoeker (en Bosma is er één van) nu nog terug te vinden.

In het laatste deel van *Schuilstad* gaat Bosma in op de luchtbescherming tijdens de Koude Oorlog, zijns inziens toch niet meer dan een illusie. De meeste West-Europese regeringen – met uitzondering van de Scandinavische en Zwitserse – waren niet bereid enorme bedragen uit te geven aan het bouwen van atombestendige schuilruimtes. De Nederlandse overheid had weinig vertrouwen in de beschermende kwaliteiten van bunkers en de deugdelijkheid van het luchtbeschermingspersoneel. Eind jaren tachtig telde Nederland slechts 185 publieke schuilplaatsen – ongelijk verspreid over het land – waar nog geen twee procent van de Nederlandse bevolking een plaats kon vinden.

Ten slotte doet Bosman een wat amorfe poging om zijn subsidieverstrekker (het

Stimuleringsfonds voor Architectuur) met een aantal filosofische beschouwingen over het tijdvak na 1989 tevreden te stellen. Zijn betoog spitst zich toe op de veiligheidsobsessie die onze samenleving na 11 september in zijn greep kreeg en die zijns inziens buitenproportionele vormen heeft aangenomen.

Militair cultuur-historisch erfgoed

Bosma wil in zijn boek een reconstructie geven van de Schuilstad. Dat doet hij in vergelijkend perspectief, onder meer door de luchtbeschermingsmaatregelen in Duitsland en Engeland met die in Nederland te vergelijken. Daaruit wordt duidelijk dat er in Nederland eigenlijk nooit sprake is geweest van een ondergrondse stad waar de bevolking heeft moeten leven. De internationale vergelijking maakt tevens duidelijk dat Nederland in vergelijking met de aantallen dodelijke slachtoffers in Duitsland (en in mindere mate in Engeland) – ondanks de bekende aanvallen op steden als Rotterdam, Den Haag, Nijmegen, Arnhem en Enschede – relatief is ontzien tijdens de luchtoorlog.

Ondanks de non-existente Nederlandse Schuilstad weet Bosman de lezer lange tijd te boeien. Het boek oogt verzorgd en de tekeningen en de illustraties hebben een grote instructieve waarde. Jammer alleen van de (zelfde) afbeelding van een bovengrondse bunkerwoning die blijkbaar zowel in Lübeck (blz. 112) als in Hamburg (blz. 160) staat. Een groot gemis (en voor een wetenschappelijk werk eigenlijk onontbeerlijk) is het ontbreken van een literatuurlijst. De lezer die wil weten welke literatuur de auteur heeft gebruikt, zal zijn notenapparaat van voren naar achteren moeten doorspitten.

Het boek is aan te bevelen aan iedereen die meer wil weten over de verschrikkingen van een luchtoorlog en/of geïnteresseerd is in militair cultuur-historisch erfgoed. Voor de meer ingewijde lezer in de geschiedenis van de luchtoorlog biedt het boek echter geen nieuwe inzichten.

drs. J.T.W.H. VAN WOENSEL – NIMH

**Deuteronomius
was een Tutsi met
Rwandese ouders,
maar geboren en
getogen in Uganda.
Hij was nooit in Rwanda
geweest toen zijn vader
hem er na de genocide
van 1994 heenstuurde
om zich er namens
de familie te vestigen.**

Aan het bijbelse boek waarnaar Deuteronomius was vernoemd, dat over ballingschap en thuiskeer gaat, mogen we aannemen dat de familie deze bestemming voor de zoon al langer in gedachten had.

De genocide op de Rwandese Tutsi-bevolking was weken eerder beëindigd door een Tutsileger dat vanuit het noorden was binnengevallen en dat het Hutuleger en een groot deel van de Hutubevolking over de zuidelijke grenzen had weggejaagd. Een miljoen Rwandezen waren gesneuveld of vermoord en bijna drie miljoen van de oorspronkelijk zeven miljoen Rwandezen gevlucht.

Achter het Tutsileger aan trok een stroom toeristen Rwanda binnen. Tenminste, daar leken ze op, door de videocamera's die ze meedroegen. Het waren de Rwandese Tutsi's die in een veel eerdere fase van de oorlog, in 1959, door Hutu's waren verbannen. Veel Tutsi's hadden deel uit gemaakt van Rwanda's gegoede klasse van politici en zakenlieden. Hun ballingschap hadden ze dan ook niet doorgebracht in UNHCR-tentenkampen, maar in mooie hui-

* Mw. L. Polman is freelance journalist en auteur van 'Ik Zag twee beren, over de 'achterkant' van de VN-vredesmissies.

De Cosby

L. Polman*

zen in Nairobi en Kampala, of in Parijs, New York en Brussel.

Ze waren teruggekomen om te kijken wat er over was van het beoefende vaderland. Het was niet genoeg om hun nieuwe leven in het buitenland voor op te geven, maar veel families besloten om toch vast een of twee kinderen in Rwanda te stationeren, als voetjes tussen de deur in geval van je-weet-maar-nooit.

Alleen al op hoofdstad Kigali daalden ruim een half miljoen van deze jongelui neer. Gemiddelde leeftijd: 20-25 jaar en met niks te doen, want werk was er niet. Velen van hen waren nooit eerder in Afrika geweest en ze snakten naar de MacDonalds, de disco's en de bioscopen thuis. Hun verdriet werd alleen verzacht doordat veel van hun vrienden ook naar Rwanda waren gestuurd.

Deuteronomius, Deo voor zijn vrienden, was een van die kids. Zijn vader, ooit minister in Rwanda, had hem naar de stukgeschoten universiteitsstad Butare gezonden. Daar had Deo zich de kapperszaak van een verjaagde Hutu toegeëigend. 'Black & White Unisex Hair Salon' stond op de gevel. Deo had daar

Show

zelf ' & Modern Videotheque' achter gekalkt.

'Die videotheek open ik als die achterlijke boeren hier eindelijk video-apparaten ontdekken,' schamperde hij, terwijl op straat zo'n boertje voorbij sjokte met een houten handploeg over zijn schouders. Deo en zijn vrienden voelden zich gedumpte in het donkere Afrika van de 19-de eeuw, zonder elektriciteit en zonder doktoren, behalve die in een kliniek van Artsen zonder Grenzen, maar die hadden geen tijd voor de griepjes en zere vingers van deze jongelui. In de Unisex Hair Salon, temidden van Deo's vrienden, welopgevoede, flitsend geklede kinderen van succesvolle zwarte ouders, waande ik me soms in een aflevering van de Cosby Show. De kids verveelden zich te pletter. Butare's universiteit opende de poorten alleen even als weer eens een buitenlandse vrijwilliger was aangewaaid om een paar colleges te geven. Dan renden er meteen 4000 studenten op af.

De genocide kenden de jongelui uitsluitend van CNN en net als wij begrepen ze niet hoe mensen elkaar dat allemaal hadden kunnen aandoen. Om de doden, die op veel plekken in Rwanda nog op straat

lagen, rouwden ze niet, want ze hadden ze niet gekend. Het waren op z'n best verre ooms en tantes geweest.

De jongelui in Deo's kapperszaak kwamen terug in mijn herinnering, toen ik hoorde over de totale demografische *make-over* die Darfur dezer dagen ondergaat. De 'ethnische schoonmaak' van de Sudanese provincie is bijna voltooid en de vrijgekomen bewonersplekken worden door nieuwelingen ingenomen. In juni jl. bevestigden VN-onderzoekers dat in slechts twee maanden tijd tenminste 75.000 ethnische Arabieren uit andere delen van Sudan en uit buurlanden Niger en Tsjaad Darfur zijn binnengestroomd. Veel meer schijnen met hun hele hebben en houden, tot en met kuddes kamelen en geiten aan toe, onderweg te zijn. Men worden leeggejaagde huizen van de oorspronkelijke Darfuri's toegewezen; ze krijgen het Sudanese staatsburgerschap er gratis bij.

Nederland overweegt een veldhospitaal te sturen. Spelen wij in deze Darfurse variant van de Cosby Show dan de rol van de Artsen zonder Grenzen, of is dit toch een heel ander drama dan dat van de Rwandezen?

BERICHT UIT AFRIKA

Aflossing van de wacht

drs. F. Matser – kolonel van de militair psychologische en sociologische dienst*

In oktober 2007 trekt een *roadshow* van Task Force Uruzgan 2 door het land. Task Force commandant kolonel Hans van Griensven, bataljonscommandant overste Rob Querido en een aantal van hun stafofficieren, compagnies- en pelotonscommandanten vertellen hun boeiende verhaal. Ze verhalen over de aanloop naar, en het verloop van, wat in de wandelgangen de 'slag om Chora' is gaan heten. De Taliban proberen in juni met een groot gecoördineerd offensief het strategisch belangrijke gebied Chora, aan de noordkant van de Baluchi-vallei, in handen te krijgen. De gevechten duren vier dagen.

De *roadshow* is een presentatie die een hele dag duurt en waarbij het vrijwel de hele tijd muisstil is in de overvolle en veel te hete zaal. Iedereen kijkt en luistert gefascineerd. Er zijn foto's en filmbelden, waarbij je ziet hoe eenheden onder vuur komen en daar professioneel op reageren. Maar nog boeiender zijn de verhalen van de hoofdrolspelers. Het maakt indruk. De commandanten op diverse niveaus geven, zonder bravoure, een blik achter de schermen van een echte, risicovolle, militaire operatie. Een operatie waarbij helaas ook aan beide zijden echte slachtoffers zijn gevallen. Ze zijn daarbij bescheiden en eerlijk: niet alles wat op overzichtelijke wijze wordt gepresenteerd is in werkelijkheid ook zo overzichtelijk en gepland verlopen.

En af en toe moet je ook gewoon een beetje krijgsmansgeluk hebben. Een stukje inlichtingen, een (berm)bom die niet afgaat, een kogel die de kijker raakt in plaats van je oog. Of plaatselijke strijders die – na eerder tien keer hun afspraken niet te zijn nagekomen – er plotseling in het heetst van de strijd wél staan om met je mee te vechten. Maar los van pech en geluk staan hier gewoon commandanten van een professionele militaire organisatie die met gevaar voor eigen leven hun werk hebben gedaan. Het werk waar

velen van ons voor opgeleid zijn. Maar ook het werk dat veel Nederlandse militairen (gelukkig) nog nooit in de praktijk hebben hoeven brengen.

Zittend in de zaal overvalt mij een vreemde gedachte. Mijn vader heeft van 1946 tot 1949 als oorlogsvrijwilliger drieënhalf jaar in Indonesië gevochten. Van zijn compagnie kwamen zeventien jongens niet terug naar Nederland. Ver van huis en in een totaal andere cultuur en klimaat vochten 100.000 Nederlandse militairen – in die tijd nog vaak pover uitgerust – voor Koningin en Vaderland. Dit herhaalde zich in 1950 nog een keer, maar op veel kleinere schaal, in Korea. Mijn vader ging in 1980 met Functioneel Leeftijd Ontslag, het jaar waarin ik van de KMA kwam. Wisseling van de wacht! Met mijn vader verdween in de jaren daarna heel snel de generatie militairen die daadwerkelijk gevechtshandelingen hadden verricht uit onze krijgsmacht. Tussen pakweg 1985 en 2005 waren er nauwelijks militairen meer in het Nederlandse leger die daadwerkelijke gevechtsacties hadden geleid of meegemaakt.

Begrijp mij goed, ik wil op geen enkele wijze afdoen aan de prestaties van militairen die tijdens (VN-)operaties onder zeer moeilijke omstandigheden en met grote persoonlijke moed – soms onder vuur – hun werk hebben moeten doen. Maar doorgaans waren zij – door het mandaat, de beschikbare middelen, de *rules of engagement*, of de situatie, gedwongen deze levensbedreigende omstandigheden te ondergaan. Denk aan Libanon, Cambodja of het voormalige Joegoslavië met Srebrenica als triest dieptepunt. Veroordeeld tot afwachten en niet dát te doen waarvoor een militair natuurlijk primair is opgeleid: in situaties van crises het heft in handen nemen en de situatie – als het niet anders kan met geweld – naar zijn hand zetten.

SFOR 1 en KFOR gingen een aantal jaren terug als eerste Nederlandse militaire operaties het veld in om daadwerkelijk op grote schaal gevechten te gaan leveren met de vijand. Hun

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van kolonel (KL) Frans Matser en majoor der mariniers Marc Houben.

In oktober 2007 trekt een roadshow van Task Force Uruzgan 2 door het land. Task Force commandant kolonel Hans van Griensven, bataljonscommandant

commandanten en manschappen hebben als eerste weer die mentale slag moeten maken. Vechten. Maar uiteindelijk kozen de Servische tegenstanders eieren voor hun geld en kwam het niet tot grootschalige gevechtshandelingen. Net zoals de gevechten voorbij waren toen Nederlandse eenheden in Irak voet aan land zetten.

Met de gevechten die de afgelopen maanden – en na ik vrees de komende jaren – in Uruzgan worden gevoerd, maakt een bijna vergeten groep zijn rentree in het Nederlandse leger, om daar ten minste voor een jaar of dertig te blijven. Militairen met gevechtservaring.

Tegelijk realiseer ik mij dat ikzelf daarmee een exponent ben van de tussengeneratie. De militairen die tussen pakweg 1955 en 1985 in dienst zijn gekomen en deze ervaring niet hebben opgedaan en – gelet op hun leeftijd en functie – hoogstwaarschijnlijk ook niet meer zullen opdoen. Militairen die zich jarenlang voorbereid hebben op een oorlog die zo grootschalig was en zoveel vernietigingskracht had kunnen ontwikkelen dat beide partijen ervan overtuigd waren dat ze hem nooit moesten beginnen, terwijl zij er gelijktijdig van overtuigd waren dat bij de tegenstander dat inzicht ontbrak. Deze tussengeneratie wordt nu afgelost door een nieuwe generatie militairen met gevechtservaring. De generatie van de kleine kans op een grote knal, wordt afgelost door de generatie van de grote kans op een kleine knal.

Hoe de operatie in Uruzgan zal aflopen, zal de geschiedenis ons leren. Hoe de slag om Chora afliep is bekend. Dat daarbij de Nederlandse commandolijn een besluit nam om – ondanks grote risico's op eigen slachtoffers – stand te houden, geeft aan dat inzet van militaire middelen voor de Nederlandse krijgsmacht weer een serieuze optie is. Chora mocht niet vallen, zoals twaalf jaar daarvoor de enclave Srebrenica wel was gevallen. Om

¹ Aanduiding voor de quala waarin het hoofdkwartier van de militaire activiteiten in Chora was ondergebracht.

dit besluit te kunnen nemen waren **middelen** nodig (wapens, uitrusting, munitie), **soldaten** (geoeffend en met de juiste mentale instelling) en de **wil** van de militaire en politieke leiding om mensen en middelen ook in te zetten. Met alle drie voorwaarden zat het dit keer gelukkig – in tegenstelling tot twaalf jaar geleden – goed!

Dat de compagnie die in Chora door de vijand was ingesloten en overlopen dreigde te worden, juist van het 13e bataljon was (het voormalige Dutchbat 3) was misschien toeval. Dat kapitein Hamers, de commandant van die compagnie, in Srebrenica als pelotonscommandant het drama van de val van de enclave van dichtbij heeft moeten meemaken, had voor ingewijden ontegenzeggelijk een bijzondere symboliek. Toen Task Force commandant Van Griensven het besluit had genomen dat Chora koste wat kost niet mocht vallen, liet Hamers de Stootersvlag hijsen boven de *White compound*¹ in Chora. Daarbij zei hij ongetwijfeld iets tegen zijn mannen in de trant van: 'Die vlag gaat hier dit keer niet weg, wat er ook gebeurt!' De foto van dat lapje stof deed bij mij in die warme zaal een koude rilling over mijn rug lopen. Nederlandse stof voor een prachtig filmscript. Maar misschien heb ik gewoon teveel fantasie.

Ik weet niet of ik blij moet zijn of juist teleurgesteld, dat ik tot een generatie militaire professionals behoor die het geleerde handwerk niet in de praktijk heeft hoeven brengen. Want net als de meeste van mijn generatiegenoten heb ik mij natuurlijk lange tijd afgevraagd of ik 'het kunstje' zou kunnen. Daar kom ik dus vermoedelijk niet meer achter. Veel mannen en vrouwen die uit Uruzgan terugkomen weten dat inmiddels wel.

Met de inzet in Uruzgan wint de Nederlandse krijgsmacht weer een component terug die na het vertrek van mijn vader en zijn generatiegenoten was verdwenen: gevechtservaring. Ik weet niet of ik daar blij mee moet zijn, maar weet wel dat ik trots op ze ben. Net zo trots als ik op mijn vader was!

TEGEGENWICHT

Editoriaal – Gewoon doorgaan

Dit jaar vieren we het 175-jarig bestaan van de *Militaire Spectator*. De redactie bezon zich op de missie, de koers, de inhoud en de vormgeving. Het lezersonderzoek van 2006 was daarbij een spiegel. De opvattingen over de eerste drie punten geven wij weer. De vormgeving verandert in 2008. Deze maand verschijnt het boek over de geschiedenis van het tijdschrift. Eind deze maand is, dankzij de minister van Defensie, de inhoud van alle jaargangen voor iedereen digitaal toegankelijk. Een kostbaar geschenk. Voor de redactie is de boodschap helder: gewoon doorgaan.

A.J.E. Wagemaker – Afghaniseren?

In oktober en november 2001 maakte een bliksemactie een einde aan het Talibanbewind. Inmiddels zijn we zes jaar verder. Zonder *basic security* is een daadwerkelijke wederopbouw van het land problematisch. Het wordt steeds duidelijker dat de *hard power* die nodig is bij de strijd tegen de 'War on Terror' botst met de *soft power* die een beter land moet opleveren. De auteur beschrijft de complexe gang van zaken in Afghanistan. Hij gaat verder in op de problemen en op de mogelijke oplossingen. Afghanistan vraagt nog decennialang de inzet van de internationale gemeenschap. Zonder die inzet is er geen zicht op een betere toekomst.

B.J.E. Smeenk, R.G.W. Gouweleeuw en H.C. van der Have – Effect gebaseerde aanpak in Uruzgan

In de literatuur is veel te vinden over *Effects-Based (Approach to) Operations* (EBO/EBAO). Er is echter bitter weinig geschreven over de praktijk. De auteurs beschrijven hun ervaringen met een op effect gebaseerde aanpak tijdens *Task Force Uruzgan I*. Zij stellen achtereenvolgens de noodzaak, de praktische toepassing en hun bevindingen aan de orde. Verder gaan zij in op factoren die belangrijk zijn om succes te bereiken en op verbeterpunten. De auteurs pleiten voor een structurele inbedding van deze aanpak en constateren dat er nog flink wat stappen moeten worden gezet.

S. Azizzada – Geweld tegen vrouwen en het democratiseren van Afghanistan

Geweld tegen vrouwen is een van de meest effectieve middelen om de dominantie van een groep in een maatschappij te bevestigen. De dominante positie van de man wordt ook in het huidige Afghanistan steeds opnieuw bevestigd. Dit brengt de democratisering in gevaar. De auteur gaat in op verschillende soorten eer, de modernisering van het land sinds 1919 en de hindernissen daarbij. Zij besteedt ook aandacht aan het Verdrag van Bonn (2001), onderwijs en gezondheidszorg en de bestuursstructuur in Afghanistan. De internationale gemeenschap mag niet de illusie hebben dat sociale veranderingen vanzelf gaan in Afghanistan.

W.J. Vogelsang – Naar een zelfstandig Afghanistan?

Zowel de Afghaanse als de Pakistaanse regering wordt met hetzelfde spookbeeld geconfronteerd: een zelfstandig Afghanistan, Pashtunistan of Talibanistan. Een mullahcratie, gefinancierd met opiumgeld en door Arabische prinses en verdedigd door Pashtuns die van strijd houden. De auteur gaat in op de historische achtergrond en de actualiteit van de complexe relatie tussen Afghanistan en Pakistan. Het Westen zal beide landen moeten steunen als het deze nachtmerrie, die niet alleen daar maar ook elders in de wereld gevolgen zal hebben, daadwerkelijk wil voorkomen.

F. Matser – Aflossing van de wacht

In oktober 2007 trok een *roadshow* van *Task Force Uruzgan II* door Nederland. Militairen die erbij waren vertelden van de weg naar en de strijd om Chora. Mijn vader was oorlogsvrijwilliger in Nederlands-Indië. Daar was het meer dan drie jaar oorlog. Dat was het overigens ook in Korea. De militairen – zoals ik – die tussen 1955 en 1985 in het leger kwamen, vormen een tussengeneratie. Pas de nieuwe generatie heeft weer gevechtservaring. Maakt mij dat blij? Ik weet dat ik trots op ze ben, zoals ik trots ben op mijn vader.

L. Polman – De Cosby Show

Deo is een Tutsi met Rwandese ouders. Hij werd in Rwanda gedropt toen het Tutsileger, na de genocide op de Tutsibevolking, het Hutuleger en miljoenen Hutu's had verjaagd. Deo en duizenden anderen vervangen de verdreven Hutu's. De oorlog kennen zij – net als wij – alleen van CNN. Dit gebeurt ook in Darfur. De 'etnische zuivering' is bijna rond. Bijna 75.000 Arabieren zijn Darfur binnengestroomd. Welke rol wil Nederland spelen in deze Darfurse variant van de Cosby Show?

Summaries

Editorial – Simply Going On

This year we celebrate the 175th anniversary of the *Militaire Spectator*. This year, the editorial board reflected on mission, course, content and design. The comments of our readers in 2006 acted like a mirror. As it comes to the first three topics the future is clear to us. Ideas on design will materialize in 2008. This month we welcome the book on the history of this magazine. Even more important, the digitization of all volumes since 1832 will be a fact. At the end of this month everybody can take notice of this heritage. It is a precious gift in several senses. The message to the editorial board however is clear: go on.

A.J.E. Wagemaker – Afghanization?

In October and November 2001, a swift operation ended the Taleban regime in Afghanistan. Now, six years later, it becomes clearer and clearer that the 'hard power' needed to win the 'War on Terror', conflicts with the 'soft power' needed to create a better Afghanistan. The author describes the complex realities in Afghanistan and the effects of this conflict. He discusses operation *Enduring Freedom*, the Bonn Agreement of 2001 and the Afghan state. In his final observations he touches on problems and possible solutions. Afghanistan demands a protracted commitment of the international community.

B.J.E. Smeenk, R.G.W. Gouweleeuw and H.C. van der Have – Effects-based Approach in Uruzgan

Literature presents numerous publications on Effects-Based (Approach to) Operations (EBO and EBAO). However, next to nothing is published on experiences in the field. All three authors gained experience with EBO in Task Force Uruzgan I, two of them being embedded operational analysts. The authors clarify the need for an effects-based approach. They discuss its implementation in Uruzgan and the experiences gained. In their final observations they touch on some critical elements in this approach. In their view EBAO has to be a structural activity demanding the support and cooperation of Defense and other departments.

S. Azizzada – Violence against Women and the Democratization of Afghanistan

Violence against women is one of the most effective means to consolidate the dominance of a group in society. In present Afghanistan the dominant position of men is reconsolidated, influencing democratization. The author discusses different types of honor, the modernization of Afghanistan since 1919, and actual obstacles for change. She also touches on the Bonn Agreement of 2001, education and public health and the problems faced by the present government. Her most important message however is that social changes in Afghanistan do not come automatically. Those who want to give Afghanistan a better future should not dwell on that illusion.

W.J. Vogelsang – Towards an Independent Afghania?

Both the leadership in Kabul and Islamabad gradually face the bogey of an independent Afghania, Pashtunistan or Talebanistan. It would be a mullahcracy, financially supported by the sale of opium and by Arab princes, and defended by Pashtuns who enjoy fighting as a way of life. The author discusses the roots and the present situation of the complicated relationship between Pakistan and Afghanistan. Despite all differences they share a problem. If the West really favors a development of Afghanistan, the West has to support Pakistan. Only then the bogey mentioned above can be prevented.

F. Matser – Changing of the Guard

A show on Task Force Uruzgan II hits the road. People who were present tell about the road to Chora and the fighting there. My father was a volunteer. More than three years he served in our East Indies. Soldiers serving there faced war, as those in Korea did. Soldiers who entered the army between 1955 and 1985 form a 'mid-generation'. Now a new generation with battle-experience is taking over. Do I enjoy this development? I am, however, proud of this new generation, as I took pride in my father.

L. Polman - The Cosby Show

Deo had never been in Rwanda. He was dropped there, following the Tutsi army that expelled the Hutu army and millions of other Hutu's after the Tutsi massacre. Deo and thousands of others that took over Hutu property in Butare witnessed the killing only on CNN. In Darfur the same is happening. Some 75.000 Arabs are replacing the Darfuris who fled. What part the Netherlands wishes to play in this kind of Cosby Show over there?

BOEKAANKONDIGING

Deze maand verschijnt:

OFFICIEREN AAN HET WOORD

De geschiedenis van de Militaire Spectator

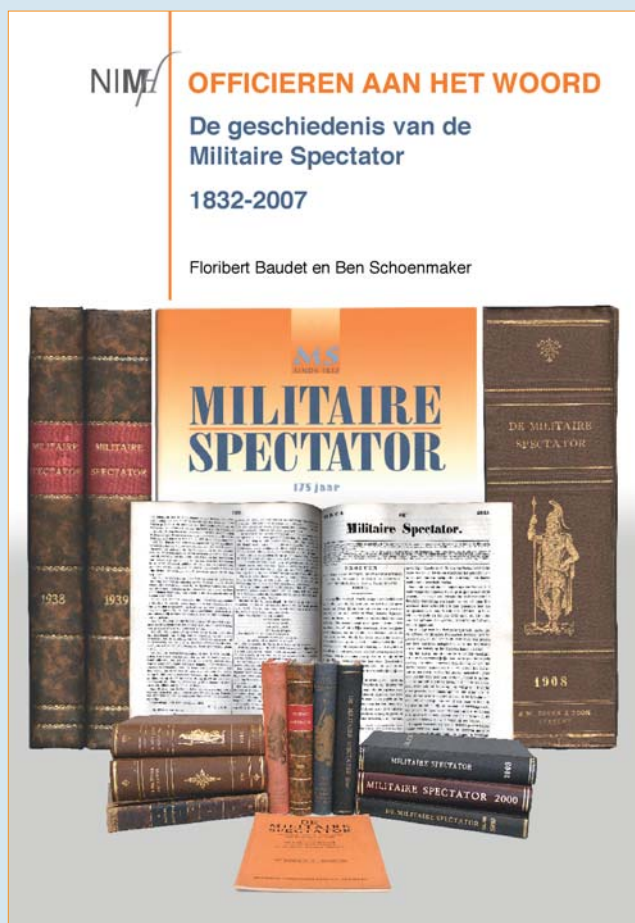
1832-2007

Floribert Baudet
en
Ben Schoenmaker

De Militaire Spectator is het oudste nog verschijnende tijdschrift van Nederland.

Al 175 jaar stelt dit blad militaire vraagstukken uit heden en verleden aan de orde: van de Tachtigjarige Oorlog tot en met het huidige NAVO-optreden in Afghanistan.

Officieren aan het woord beschrijft de geschiedenis van de Militaire Spectator.

KORTINGSBON

Met deze bon krijgt u € 5,00 korting op het boek *Officieren aan het woord* van Floribert Baudet en Ben Schoenmaker, ISBN 9789085065050. U krijgt het boek voor € 19,50 thuisgestuurd (normale prijs € 24,50). Er worden geen verzendkosten berekend. U betaalt met de bijgesloten acceptgiro.

Naam: E-mail:
Adres: Datum:
Postcode/Plaats:
Telefoon: Handtekening:

Stuur deze bon in een ongefrankeerde envelop naar: Uitgeverij Boom, Antwoordnummer 10618, 1000 RA Amsterdam. Korting is geldig tot en met 1 februari 2008. Actienummer: 90144486

KORTINGSBON